

Značaj i dostupnost digitalnih arhiva dnevnih novina

Palibrk, Dušanka

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:901930>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Duška Palibrk

Značaj i dostupnost digitalnih arhiva dnevnih novina

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2017.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Dušanka Palibrk
Matični broj: 19221

Značaj i dostupnost digitalnih arhiva dnevnih novina
(DIPLOMSKI RAD)

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost – smjer knjižničarstvo
Mentor: Prof. dr. sc. Marina Biti

Rijeka, 9. rujna 2017.

Sažetak

Tema ovoga rada je značaj i dostupnost digitalnih arhiva dnevnih novina. Cilj je bila analiza dostupnosti i pretraživosti arhiva elektroničkih novina i web portala u Hrvatskoj iz korisničke perspektive te usporediti ih s dobrim primjerima iz svijeta. Novine i njihov značaj kroz povijest razvojem digitalizacije nije se umanjio, već samo modificirao. Online novine, bilo u obliku elektroničkih novina ili web portala, nameću potrebu iznalaženja novih modela pohrane, održavanja, obrade i osiguranja dostupnosti korisnicima, istraživačima, znanstvenicima, učenicima i studentima te čitavoj zainteresiranoj javnosti. Rad se sastoji od teorijskog dijela u kojemu je objašnjena važnost te opisani načini pohranjivanja i pretraživanja digitalnih arhiva. U istraživačkom dijelu rada analizirana su elektronička izdanja novina i web portali hrvatskih dnevnika Novi list, Jutarnji list i Glas Istre, te dvaju vodećih svjetskih dnevnika, američkog New York Timesa i engleskog The Guardian. Istraživanje je pokazalo da su web portali hrvatskih dnevnika, kao i njihove arhive, u otvorenom pristupu i besplatni za korisnike, dok su elektronički pohranjena tiskana izdanja novina i njihove arhive rezervirani samo za pretplatnike. Osim toga, zbog stalnih promjena dio arhivske građe hrvatskih dnevnika je izgubljen.

Ključne riječi: dnevne novine, elektroničke novine, web portal, digitalna arhiva, dostupnost arhiva, pretraživost arhiva

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Novine	4
2.1. Definicija novina	4
2.2. Podjela novina	7
2.2.1. Novine prema učestalosti izlaženja	8
2.2.2. Novine prema području rasprostranjenosti i sadržaju	9
2.2.3. Novine prema vlasničkoj strukturi	9
2.2.4. Novine prema načinu distribucije	10
2.3. Razvoj i značaj novina	11
2.3.1. Povijest novina	11
2.3.2. Tehnološke revolucije i razvoj masmedija.....	12
2.3.3. Značaj i uloga novina	13
3. Online novine	16
3.1. Definicija online novina	16
3.2. Razvoj online novina.....	18
3.3. Modeli i obilježja online novina	21
3.4. Digitalna medijska publika.....	26
4. Digitalne arhive dnevnih novina	29
4.1. Digitalna baština.....	29
4.2. Pohrana i dostupnost online novina	31
4.2.1. Digitalne novinske arhive.....	32
4.2.2. Hrvatski arhiv weba	34
4.2.2.1. Zakon o obveznom primjerku	35

4.2.2.2. Pobiranje (harvestiranje) sadržaja Hrvatskog arhiva weba.....	37
4.2.2.3. Upute za arhiviranje i katalogizaciju mrežne građe.....	41
4.2.3. Međunarodne novinske arhive	43
4.2.4. Digitalizacija starih novina	46
4.2.4.1. Stare hrvatske novine i Stari hrvatski časopisi – portali NSK-a	48
4.2.4.2. Projekti digitalizacije starih novina u Hrvatskoj.....	52
4.2.5. Vjesnikova novinska arhiva	55
4.3. Pretraživanje digitalnih arhiva online novina	57
4.3.1. Definicija pretraživanja.....	57
4.3.2. Ključne riječi i tagovi.....	59
4.3.3. Google tražilica	61
4.3.4. Knjižnični katalozi	62
4.4. Otvoreni pristup znanstvenoj literaturi.....	65
4.5. Autorska prava	66
5. Dostupnost i način pretraživanja te korištenja online novina i portala – istraživanje	71
5.1. Novi list	72
5.1.1. Elektroničko izdanje Novog lista	73
5.1.2. Portal Novog lista (Novilist.hr).....	74
5.2. Jutarnji list.....	78
5.2.1. Elektroničko izdanje Jutarnjeg lista	78
5.2.2. Portal Jutarnjeg lista (Jutarnji.hr)	79
5.3. Glas Istre.....	83
5.3.1. Elektroničko izdanje Glasa Istre	84
5.3.2. Portal Glasa Istre (Glasistre.hr).....	86

5.4. New York Times	89
5.5. The Guardian	93
5.6. Rasprava	97
6. Zaključak	101
Popis literature	105
Popis izvora	107
Popis slika	111
Popis tablica	112

1. Uvod

Svakodnevna produkcija vijesti i goleme novinske arhive s bezbroj važnih informacija presudne su za postizanje i održavanje demokratskog, transparentnog načina upravljanja zajednicom i zajedničkim dobrima. Masmediji su, prema svim klasičnim teorijama društva, s obrazovnim sustavom, najodgovorniji za demokratsko stanje društva. Od njih se očekuje da osnaže građane u njihovoj političkoj poziciji. Prvenstveno je to zadaća javnih medijskih servisa, ali odgovornost je to i privatnih medijskih kuća. Pravo građana na istinitu i provjerenu informaciju obvezuje sve koji ih proizvode.

U informacijskom smo dobu, a pravo građana na dostupne arhive i knjižnice baštinimo još od Francuske revolucije. I Manifest za digitalne knjižnice IFLA-e¹, svjetske knjižničarske federacije, počinje geslom: „Premostiti digitalnu podjelu: učiniti svjetsku kulturnu i znanstvenu baštinu dostupnu svima“. U ovom su geslu i temeljni poticaji za istraživanje dostupnosti i načina pretraživanja korištenja elektroničkih izdanja i portala hrvatskih dnevnika čime se bavi ovaj rad.

Potrebno je čuvati digitalnu građu, u našem slučaju novinarsku, i onu koja je digitalna kopija tiskanih izdanja i onu izvorno digitalnu. Elektroničke novinske zbirke, kako to navodi Manifest za digitalne knjižnice², trebaju biti provjerene kvalitete, organizirane i upravljane u skladu s međunarodno prihvaćenim načelima, dostupne na suvisao i održiv način te podržane uslugama neophodnima da bi se korisnicima omogućilo dohvaćanje i iskorištavanje izvora informacija. Riječju: traže se relevantni, provjereni sadržaji, obrađeni po

¹ IFLA Manifesto for Digital Libraries. Dostupno na: www.ifla.org/en/publications/ifla-manifestofor-digital-libraries (27.07.2017)

² Ibid.

međunarodno usvojenim standardima, dostupni i pretraživi, korisnicima korisni u skladu s njihovim potrebama. Danas, u suvremeno informacijsko doba u kojem su masovni mediji izgubili monopol na informaciju, novine su i nadalje važna građa radi njihovih zadaća u društvenoj zajednici pa je formiranje zbirki novina i dalje važno teorijsko pitanje u baštinskim ustanovama. Međutim, i privatni medijski nakladnici moraju biti svjesni da se bave ne samo komercijalnom, nego i djelatnošću od posebnog društvenog interesa.

Da bi se dobio uvid u dostupnost i način pretraživanja elektroničkih novinskih arhiva, ovaj rad obuhvatit će analizu elektroničkih izdanja i web portala triju hrvatskih dnevnih novina – Novog lista, Jutarnjeg lista i Glasa Istre, te dviju svjetskih dnevnih novina – The New York Timesa i The Guardian. Predmet istraživanja bit će: dostupnost digitalnih novinskih arhiva (otvoreni pristup ili uz pretplatu), funkcionalnost njihovih pretraživačkih sučelja, koriste li ključne riječi i/ili tagove, daju li potrebne upute korisnicima za navigaciju, nude li se povezani sadržaji i linkovi te pružaju li se mogućnosti za stvaranje vlastite arhive, spremanje, preuzimanje i dijeljenje sadržaja.

Rad se sastoji od šest dijelova. Nakon uvoda, u drugom dijelu rada bit će objašnjena definicija novina, njihova podjela te razvoj i značaj. Tema trećeg dijela rada su online novine, njihova definicija, razvoj, modeli i obilježja, a bit će objašnjeno i što je digitalna medijska publika i koja su njezina obilježja. U četvrtom dijelu rada naslovljenom „Digitalni arhivi dnevnih novina“ bit će objašnjeno što je to digitalna baština i zašto ju je važno čuvati, kako pohranjivati elektronička novinska izdanja i kako osigurati njihovu dostupnost. Opisane će biti digitalne arhive novina, Hrvatski arhiv weba, međunarodne novinske arhive i projekti digitalizacije starih novina u Hrvatskoj, objašnjena važnost otvorenog pristupa znanstvenoj literaturi te jedno od gorućih pitanja u suvremeno digitalno doba – autorska prava. Peti dio prikaz je istraživanja dostupnosti i načina

pretraživanja te korištenja online arhiva elektroničkog izdanja i web portala izabranih hrvatskih dnevnih novina (Novi list, Jutarnji list i Glas Istre), u usporedbi sa svjetskim dnevnicima (The New York Times i The Guardian). Peto poglavlje zaključeno je raspravom o rezultatima istraživanja. Šesto poglavlje donosi zaključak, nakon čega slijedi popis slika i tablica te popis literature i izvora korištenih u izradi ovoga rada.

Za izradu teorijskog dijela rada korišteni su sekundarni izvori podataka (knjige, članci u časopisima, članci na internetu te zakoni i propisi). U obradi sekundarnih izvora podataka korištene su induktivna i deduktivna metoda, metoda analize i sinteze, metoda generalizacije i specijalizacije, metoda dokazivanja i opovrgavanja, povijesna metoda, komparativna metoda, metoda klasifikacije te metoda deskripcije i kompilacije.

U istraživanju je korištena metoda analize dokumentarne građe i izvora te analiza sadržaja koju američki sociolog Earl Babbie³ definira kao „učenje o zabilježenim ljudskim komunikacijama kao što su knjige, web stranice i zakoni“. Analiza sadržaja se koristi kao tehnika za analiziranje sadržaja komunikacije te čitanje ili slušanje nekog sadržaja komunikacije i njegovo sažimanje i interpretaciju. Za ovo istraživanje korištena je kvalitativna metoda analize sadržaja u kojoj se važnost sadržaja određuje prosudbom istraživača, koji odlučuje o intrinzičnoj vrijednosti, zanimljivosti i originalnosti građe, koja će se tema ili hipoteza istražiti i koji su dokumenti ili drugi oblici komunikacije prikladni izvori podataka. Kvalitativna metoda analize sadržaja podrazumijeva subjektivnu ocjenu sadržaja i vrijednosti građe te oslanjanje na prosudbu i ekspertizu istraživača.⁴

³ Babbie, E. The Practice of Social Research. 13th Edition. Dostupno na: <http://openpdf.us/The-Practice-of-Soci-1133049796.html> (28.08.2017.)

⁴ Ibid.

2. Novine

Komuniciranje, odnosno proces razmjene informacija, temelj je sporazumijevanja među ljudima. Staro je koliko i čovjek i osnova je njegovog civilizacijskog napretka. Tijekom povijesnog razvoja čovječanstva postojali su mnogi oblici procesa razmjene informacija.

Marshall McLuhan⁵ razlikovao je četiri faze povijesti ljudske komunikacije. Prva faza je potpuno usmena, a označava pretpismenost plemenskog razdoblja. Drugom fazom smatra razdoblje od Homera do danas i to je razdoblje šifriranja pomoću pisma. Treće je komunikacijsko razdoblje Gutenbergovo doba ili doba tiska od 1500. do 1900. godine. Četvrta je faza elektroničkih medija, koja počinje na prijelazu u 20. stoljeće nakon što su Bell i Grey 1876. patentirali nacrt prvoga telefona, Hertz 1887. otkrio elektromagnetske valove, Marconi ih 1901. poslao bežičnim načinom preko Atlantika a Fleming 1904. izumio vakuumsku cijev. Ta su otkrića omogućila pojavu radija i masovne komunikacije koja je dovela do današnjih virtualnih svjetova.

2.1. Definicija novina

Još uvijek nema jednoznačne definicije što su zapravo novine. O tome su raspravljali mnogi teoretičari novinarsva i novinstva pa danas u svijetu postoji čitav niz definicija novina.

Tijekom 20. stoljeća povjesničari su uglavnom prihvaćali definiciju novina koju je 1930. godine dao Eric W. Allen⁶, a prema kojoj "(...) prave novine moraju izlaziti periodički, moraju biti mehanički reproducirane i dostupne svima koji su

⁵ McLuhan, M. Razumijevanje medija: mediji kao čovjekovi proizvođači. Zagreb : Golden marketing – Tehnička knjiga, 2008. Str. 323-324.

⁶ Allen, E. W. International origins of the newspaper. // Journalism Quarterly 7, 4(1930), Str. 310.

ih voljni platiti. Uz to, moraju sadržavati članke različitih sadržaja, biti općenite, pravovremeno donositi vijesti i moraju biti organizirane”.

Danas su novine samo jedan od masovnih medija – medija široke potrošnje i širokog opsega – pomoću kojih ljudi komuniciraju. Prema hrvatskom Zakonu o medijima⁷, „javno informiranje jest ono informiranje koje se ostvaruje posredstvom medija“. Novine su medij i definirane su kao povremena publikacija, odnosno kao „općeinformativni tisak“, dakle „onaj koji skupno objavljuje programske sadržaje namijenjene kontinuiranom informiranju javnosti o aktualnom društvenom, osobito političkom, gospodarskom, socijalnom, kulturnom životu i drugim zbivanjima u Hrvatskoj i svijetu“.⁸

Hrvatska enciklopedija⁹ navodi da su novine „svako periodično izdanje koje u pravilu izlazi dnevno ili tjedno, rjeđe petnaestodnevno i mjesečno, uz označeni datum i redni broj, uvijek istoga naziva, koje se tiska radi obavještanja javnosti o događajima u svim područjima ljudske djelatnosti i o svim aspektima društvenog života“. Osnovne su karakteristike novina, prema ovome izvoru, da su namijenjene javnosti, objavljuju vijesti o najnovijim događajima, izlaze redovito, a sadržaj im je univerzalan.

UNESCO¹⁰ novine definira kao „periodičku publikaciju namijenjenu širokoj javnosti s ciljem da služi kao primarni izvor informacija o tekućim zbivanjima, međunarodnim, društvenim i političkim pitanjima“. Obuhvaćaju dnevne novine

⁷ Zakon o medijima. // Narodne novine. 81(2013). Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/38/Zakon-o-medijima> (15.07.2017.)

⁸ Ibid.

⁹ „Novina“. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44284> (20.07.2017.)

¹⁰ Standard-setting in UNESCO, Volume II. Convention, Recommendations, Declarations and Charters adopted of UNESCO (1948-2006). UNESCO publishing. Leiden/Boston, 2007.

koje uglavnom izvještavaju o događajima koji su se zbili 24 sata prije tiskanja, te „ne-dnevne novine“ koje pokrivaju duže razdoblje ali čitateljima služe kao izvor općih informacija.

Na UNESCO-ovoj definiciji temelji se i definicija novina u knjižničarstvu. Prema knjižničarskoj zajednici, odnosno ISBD(CR)-u, Međunarodnom standardnom bibliografskom opisu serijskih publikacija i druge neomeđene građe¹¹, novine pripadaju serijskim publikacijama, odnosno serijskoj građi. Serijske publikacije su i časopisi, ljetopisi i druga periodična izdanja koja izlaze odbrojčana i bez krajnjeg roka izlaženja, otisnuta na papiru ili u digitalnom formatu na CD-ROM-u, disketi, magnetskoj traci i Mreži. Osnovna definicija novina prema ISBD(CR)-u je da su novine „serijska publikacija koja se izdaje u utvrđenim i čestim razmacima, obično dnevno, tjedno ili polutjedno, i koja izvještava o tekućim zbivanjima i temama od općeg interesa“. Proširena definicija novina glasi da su „novine vrsta serijskih publikacija koje služe kao primarni izvor informacija o aktualnim zbivanjima na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini. Sadrže širok raspon novosti o svim društvenim i političkim temama i aktivnostima i nisu ograničene na specifičnu ili izdvojenu vrstu sadržaja, a namijenjene su najširoj publici ili mogu biti usmjerene prema određenoj etničkoj, kulturnoj ili nacionalnoj grupi“.¹²

ISBD(CR) navodi da novine „u pravilu imaju ustaljene rasporede sadržaja u blokovima, članci su relativno kratki, a mogu biti ilustrirane i sadržavati stalne ili povremene priloge i oglase“.¹³ Materijalna karakteristika tipičnih novina je da nemaju korica, tiskane su na neuvezanim, presavijenim listovima običnog

¹¹ Međunarodni standardni bibliografski opis serijskih publikacija i druge neomeđene građe. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005. Str. 18

¹² Ibid. Str. 10

¹³ Ibid.

papira, imaju tekući naslov, a glavni naslov je grafički istaknut na početku teksta. Formati mogu varirati, a najčešći je format A3 ili veći. Specifična je karakteristika da mogu imati više, unaprijed zadanih, dnevnih izdanja, zatim različita izdanja za regije (to se primarno odnosi na nacionalne novine) te povremena ili izvanredna izdanja.

Definicija ISBD(CR)-a uključuje dnevne novine koje izvještavaju o vijestima unutar razdoblja od 24 sata, a koje izlaze najmanje četiri puta tjedno, te novine koje (zbog lokalnih ili drugih razloga) izlaze unutar raspona od tjedan dana (rjeđe četiri puta tjedno), ali su također namijenjene kao primarni izvor informacija. Kao univerzalno primjenjiva definicija ISBD(CR)-a navodi se da je novina „publikacija koja pruža primarne informacije o aktualnim zbivanjima, teritorijalno je orijentirana, namijenjena najširoj publici i izlazi dnevno, odnosno unutar raspona od tjedan dana“.

Iz ovih definicija vidljivo je da su najvažnije osobine novina javnost, aktualnost informacije, univerzalnost tema te periodičnost u objavama.¹⁴

2.2. Podjela novina

Postoje različiti kriteriji za kategorizaciju novina, a najčešće se koriste: učestalost (vrijeme izlaženja), područje rasprostranjenosti i sadržaj te vlasnička struktura i odnos prema političkoj poziciji. Iako su gotovo sve dosadašnje definicije kao jednu od glavnih značajki novina isticale da je riječ o tiskanom materijalu, u novije doba, obilježeno razvojem novih tehnologija koje omogućuju različite distribucijske kanale novinskih sadržaja, moguća je podjela novina na one koje se pojavljuju u tiskanom i one koje se pojavljuju u elektroničkom izdanju, odnosno prema načinu distribucije.

¹⁴ Kunczik, M.; Zipfel, A. Uvod u znanost o medijima i komunikologiju. Zagreb : Zaklada Friedrich Ebert, 1988.

2.2.1. Novine prema učestalosti izlaženja

Po učestalosti izlaženja novine se dijele na dnevne i tjedne, a rjeđe i na dvotjedne i mjesečne. Nas ovdje zanimaju dnevne novine.

Dnevne novine (dnevni) „informiraju o događajima koji su se dogodili unutar 24 sata prije odlaska publikacije u tisak“.¹⁵ Dnevni u pravilu izlaze svakodnevno. Postoje novine koje jedan dan u tjednu ne izlaze (obično nedjeljom), ali se zadnjih godina u Hrvatskoj uobičajilo da dnevni imaju nedjeljna izdanja, a vrlo često izlaze i praznicima te blagdanima, što se do prije nekoliko godina „premošćivalo“ dvobrojima odnosno trobrojima.

Dnevne novine dijele se na jutarnje i večernje. Karakteristika jutarnjih listova su da su kvalitetniji i ozbiljniji jer im se sadržaj temelji na izvješćivanju, analizi i komentaru. Večernji listovi su popularniji jer donose kratke informacije, s kratkim komentarima i s mnogo ilustracija.¹⁶

U Hrvatskoj je ta podjela u novije doba teško primjenjiva jer je u posljednja dva desetljeća bio trend da sve dnevne novine teže konceptu večernjih listova. U posljednje vrijeme taj trend se polako mijenja i dnevni se ponovno pokušavaju vratiti konceptu jutarnjih novina, odnosno analizi i komentaru informacija koje su čitatelji već „konzumirali“ putem web portala ili društvenih mreža. Potonji preuzimaju sve veću ulogu u informiranju budući da objedinjuju različite informacije iz većeg broja izvora i omogućuju izvješćivanje u realnom vremenu i to kroz multimedijске sadržaje (tekst, fotografija, tonski zapis, video). Međutim, još uvijek je i velik udio sadržaja iz koncepta tzv. večernjih izdanja.

¹⁵ Pigac, S. Katalogizacija novina: pogled kroz konceptualne modele. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59, 1/2(2016). Str. 147-174

¹⁶ „Novina“. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Op. cit. (20.07.2017.)

Tjednici izlaze jednom tjedno i dijele se na informativne, odnosno informativno-političke, specijalizirane i zabavne.¹⁷ Informativno-politički tjednici rašireni su u anglosaskim zemljama i vrlo često su to subotnja ili nedjeljna izdanja dnevnih listova te čine kombinaciju informativnog lista i magazina. Zabavni tjednici nisu vezani uz aktualnost, objavljuju humoristične priloge, stripove, popularne članke iz različitih znanstvenih područja, povijesne prikaze i slično. Specijalizirani tjednici usredotočeni su na određeno područje (moda, glazba, znanost i drugo).

2.2.2. Novine prema području rasprostranjenosti i sadržaju

Prema sadržajnom i prostornom obuhvatu novine mogu biti lokalne, regionalne ili nacionalne, dakle baviti se temama važnima za žitelje općine ili grada pa čak i gradske četvrti, za žitelje čitave pokrajine, odnosno regije ili države.

Postoje, nadalje, informativni dnevници, koji donose različite sadržaje, za razliku od specijaliziranih koji se bave određenim užim područjem (sport, financije i slično). Nacionalne dnevne novine uglavnom imaju više izdanja, vezano uz doba objave (jutarnje ili večernje izdanje) ili uz regiju čijim su čitateljima namijenjene (regionalna izdanja).

2.2.3. Novine prema vlasničkoj strukturi

Prema vlasničkoj i upravljačkoj strukturi, mediji mogu biti privatni, javni, državni i tzv. community, odnosno mediji zajednice, trećeg sektora, kako ih koji teoretičar naziva.

Odnos prema političkoj poziciji, pak, dijeli medije na mainstream (srednjostrujaške, matične – uz maticu) i alternativne.¹⁸

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Prelog, N. Novi mediji – Novine na internetu. U: Peruško, Z. (ur.). Op. cit. Str. 15-16

2.2.4. Novine prema načinu distribucije

Internet je danas dominantna platforma za distribuciju i razmjenu informacija, kako veli Nenad Prelog¹⁹. Danas gotovo sve tiskane novine i časopisi imaju i svoja online, odnosno elektronička ili web izdanja, web portale i/ili elektroničke novine (e-novine).

Internet je distribucijski kanal za medije, ali sam po sebi ne pripada masovnim medijima. Razlozi su, kako pojašnjava Zrinjka Peruško²⁰, komunikacijski i organizacijski, odnosno „proizvodnja proizvoda nije institucionalizirana kao kod masovnih medija, proizvodi nisu nužno komodificirani, tj. namijenjeni prodaji, a komunikacija nije samo jednosmjerna nego je i interaktivna“.

U svakodnevnoj uporabi, ponegdje i u stručnoj literaturi, vlada svojevrsna terminološka zbrka ili različita poimanja. Neki teoretičari elektroničkim novinama (e-novinama) smatraju samo one koje su isključivo na elektroničkom mediju, a neki uključuju i novine koje imaju i tiskano i elektroničko (e-izdanje). Za potrebe ovog rada koristit će se podjela na web portale i elektroničke novine (e-novine). Web portalima je pristup slobodan (uz pristup internetu) i besplatan (uz plaćanje internetskog priključka), donose sadržaje koje stvaraju samostalne matične redakcije, pa i unutar klasičnih novina i časopisa, i prenose vijesti iz drugih izvora, domaćih i stranih medija i novinskih agencija. Za razliku od portala, online izdanja tiskanih novina u PDF-formatu, tzv. elektroničke novine (e-novine), rezervirane su uglavnom za pretplatnike, dakle, ograničen im je pristup, kako zadnjem izdanju tako i arhivi prijašnjih izdanja.

¹⁹ Ibid. Str. 209

²⁰ Ibid. Str. 15

2.3. Razvoj i značaj novina

Izumom tiskarskog stroja sredinom 15. stoljeća, kasnije i osnivanjem poštanske službe u Francuskoj postavljeni su tehnički preduvjeti za nastanak novina kakve danas poznajemo. Novine su nastale iz potrebe brže i redovite razmjene informacija u sve složenijim društvenim zajednicama.

2.3.1. Povijest novina

Prve novine potječu iz 1609. godine: *Avisa-Relation oder Zeitung* tiskan je u Wolfenbüttelnu u Njemačkoj, a *Relation* u Strasbourgu. Prvim dnevnim novinama smatra se list *Neue einlaufende Nachricht* koji izdaje Timotheus Ritzsch u Leipzigu. Za pravi procvat novina u 18. stoljeću zaslužan je razvoj političkog života. Nakon Francuske revolucije 1789. godine novine postaju masovni medij i sredstvo političke borbe svih društvenih slojeva. Čvrstog zagrljaja politike novinarstvo se do danas nije oslobodilo.

Što se tiče Hrvatske, u oglasu *Calendarium Zagrabiense* sačuvan je podatak da je 1771. godine Antun Jander subotom objavljivao tjednik *Ephemerides Zagrabienses* na latinskom jeziku i da ih je izašlo 50 brojeva. Nijedan primjerak nije sačuvan, kao ni prve dnevne novine u Hrvatskoj, *Agramer Deutsche Zeitung* koji od 1786. godine izlazi na njemačkom jeziku. Izdavačem se smatra poznati bečki tiskar i knjižar Johann Thomas von Trattner koji tri godine kasnije u Zagrebu pokreće i *Kroatischer Korrespondent*, također na njemačkom jeziku. List izlazi dvaput tjedno. Prve novine na hrvatskom, dvojezični, hrvatsko-talijanski *Kraljski Dalmatin/Il Regio Dalmata* pokreće francuska, Napoleonova uprava u gradu Zadru 1806. Izlaze do 1810. godine.

Do druge polovice 19. stoljeća i pojave hrvatskih preporoditelja bilježe se sporadični pokušaji izdavanja novina na hrvatskom jeziku (*Slavonski feniks*,

Oglasnik ilirski, Luna Agramer Zeitschrift). Trebalo je dočekati Ljudevita Gaja koji 1835. godine počinje izdavati Novine horvatzke na kajkavskom dijalektu, dvaput tjedno, od konca te godine i s tjednim prilogom za kulturu i književnost Daniczom horvatzkom, slavonzkom y dalmatinzkom na štokavskom dijalektu. Novine su glasilo ilirskog pokreta, usmjerene širenju narodne svijesti u doba otvorene mađarizacije i germanizacije Hrvatske pod dvojnomo monarhijom.

2.3.2. Tehnološke revolucije i razvoj masmedija

Masmedijska industrija, u smislu širenja medijskog sadržaja, uspinje se na krilima tehnoloških pomagala – medija, najbolje „unovčivši“ tiskarsku, a potom i elektronsku, sada i digitalnu revoluciju. McLuhan²¹ je još na početku 20. stoljeća pisao o velikoj moći medijske tehnologije koja i sama nosi poruku, pored sadržaja koji prenosi, štoviše, „određuje i nadzire razmjere i oblik ljudskog udruživanja i djelovanja“. „Kao što je tisak u 16. stoljeću potaknuo razvoj individualne i nacionalne svijesti, a radiovalovi kao 'plemenski bubanj' u prvoj polovici 20. stoljeća pomogli širenju nacizma i fašizma, tako je redom svaki novi medij utirao put novim društvenim tokovima, mijenjao strukture moći“, upozorava McLuhan²². Može mu se prigovoriti tehnološki determinizam, ali mu se mora priznati da je naslutio dolazak Mreže koja jest i tek će stubokom promijeniti svijet.

Digitalna revolucija, među ostalim, decentralizirala je komunikaciju u globaliziranom svijetu, oslobodila protok informacijama, kao i kapitalu, ali čovjeka pomoću medija i dalje drži u „zatvorima bez zidova“, kako to slikovito kaže McLuhan²³. Prema njegovom mišljenju, medijska tehnologija je čovjekov produžetak koji zamjenjuje čula, jedno ili više njih. Hladni mediji, razlikuje

²¹ McLuhan, M. Op. cit. Str. 14

²² Ibid.

²³ Ibid.

McLuhan, traže dopunjavanje, sudjelovanje, poput govora, telefona, stripa, televizije, za razliku od vrućih medija koji su zasićeni podacima i ne potiču publiku na angažman.²⁴

Novine u digitaliziranoj komunikaciji dobivaju još veću važnost. Društvene prilike sve su složenije i podložnije elektronski brzim izmjenama, modeli medijske manipulacije stalno se nadograđuju, a i količina informacija koje kolaju internetom tolika je da građani sve teže mogu razgraničiti istinu od laži, medijski spin od provjerene činjenice. Sve to otežava javnu komunikaciju, što direktno ugrožava postignute demokratske zasade, a u takvom okruženju misija novina značajnija je nego ikada jer klasično novinarstvo svoju vjerodostojnost gradi na profesionalnim standardima izvještavanja koji uključuju istinitost, poštenje, uravnoteženost, točnost, nepristranost, pravodobnost i najmanje dva imenovana relevantna izvora.

2.3.3. Značaj i uloga novina

Prema Hrvatskoj enciklopediji, najvažnija je funkcija novina „informiranje, objašnjavanje i komentiranje za javnost važnih aktualnih i zanimljivih događaja. Slijede dokumentarna funkcija (obavještavanje čitatelja o rezultatima razvoja znanosti, tehnike i sl.), instruktivna (prema rješavanju svakodnevnih praktičnih životnih problema), edukativna (odgajanje čitatelja, dopunjavanje njihova znanja), integrativna (uspostavljanje veza među ljudima i skupinama u društvenoj zajednici), psihoterapeutska (pomaganje pojedincima u oslobađanju od frustracija) i druge funkcije“.²⁵

Novine, dakle, prvenstveno informiraju, ali i educiraju, kulturno uzdižu, kreativno ispunjavaju i zabavljaju, otvaraju prostor za socijalnu komunikaciju,

²⁴ Ibid. Str. 25

²⁵ „Novine“. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Op. cit. (20.07.2017.)

javnu raspravu, posreduju između građana-birača i onih kojima su ti građani povjerali rukovođenje demokratskim institucijama društva. Posebno politički angažirane su novine, koje su oduvijek imale važnu javnu službu. Novine su „četvrta grana vlasti“, govorio je Douglas Cater.²⁶

Javnost i masmediji u direktnoj su vezi. Odnos je (najmanje) dvosmjern: mediji su glasnogovornici, posrednici javnosti, ali posreduju i u stvaranju javnog mnijenja, za koje Walter Lippman²⁷ kaže da je „slika vanjskog svijeta u našim glavama“.

Svjatlana Mokriš²⁸ navodi: „Niti u današnje doba, uloga i značaj novina u društvenoj zajednici nisu se značajno izmijenili. Još uvijek ljudi žele biti informirani, žele saznati o lokalnim događanjima i na koji način će se lokalna događanja uklopiti u regionalna i internacionalna, ljudi žele informacije o financijskim tržištima, o kulturi i o obrazovanju, o modi i o zdravlju, još uvijek žele saznati o različitim bizarnim događajima, o čudima, iako u njih sve manje vjeruju, ljudi žele da im 'svijet bude na dlanu'“. Oduvijek se medijima (i) manipuliralo, svako doba na svoj način, a preko masmedija i javnošću.

Već McLuhan²⁹ govori o upravljanju preko odavanja vijesti, a riječ je o planiranom plasiranju informacija u medije radi ispitivanja javnosti, reakcija koje bi „mogle slijediti kada se takve odluke doista donesu“. Ili kako to prikazuje Noam Chomsky:³⁰ „Kod kuće su potrebna suptilnija sredstva: proizvodnja pristanka, zavaravanje tupavih masa 'nužnim iluzijama', tajne

²⁶ Ibid. Str. 189

²⁷ Hedges, Ch. Carstvo opsjena: kraj pismenosti i trijumf spektakla. Zagreb : Algoritam, 2011. Str. 67

²⁸ Mokriš, S. Novine i njihova uloga u društvenoj zajednici. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 4(2011). Str. 115-130

²⁹ McLuhan, M. Op. cit. Str. 181

³⁰ Chomsky, N. Politika bez moći. Zagreb : DAF, 2004. Str. 235

operacije za koje se mediji i Kongres prave da ih ne vide do trenutka kad sve postaje preočito da bi se moglo zataškati. Tada prelazimo u fazu nadzora štete da bismo bili sigurni da je pažnja javnosti skrenula na pregorljive rodoljube ili na karakterne mane vođa koji su se udaljili od naših plemenitih obveza, ali ne i na institucionalne čimbenike koji određuju ustrajan i bitan sadržaj tih obveza“. Samo dobro obaviješten i obrazovan građanin može sudjelovati u političkom životu svoje zajednice. Ta društvena uloga medija u neoliberalnom društvu dovedena je u pitanje budući da su mediji privatni, dakle, podložni svom vlasniku i interesima njegovog kapitala, uglavnom moćnim korporacijama koje ulažu na više različitih strana i premrežene su mnogim interesima.

U Hrvatskoj, kao i drugim postsocijalističkim zemljama u kojima je provedena nagla tranzicija i privatizacija, trebalo je nešto vremena da se shvati ova nova situacija. Osim što su se morali nositi s izazovima globalne digitalizacije, dojučerašnji „društveni“ i „neovisni“ mediji – izvan sfere javnih servisa – postali su komercijalni. Njihovim vlasnicima prvenstveni je cilj profit, a ne zajedničko dobro. Medijski biznis posluje na otvorenom tržištu i ovisi o oglašivačima, svim mogućim poslovnim interesima svog vlasnika, a puno manje o svojoj publici. Štoviše, svoju publiku „prodaje“ političkim i gospodarskim moćnicima, pretvarajući je u konzumente ili, kako se to blaže kaže, korisnike. Kako veli Hajrudin Hromadžić³¹, „mediji su danas jedna od ključnih industrija za oplodnju novca i traže 'svoj dio kolača', odnosno profit u svijetu u kojem je najvažniji upravo spomenuti kriterij – kriterij zarade“.

³¹ Hromadžić, H. Medijska konstrukcija društvene zbilje: socijalno-ideološke implikacije produkcije medijskog spektakla. Zagreb : AGM, 2014. Str. 11

3. Online novine

Ima i teoretičara, kao što su Kaye i Medoff³², koji internet smatraju novim medijem za masovno komuniciranje, koji se neprestano mijenja povećavanjem brzine pristupa, količine sadržaja te novim funkcijama. Osim što nudi brze informacije, internet, naime, nudi i mogućnost dobivanja dodatnih informacija jer se s jedne web stranice pomoću poveznica (linkova) stiže na neke druge stranice ili dokumente. Kada je riječ o funkciji, internet nudi mogućnost povratne veze, traženja dubljih informacija ili čak kupnje. Proučavajući fenomen masovne publike, Morris i Ogan³³ još su 1996. godine utvrdili da se internet, odnosno pojedinačni servisi na njemu (npr. web stranice) mogu smatrati masovnim medijima.

Bio internet novi masmedij ili samo distribucijski kanal, činjenica je da se online novinarstvo ostvaruje preko interneta i mora se prilagoditi njegovim zakonitostima te u stopu pratiti učestale izmjene na Mreži i to tehnološki, organizacijski, kadrovski i na svaki drugi način. Online novinarstvo je stoga specifičan oblik novinarstva, sa svojim posebnostima i zakonitostima u načinu prezentacije sadržaja i organizaciji rada, ali i u načinu komunikacije s publikom.

3.1. Definicija online novina

Kako je već navedeno u poglavlju o novinama, u svakodnevnoj uporabi, ali i u stručnoj literaturi, vlada svojevrsna terminološka zbrka ili različita poimanja što su to online mediji.

³² Kaye, B. K.; Medoff, N. J. *The World Wide Web: A Mass Communication Perspective*. Mountain View. Mayfield Publishing Company, 2010. U: Brautović, M. *Online novinarstvo*. Zagreb : Školska knjiga, 2011. Str. 12

³³ Morris, M.; Ogan, C. *The Internet as Mass Medium*. // *Journal of Computer Mediated Communication* I, (4)1996. Str. 39-50. U: Brautović, M. *Online novinarstvo*. Op. cit. Str. 12

Medij kao element komunikacije podrazumijeva svako sredstvo čijim se djelovanjem ostvaruje komuniciranje, čije su pretpostavke, motivi, sadržaj, efekti i posljedice u manjoj ili većoj mjeri određeni samim medijem. Prema hrvatskom Zakonu o medijima,³⁴ mediji su: novine i drugi tisak, radijski i televizijski programi, programi novinskih agencija, elektroničke publikacije, teletekst i ostali oblici dnevnog ili periodičnog objavljivanja urednički oblikovanih programskih sadržaja prijenosom zapisa, glasa, zvuka ili slike. U Zakonu o elektroničkim medijima,³⁵ pojam „elektronički mediji“ podrazumijeva audiovizualne programe, radijske programe i elektroničke publikacije. Elektroničke publikacije su „urednički oblikovani programski sadržaji koji se objavljuju dnevno ili periodično putem interneta od strane pružatelja elektroničkih publikacija u svrhu javnog informiranja i obrazovanja“.³⁶

Polazeći od pretpostavki da je svaka web stranica medij, Brautović³⁷ online medije definira kao „web stranice kojima je svrha informiranje korisnika, i to neovisno o tome radi li se o informativno-političkom ili nekom drugom sadržaju te neovisno o tome radi li se o digitalnom izdanju klasičnih medija ili o novom mediju. Pritom one ostvaruju masmedijski učinak ili imaju potencijal za njegovo ostvarivanje“.

U knjižničarstvu, elektroničke novine kao i elektronički časopisi koji nastaju po uzoru na tiskane publikacije, prema novim normama za bibliografski opis³⁸,

³⁴ Zakon o medijima. Op. cit. (15.07.2017.)

³⁵ Zakon o elektroničkim medijima. // Narodne novine. 153 (2009). Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/196/Zakon-o-elektroni%C4%8Dkim-medijima> (15.07.2017.)

³⁶ Ibid.

³⁷ Brautović, M. Online novinarstvo. Zagreb : Školska knjiga, 2011. Str. 13

³⁸ Međunarodni standardni bibliografski opis serijskih publikacija i druge neomeđene građe. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005.

nazivaju se elektroničke serijske publikacije. Web portali, odnosno mrežne stranice (*web site*), pripadaju skupini tzv. integrirajuće građe (*integrating resource*), odnosno građe koja se mijenja uključivanjem i promjenom dijelova. ISBD(CR)³⁹ navodi da je integrirajuća građa „jedinica građe u koju se uključuju novi sadržaji s dopunama ili izmjenama i koji spadaju u cjelinu“. Integrirajuća građa može biti omeđena (*finite*) ili neomeđena (*continuing resource*), a uključuje publikacije u slobodnim listovima, mrežne stranice koje se ažuriraju i baze podataka. Neomeđena je građa, prema ISBD(CR)-u,⁴⁰ „jedinica građe koja se izdaje u duljem vremenskom razdoblju bez prethodno određenog završetka, a obuhvaća serijske publikacije i tekuću integrirajuću građu“.

3.3. Razvoj online novina

Internet je 1969. godine osnovalo američko Ministarstvo obrane pod nazivom ARPANET (*Advances Research Project Agency – Agencija za napredne istraživačke projekte*). Nastao je zbog vojnih potreba, da bi se povezala određena računala u SAD-u i ostvarila vojna nadmoć nad Sovjetskim Savezom. Godine 1973. računalni znanstvenik Robert Kahn iz ARPA-e i Vincet Cerf opisali su osnovne arhitekture interneta, a sljedeći korak u razvoju bio je razvoj standardiziranog komunikacijskog protokola (TCP/IT protokol) koji je omogućio komunikaciju između računalnih mreža. Tada je američko Ministarstvo obrane odlučilo komercijalizirati internetsku tehnologiju i do 1990-ih godina, zahvaljujući potpori Ministarstva američkim proizvođačima računala, većina računala u SAD-u imala je mogućnost umrežavanja. I internet je počeo rasti kao globalna mreža računalnih mreža.

Revoluciju u razvoju interneta donio je program za pretraživanje/uređivanje World Wide Web koji je 1990. godine razvio engleski programer Tim Barners-

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Ibid.

Lee u suradnji s Robertom Cailliauom u švicarskom CERN-u. Taj program temelji se na programskom jeziku HTML (*Hypertext mark-up language*) koji pretvara tekst, slike i druge izvore u stranice hiperteksta koji je moguće čitati pomoću WWW preglednika.

Bio je to preduvjet i za razvoj online novinarstva koje se u zapadnim zemljama pojavljuje krajem prošlog stoljeća. Iako je i pojava interneta kao i pojava svakog novog medija (radija, televizije) u povijesti novinarstva dočekana s teorijama o tome kako će to označiti kraj novina, one su preživjele i razvijale nove izražajne i stilske značajke, prilagođene novom vremenu i novim tehnološkim mogućnostima. Tako su nastale elektroničke novine, a nakon toga novinske kuće počele su i same razvijati vlastite mrežne stranice (web portale) na kojima su prenosile sadržaje tiskanog izdanja ili proizvodile vlastite sadržaje za novi medij.

Kao prvi online medij u literaturi se spominje Paolo Alto Weekly iz Kalifornije, koji je u siječnju 1994. godine online novosti počeo objavljivati dva puta tjedno. The Chicago Tribune bile su prve velike novine koje su uvele online izdanje i to 1995. godine. Slijedio ih je The New York Times sljedeće godine nakon čega se ubrzano povećava broj online medija.⁴¹

U Hrvatskoj povijest interneta počinje 1991. godine kada je Ministarstvo znanosti i tehnologije pokrenulo CARNet te sljedeće godine uspostavilo prvu komunikacijsku vezu koja je CARNetovu mrežu povezala s Austrijom i sa svjetskom računalnom mrežom internet.⁴² Prve web stranice u Hrvatskoj kreirane su tijekom 1994. godine. Hrvatska je spojena na internet 1993. godine,

⁴¹ Brautović, M. Online novinarstvo. Op. cit.

⁴² Povijest CARNeta. Carnet. Dostupno na: https://www.carnet.hr/o_carnetu/o_nama/povijest_carneta. (24.07.2017.)

a iste godine na Mreži se pojavljuju i prve novine, računalni časopisi Byte i Bug. Godinu kasnije Hrvatska radio televizija iz redakcije teleteksta pokrenutog 1990. razvija svoje web stranice kao posve nov servis, novi medij. Pulski dnevnik Glas Istre ostat će zapamćen u povijesti hrvatskog novinarstva kao prva novina na webu. Doduše, samo eksperimentalno, ali Glas Istre na internet izlazi u lipnju 1996., da bi od studenog 2004. sve tekstove iz tiskanog dnevnog izdanja paralelno plasirali i na Mreži, kao puku kopiju. Nije to bio ni portal ni elektroničke novine, ali ono što je taj dan izašlo u novinama, isti dan moglo se vidjeti i na internetskoj stranici Glasa Istre. Prvi portal u Hrvatskoj pojavio se 1997. – bio je to Monitor.hr, kojem su se 1998. pridružili tjednik Feral Tribune i Vjesnik, 1999. Večernji list i Slobodna Dalmacija, 2002. Novi list te među posljednjima Jutarnji list koji je na webu od konca 2005. godine.⁴³

Do danas su news portali i elektroničke novine po broju čitatelja posve premašili tiskane novine.⁴⁴ Istraživanje iz lipnja 2006. godine⁴⁵, koje je obuhvatilo portale Net.hr, Monitor.hr, Tportal i Index.hr, pokazalo je da se većina sadržaja na portalima odnosi na zbivanja izvan Hrvatske (67 posto), da samo trećina vijesti nastaje u vlastitoj produkciji, a većina stiže iz drugih izvora poput nacionalne agencije Hine (25 posto) te drugih domaćih i svjetskih medija (16, odnosno 14 posto). Tematski, pak, dominiraju lifestyle i zabava (37 posto), kriminal i nasilje (21 posto) te politika (18 posto). Iako je od ovog istraživanja prošlo čitavo desetljeće, do danas se nije puno toga promijenilo.

⁴³ Ibid. Str. 27-30

⁴⁴ Brautović, M. Razvoj hrvatskog online novinarstva 1993-2010. // MediAnali, 4, 8(2010). Str. 26

⁴⁵ Brautović, M. Analiza sadržaja mainstream hrvatskih online medija: Komercijalni model komuniciranja. U: Malović, S. (ur.). Utjecaj globalizacije na novinarstvo. Zagreb : ICEJ, 2006. Str. 117-130

Prekretnicom u online novinarstvu u Hrvatskoj smatra se 2003. godina kada i Hrvatsko novinarsko društvo potvrđuje ravnopravnost online medija u odnosu na klasične tiskane i dodjeljuje prvu nagradu najboljim online novinarima.

„Utjecaj, snaga i stupanj povjerenja u tradicionalne medije će nastaviti opadati, a osnovne potrebe za informacijama i zabavom publika počinje tražiti na online servisima i aplikacijama“, zaključuje Ana Martinoli u radu objavljenom u svibnju prošle godine.⁴⁶ Istraživanje koje je 2016. u ožujku provela agencija Ipsos⁴⁷ to i potvrđuje: rezultati prvi put pokazuju da građani Hrvatske više vremena provode pretražujući internet nego gledajući televiziju, donedavno najpopularniji medij u Hrvata. Internet je prvi izvor informacija za čak 61 posto, a televizija za 29 posto građana Hrvatske, pokazalo je istraživanje u kojem je sudjelovalo 800 osoba. Da internet nudi informacije koje nigdje drugdje ne mogu pronaći, smatra 66 posto ispitanih, a najveći dio njih, čak 40 posto, najviše i vjeruje internetu. Televizija je po povjerenju građana pala na drugo mjesto sa zaostatkom (do tada) od samo 1,6 posto glasova.

3.4. Modeli i obilježja online novina

Bruce Garrison⁴⁸ razlikuje četiri modela online medija: 24-satni model, oglasni prostor zajednice, nadomjesni i ekskluzivni model. Prvi je jasan: objavljuje novosti tijekom 24 sata. Za „model oglasni prostor zajednice“ Garrison kaže da osim novosti, nudi i informacije o zajednici, iz umjetnosti,

⁴⁶ Marinoli, A. Digitalna medijska publika - nova očekivanja, nove navike. // In medias res : časopis filozofije medija, 5, 8(2016). Str. 1269-1284. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/170502> (20.07.2017.)

⁴⁷ Medijski preokret: U Hrvatskoj internet je zasjeo na tron i ostavio televiziju iza sebe. Dnevnik.hr. Dostupno na: <http://net.hr/danas/novac/medijski-preokret-u-hrvatskoj-internet-je-zasjeo-na-tron-i-ostavio-televiziju-iza-sebe/> (20.07.2017.)

⁴⁸ Garrison, B. Online Newspapers: Online News and the Public. Ur. Salwen, Michael B.; Garrison, B.; Driscoll, Paul D. New Jersey, Lawrence Erlbaum Associates, 2005. U: Brautović, M. Online novinarstvo. Op. cit. Str. 14-15

gospodarstva, sve do vremenske prognoze. Nadomjesnim naziva model kojim klasični mediji koriste internet za širenje svojih, uglavnom originalnih sadržaja. Ako je riječ o ekskluzivnim, nigdje drugdje objavljenim sadržajima, Garrison to naziva ekskluzivnim modelom online medija koji iziskuje velika ulaganja.

Kako je već navedeno u poglavlju o podjeli novina prema načinu distribucije, za potrebe ovoga rada koristit će se podjela na web portale (web stranice), kojima je pristup slobodan i besplatan, a donose sadržaje koje stvaraju matične redakcije, pa i unutar klasičnih novina i časopisa, i prenose vijesti iz drugih izvora, domaćih i stranih medija i novinskih agencija; te elektroničke novine (e-novine), odnosno digitalna izdanja tiskanih novina koja prenose cjelovit sadržaj novine (najčešće u PDF obliku) i rezervirane su uglavnom za pretplatnike, dakle, ograničen im je pristup.

Pristupi koji opisuju obilježja online novina, odnosno online medija općenito, različiti su. Labaš⁴⁹ navodi četiri obilježja: digitalnost, multimedijalnost, interaktivnost i hipertekstualnost. Digitalnost podrazumijeva da je informacija digitalizirana, odnosno predstavljena preko niza binarnih brojki (bitova). Informacija pretvorena u digitalni oblik može se prerađivati na različite načine i vrlo lako, a takve se informacije i lako pohranjuju i prenose. Multimedijalnost omogućava da se sadržaj raščlani preko različitih čulnih i izražajnih kanala: zvukova, grafika, pokretnih i nepokretnih slika, pisanih tekstova. Suvremena tehnologija omogućuje veliku slobodu i široko korištenje multimedijalnosti jer ne postoje tehnička ograničenja koja postoje u tradicionalnim medijima. Pod interaktivnošću se ovdje podrazumijeva ono što Jansen⁵⁰ definira kao „mjeru

⁴⁹ Labaš, D. Međuljudska komunikacija, novi mediji i etika. U: Labaš, D. (ur.). Novi mediji – nove tehnologije – novi model. Zagreb : Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2009. Str. 13-39

⁵⁰ Jansen, J. F. „Interactivity“. Tracking a New Concept in Media and Communication Studies. U: Mayer, P. (ur.). Computer media and Communication. New York : Oxford University Press, 1999.

moguće sposobnosti nekog medija da korisniku dopusti utjecaj na sadržaj i/ili formu prenesene komunikacije“. Paccagnella⁵¹ navodi tri razine interaktivnosti. Na prvoj razini korisnik je ograničen na mogućnost selektiranja, odnosno odabiranja koje će informacije primiti od onih koje su već unaprijed kodificirane (npr. teletekst). Ova razina je jednosmjerna jer ne predviđa povratni kanal za povratnu spregu (*feedback*) ili povratnu informaciju korisnika. Na drugoj razini interaktivnosti ta je mogućnost otvorena, odnosno predviđa povratne informacije od korisnika. Korisnik pretražuje unaprijed definirane informacije tako da ih „komunicira“ serveru koji odgovara na njegov zahtjev (*World Wide Web*). Treća razina pretpostavlja da korisnik sam proizvodi informacije koje sustav stavlja u optjecaj, sa stalnim prerađivanjem sadržaja koji uzajamno stvaraju sudionici (npr. društvene mreže). Važno obilježje online medija je i hipertekstualnost. Hipertekst se može definirati kao „skup informacija koje su međusobno povezane na nelinearan način, a mogu se koristiti na različite načine i personalizirano, odnosno kako će čitati neki hipertekst odlučuje sam korisnik“. ⁵² Temelj koncepta hipermedije su poveznice koje omogućuju povezivanje riječi, ideja i fotografija s dijelovima teksta ili s fotografijama koje se nalaze unutar nekog dokumenta ili pak povezivanje sadržaja između različitih web stranica na internetu.

Brautović⁵³ kao obilježja online medija (odnosno interneta) navodi: neposrednost (*immediacy*), interaktivnost (*interactivity*), multimedijalnost (*multimedia*), nelinearnost (*nonlinearity*), povezivanje poveznicama (*linkage*) te arhiviranost (*archive*). Neposrednost je karakteristika koja omogućuje da se događaj ili predmet što više približe korisniku pri čemu medij postaje nevidljiv,

⁵¹ Paccagnella, L. *Sociologia della comunicazione*. Il Mulino. Bologna, 2004. U: Labaš, D. (ur.). *Novi mediji – nove tehnologije – novi model*. Zagreb : Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2009. Str. 17

⁵² Labaš, D. *Op. cit.* Str. 17

⁵³ Brautović, M. *Online novinarstvo*. *Op. cit.*

tako da korisnik ima dojam da se nalazi u središtu događaja. Neposrednost online medija omogućuje objavljivanje informacija trenutno, bez trošenja vremena na tisak ili na fizičku distribuciju, što ima i svoju negativnu stranu jer često zbog lagane izmjene sadržaja ne postoji kontrola informacija na razini na kojoj je prisutna u tradicionalnim medijima. Brautović, kao i Labaš, interaktivnost navodi kao jednu od temeljnih karakteristika online medija koja omogućuje njihovu popularnost. Brautović⁵⁴ razlikuje dva osnovna tipa interaktivnosti: korisničko-korisničku interaktivnost (*user-to-user*) te korisničko-računalnu interaktivnost (*user-to-system*). Prva podrazumijeva interaktivnost između dviju ili više osoba koje se računalom koriste samo kao alatom za međusobno komuniciranje, a druga interakciju sa samim računalom. Multimedijalnost se pokušala postići i ranije (npr. filmom), ali tek razvojem tehnologija i pojavom online medija čiji se sadržaji temelje na hipertekstu, multimedijalnost je potpuno ostvarena. Hoogeveen⁵⁵ definira multimediju kao „svojstvo sustava ili predmeta da se radi predstavljanja medija koristi kombinacijom različitih načina pobuđivanja osjetila, poput govora, glazbe, teksta, grafičkih priloga, animacija i videozapisa“. Ruggiero⁵⁶ naglašava da se „multimedija računalima koristi za prezentaciju teksta, grafičkih priloga, videa, animacija i zvukova na integrirani način“. Brautović⁵⁷ objašnjava da multimedija podrazumijeva interaktivnost i funkcionira na načelu izbora, odnosno korisnik osobno odabire što će gledati i slušati te da mora imati kontekst jer se bez njega ne mogu razumjeti multimedijalni sadržaji. Multimedijски sadržaj na internetu ima niz prednosti kao što su mogućnost lakog pronalaženja, prilagodljivost zahtjevima korisnika za pristupanje, globalna

⁵⁴ Ibid. Str. 45

⁵⁵ Hoogeveen, M. Towards a Theory of Effectiveness of Multimedia Systems. Dostupno na: <http://cyber-ventures.com/mh/paper/mmtheory.htm> (01.08.2017.)

⁵⁶ Ruggiero, T. E. Uses and Gratifications Theory in the 21st Century. // Mass Communication & Society 3(2000). Str. 3-37. U: Brautović, M. Online novinarstvo. Op. cit. Str. 47

⁵⁷ Bratulović, M. Online novinarstvo. Op. cit.

dostupnost i neograničena mogućnost pohrane.⁵⁸ Online medije obilježava i nelinearnost čime se označava pohrana i prikaz informacija u posebnom rasporedu ili slijedu što omogućuje korisnicima da odmah pretraže informacije koje žele, bez pregledavanja cijelog sadržaja. Važnost povezivanja poveznicama kao temelja hipertekstualnosti već je objašnjeno, a kao jedno od obilježja online medija Brautović navodi arhiviranost, odnosno mogućnost pohranjivanja i ponovnog prikazivanja velikih količina informacija (podataka), što će biti objašnjeno u sljedećem poglavlju.

Među obilježjima koje čine prednost e-novina i e-časopisa Jasenka Zajec⁵⁹ navodi brzinu objavljivanja pojedinih članaka i vijesti, njihovu dostupnost neovisno o tome kada im i gdje korisnik pristupa, neograničenost broja čitatelja na Mreži, izravne poveznice na druge članke i druge internetske izvore, dodatni audio i videozapisi, mogućnost komentiranja, lako pretraživanje. Mane su, pak, nestalnost naslova, formata i mrežnih adresa e-novina: kad prestanu izlaziti na Mreži ne mora ostati nikakav trag objavljenih izdanja, put do arhive zatvara se i čim korisnik prestane plaćati pretplatu – nema starih brojeva u privatnoj zbirici. Uz sve to, teško je čitati s ekrana, posebno duže tekstove.

Mnogi online mediji još uvijek ne koriste multimedijски i interaktivni potencijal interneta, nego kopiraju i objavljuju sadržaj koji je već pripremljen za klasično tiskano izdanje, ne prilagođavajući ga online okruženju. Taj oblik medijskog sadržaja na internetu Johnatan Dube naziva „tisak plus“⁶⁰ i čest je na portalima hrvatskih dnevnika.

⁵⁸ Ibid. Str. 48

⁵⁹ Zajec, J. Elektroničke serijske publikacije na mreži. // *Medijska istraživanja*, 7, 1-2(2001). Str. 69-78

⁶⁰ Brautović, M. Online novinarstvo. Op. cit. Str. 73

3.5. Digitalna medijska publika

Na krilima početnog entuzijazma i vjere u neograničenu demokratičnost najnovije tehnologije – koja širi mogućnosti pristupa, učenja, stjecanja iskustava, dijeljenja svega toga s drugima pa sve do kreiranja novih sadržaja, utopijski se vjerovalo u preobrazbu publike iz pasivnog primatelja medijskih sadržaja u njihova aktivnog kreatora. Prostori za publiku-korisnike otvaraju se u blogosferi, na chatovima i forumima, na Wikipediji i društvenim mrežama, otkupom amaterskih fotografija, audio i videosnimaka, medijskim sadržajem „na zahtjev“ kada to odgovara publici, sve do građanskog novinarstva. Što se potonjeg tiče, neki su teoretičari koncem prvog desetljeća našeg stoljeća predviđali da će u sljedećih desetak godina, sada bi to bilo za nepune tri godine, građani preuzeti pola novinarskog posla, potpisujući čak 50 posto medijskog sadržaja.⁶¹ Kasniji razvoj online medija ipak je pokazao da bez novinara profesionalaca, obrazovanih i iskusnih, nema kompetentnih i kvalitetno obrađenih informacija. Svi silni dokumenti koje dobiva i objavljuje WikiLeaks samo su šuma informacija među kojima su smisao i relevantnost dobile samo one koje su obradili i objavili ugledni svjetski mediji. Iza čega stoje, naravno, novinari i urednici.

Publika je medijskim kućama, međutim, i dalje prvenstveni cilj, mjerilo uspjeha, što će reći profita. A ponuda je golema, beskonačna, izbora nikada toliko. Zato je u stalnoj mijeni i odnos masmedija prema publici, pa se, kaže Ana Martinoli⁶², „uspjeh više ne mjeri samo rejtinzima, shareovima, brojem gledatelja, čitatelja, slušatelja, već dubljim i dugotrajnijim vezama koje se ostvaruju na relaciji medijski sadržaj - potrošač/publika“. Među te „dublje“

⁶¹ Mučalo, M.; Šop, S. Nova publika novih medija. // Informatologia, Vol. 41, No.1. Str. 51-55

⁶² Martinoli, A. Op. cit. (25.07.2017.)

veze, osim prilagođavanja publici sadržaja i formata vijesti te platformama na kojima se plasiraju, ubraja se i „kreiranje odanijih pretplatnika“.⁶³

Analizirajući suvremene perspektive medijskih publika, Hromadžić i Popović⁶⁴ detektirali su tri trenda u suvremenim manifestacijama i artikulacijama medijskih publika: publike koje su konstitutivne za određene medijske sadržaje, odnosno postaju njihovi glavni protagonisti, zatim publike koje posredno ko-kreiraju medijske sadržaje te publike koje neposredno generiraju medijske sadržaje. Publika koja postaje glavni protagonist medija je publika koja sudjeluje u medijskim programima poput popularnih žanrova u kojima anonimnim sudionicima pripada važno mjesto (npr. *reality* televizije, kvizovi i slično). Taylor i Williams početak toga trenda vremenski smještaju u sredinu 90-ih godina 20. stoljeća te naglašavaju da se on ne ogleda samo u kvizovima ili *show* programima nego i preko participacije publike u tzv. nefikcijskim programima kroz direktnog uključivanja u program (izražavanje mišljenja o nekoj temi, postavljanje pitanja stručnjacima i slično). Publike koje posredno ko-kreiraju medijske sadržaje podrazumijevaju onu publiku koja sve više participira u nekada jasno definiranom poslu novinara (npr. šalju fotografije ili amaterske snimke medijima), ali istovremeno ostaju čitatelji, gledatelji ili slušatelji. Publika koja neposredno generira medijske sadržaje temelji se na medijsko-tehnološkoj konvergenciji koja počiva na platformi djelovanja novih medija (npr. korisnički generirani sadržaji s pomoću Web 2.0. modela kao što su Youtube, Facebook, Twitter, MySpace i drugi). Publika, koja je u sferi tradicionalnih medija bila izuzeta iz produkcije medijskih sadržaja, sada

⁶³ Lichterman, J. How Renée Kaplan, the FT's fist head of audience engagement, approaches her new role. Dostupno na: <http://www.niemanlab.org/2015/06/qa-how-renee-kaplan-the-fts-fist-head-ofaudience-engagement-approaches-her-new-role/> (20.07.2017.)

⁶⁴ Hromadžić, H.; Popović, H. Aktivne medijske publike: Razvoj koncepta i suvremeni trendovi njegovih manifestacija. // *Medijska istraživanja*, 16, 1(2010). Str. 97-111

proizvodi, generira medijski sadržaj koji istovremeno i konzumira, čime zapravo postaje i subjekt i objekt njegove produkcije.⁶⁵

Kako navode Hromadžić i Popović⁶⁶ „razvojem koncepta aktivne medijske publike odbačena je zastarjela paradigma prema kojoj je u fokusu interesa moć medija i medijskih sadržaja. Akcent u proučavanju medija se tako premješta s pitanja o načinima manipulacije medijskom publikom i faktorima učinaka medijskih poruka, prema pitanjima značenja i recepcije medijskih tekstova (...) Na sceni je preusmjeravanje 'od teksta ka gledatelju', kao i prijelaz u analizi od procesa 'kodiranja' medijske poruke prema 'dekodiranju' iste (...) U takvom se kontekstu utjecaji medija redefiniiraju, te se u gotovo svim tradicijama odnos snage medija i publika uravnotežuje“.

Goleme količine informacija, njihova izloženost stalnoj promjeni, odnosno neomeđenost, kako to knjižničari nazivaju, kao i zakoni o zaštiti autorskih prava i privatni interesi medijskih kuća, otežavaju i arhiviranje digitalnih medija o čemu će više biti riječi u sljedećem poglavlju.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Ibid.

4. Digitalne arhive dnevnih novina

Nenad Prelog⁶⁷ navodi da je „s digitalizacijom odjednom sve postalo vrlo jednostavno, više nije trebalo manipulirati hrpama papira koji su osjetljivi na vlagu i silnim audio ili video vrpcama. (...) Umjesto izrezivanja i ulaganja tekstova u mape, umjesto golemih fototeka i fonoteka, arhivi su smješteni na diskove koji sadrže milijune stranica teksta, stotine sati radio ili televizijskog programa. I ne samo to, većina tih arhiva stavljena je na mrežu zajedno s novim izdanjima novina ili emisija. Nakladnici su na neki način preuzeli ulogu arhiva, ono što je objavljeno postalo je, uglavnom besplatno, pristupačno svima“.

Internet zaista čuva važne činjenice, enciklopedijske i katastarske podatke, goleme količine informacija, računajući i medijske, do kojih se dolazi jednostavno putem moćnih globalnih web tražilica. No, nije baš sve tako idealno. Knjižnice, arhivi i druge baštinske ustanove ulažu golem novac u projekte digitalizacije starih novina, a paralelno im izvan javno dostupne pohrane ostaju već digitalno prelomljena suvremena novinska izdanja.

Mrežna građa izložena je promjenama, i formalnim i sadržajnim. Mrežna mjesta neprestano se rađaju i nestaju, mijenjaju se bibliografski podaci i URL, nejasne su međe bibliografske jedinice. Zato je bitno sačuvati građu koja pripada nacionalnoj baštini.

4.1. Digitalna baština

Manifest za digitalne knjižnice Svjetske knjižničarske organizacije (IFLA)⁶⁸, koji počinje geslom: „Premostiti digitalnu podjelu: učiniti svjetsku

⁶⁷ Prelog, N. U: Peruško, Z. (ur.). Uvod u medije. Op. cit. Str. 208

⁶⁸ Digital libraries. IFLA. Dostupno na: <https://www.ifla.org/files/assets/digital-libraries/documents/ifla-unesco-digital-libraries-manifesto-hr.pdf> (26.07.2017.)

kulturnu i znanstvenu baštinu svima dostupnu“, digitalne knjižnice definira kao „online zbirke digitalnih objekata provjerene kvalitete koji su izrađeni ili prikupljeni i kojima se upravlja u skladu s međunarodno prihvaćenim načelima za izgradnju zbirke i koje su dostupne na suvisao i održiv način“.

UNESCO je još 2003. godine usvojio Povelju za očuvanje digitalne baštine. Točno desetljeće kasnije, 2013. godine, svjestan sve većeg rizika od, kako kažu, „digitalne amnezije“, odnosno „digitalnog Alzheimera“, UNESCO pokreće projekt očuvanja svjetske memorije Persist, na međunarodnoj konferenciji u Haagu (Slika 1).

Slika 1 Persist – UNESCO-ov projekt očuvanja svjetske memorije

U opisu projekta ističe se da digitalna dokumentarna baština ima „ključnu važnost za čovječanstvo jer je postala ključni izvor za stvaranje i dijeljenje znanja. Naše se društvo mijenja od industrijskog u informacijsko društvo. Ipak, još nismo uspjeli, javno ili privatno, pronaći održiva ekonomska rješenja za postizanje kontinuiteta sadržaja. Poboljšanje održivosti informacijskog društva je zajednička odgovornost javnih i privatnih stranaka. Glavne stranke koje djeluju na ovoj odgovornosti su vlade, institucije memorije u najširem smislu tog pojma i ICT industrija“.⁶⁹

UNESCO među njima potiče dijalog, a u suradnji s Međunarodnim vijećem za arhive (ICA) i Međunarodnom knjižničarskom federacijom (IFLA) pokušava pronaći globalnu platformu za očuvanje svjetskog pamćenja, uspostavu kontinuiteta i omogućavanje pristupa informacijama. I ovdje se spominje održivost, dakle, i privatnom interesu i društvenom dobru u prilog. Temelji projekta Persist postavljeni su u Vancouverskoj deklaraciji, usvojenoj na međunarodnoj konferenciji Svjetska memorija u Kanadi 2012. godine. Deklaracijom se ističe potreba pronalaženja hitnih rješenja za osiguranje dugoročnog pristupa i pouzdano očuvanje digitalnih informacija, uz često navođenje riječi – otvoreni, slobodan (pristup, podaci, vlade itd.).

4.2. Pohrana i dostupnost online novina

Zakon o arhivskom gradivu i arhivima⁷⁰ s nizom pravilnika i uredbi regulira obveze čuvanja javnog, ali i privatnog arhivskog i registraturnog gradiva. Pravilnik o vrednovanju te postupku odabiranja i izlučivanja arhivskoga gradiva⁷¹ među kriterije vrednovanja građe koju treba čuvati, među ostalima,

⁶⁹ UNESCO Persist Programme. Dostupno na: <https://unescopersist.org/about> (03.08.2017.)

⁷⁰ Zakon o arhivskom gradivu i arhivima. // Narodne novine, 105(1997), 64(2000), 65(2009), 125(2011)

⁷¹ Pravilnik o vrednovanju te postupku odabiranja i izlučivanja arhivskoga gradiva. // Narodne novine. 90(2002)

navodi interes javnosti za uvid u činjenice sadržane u gradivu, evidencijsku i informacijsku vrijednost gradiva, značenje gradiva za kulturu, povijest i druge znanosti te vrijednost gradiva kao kulturnoga dobra. Sve to vrijedi i za novine, koje „predstavljaju za knjižnice, muzeje i arhive iznimno važnu vrstu građe i izvor informacija“.⁷²

4.2.1. Digitalne novinske arhive

Arhiviranost, kako je već spomenuto, jedno je od obilježja online novina i označava mogućnost pohranjivanja i ponovnog prikazivanja velikih količina informacija (podataka). Novinske arhive povijesne su čitanke, osiguravaju kontekst i praćenje događaja i osoba u slijedu, i kronološki i paralelno s drugim društvenim tokovima, čime se izoštrava pogled na stvarnost i to ne samo znanstvenicima i drugim istraživačima među kojima su i novinari, nego i svim građanima u političkom smislu te riječi. Kako navodi Daniela Živković⁷³, „mediji koji donose i prenose informacije, kao i knjižnice te obrazovne i kulturne ustanove, imaju odgovornost da se te informacije koriste i pretvore u znanje, koje će pospješiti proizvodnju i razvoj kulture“.

Osim u javnim knjižnicama, izraz „arhiva novina“ nekad je označavala mjesto u nakladničkim kućama gdje su se prikupljale, čuvale i kasnije koristile „stare“ novine. Redakcije su imale posebne prostorije i službe koje su brinule o selekciji, čuvanju i korištenju arhivskog materijala. Izraz „novinska arhiva“ može imati nekoliko značenja, a posljednjih godina upotrebljava se da bi opisao online zbirku digitalnih kopija članaka iz novina ili cijelih novinskih izdanja. Novine se i danas čuvaju (i) u redakcijskim arhivama, analognim i digitalnim, koje pripadaju nakladnicima, a znaju biti vrlo velike. U slučaju online izdanja,

⁷² Mokriš, S. Novine i njihova uloga u društvenoj zajednici. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 54, 4(2011). Str. 115-130. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1299/vbh/> (18.07.2017.)

⁷³ Živković, D. Op. cit. Str. 113

treba osmisliti čitav proces, od načina pisanja online vijesti do računalnih programa za pohranu i alata za pretraživanje, uz naravno, omogućen pristup korisnicima, po mogućnosti i da dijele, umnožavaju i distribuiraju tu vrijednu arhivsku građu. U osmišljavanje toga procesa, kao i njegovo provođenje, uključeni su svi koji sudjeluju u nastanku, oblikovanju i distribuciji medijske informacije: od novinara i fotoreportera, preko urednika, grafičkih urednika i sistem-inženjera koji postavljaju računalne programe, sve do izdavačke kuće koja raspolaže autorskim pravom. Daniela Živković⁷⁴ ističe važnu ulogu informacijskih stručnjaka koji su se posljednji priključili novinskim redakcijama, a „posreduju između onih koji informaciju stvaraju, dobavljaju, koriste i same informacijske tehnologije. Od njih kao posrednika očekuju se ključne sposobnosti kao što su tehničke vještine u području ICT-a. To obuhvaća organiziranje informacije tako da ona bude pretraživa, ali i poznavanje stručnih vještina zahvaljujući kojima se informacija prerađuje već prema potrebama dobavljača i korisnika“.

Prema popisu mrežnih izdanja dnevnih novina objavljenom na web stranici projekta „Pitajte knjižničare“⁷⁵, pristup online arhivi u Hrvatskoj nude Večernji list, Novi list koji nudi arhivu vijesti od 2002. godine te Slobodna Dalmacija s dostupnom arhivom od 1999. godine koja se može pretraživati po datumu ili pojmu. Arhivu vijesti nudi i Poslovni dnevnik (<http://www.poslovni.hr/>), Vjesnik (<http://www.vjesnik.hr/>) s arhivom od 1998. (u www i pdf obliku) te Glas Slavonije (<http://www.glas-slavonije.hr/>) s arhivom od 2002. koja je pretraživa po pojmu.

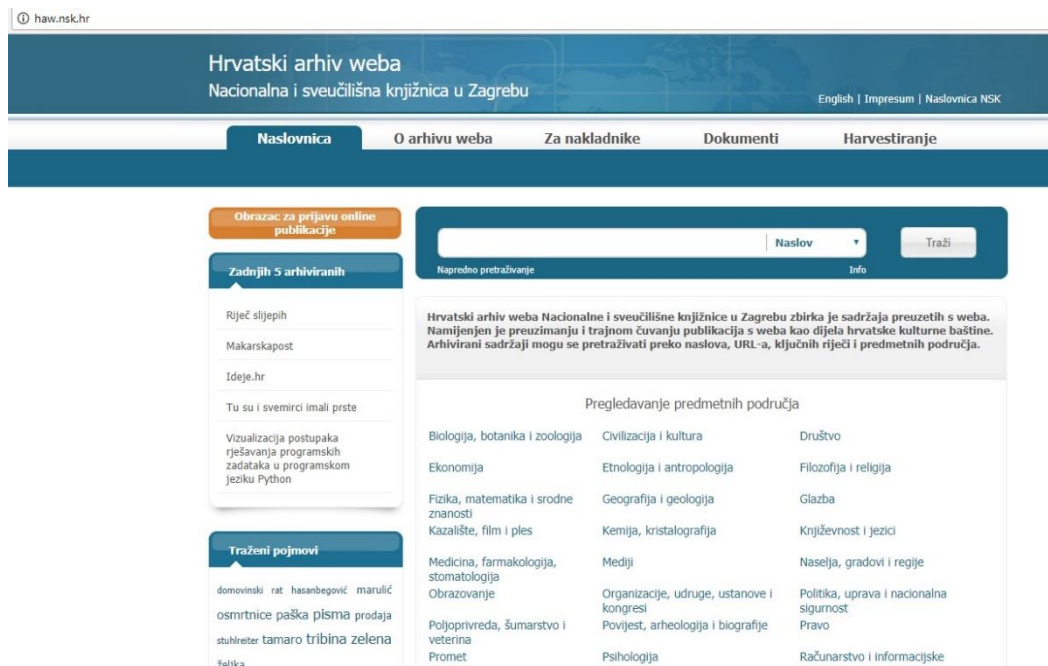
⁷⁴ Ibid. Str. 103

⁷⁵ Pitajte knjižničare. Dostupno na: <http://www.knjiznica.hr/pitajte-knjiznicare/linkovi/kategorije.php?id=256> (26.07.2017.)

4.2.2. Hrvatski arhiv weba

Hrvatski arhiv weba (Slika 2) zbirka je sadržaja preuzetih s weba. Njegova je svrha preuzimanje i trajno čuvanje publikacija s interneta kao dijela hrvatske kulturne baštine.

Slika 2 Naslovnica web stranice Hrvatskog arhiva weba

Izvor: <http://haw.nsk.hr/> (20.07.2017)

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu kopije online publikacija javno objavljenih na webu koje pripadaju nacionalnoj kulturnoj baštini zaprima, obrađuje, čuva i daje na korištenje od 2004. godine. Sa Sveučilišnim računskim centrom u Zagrebu (Srce) pokreću Digitalni arhiv mrežnih publikacija (DAMP) te ga 2010. godine preimenuju u Hrvatski arhiv weba. Pristup je slobodan putem stranica arhiva (<http://haw.nsk.hr/>) ili WebPAC kataloga NSK-a (<http://katalog.nsk.hr/>), a nudi se pretraga preko naslova, URL-a, ključne riječi i ponuđenih predmetnih područja. Mrežnu građu trebao bi prijaviti nakladnik, ali

NSK do nje dolazi i sam na osnovu prava na obvezni primjerak koji se prema Zakonu o knjižnicama odnosi i na online izdanja.⁷⁶

4.2.2.1. Zakon o obveznom primjerku

Nacionalne knjižnice prikupljanjem obveznog primjerka svekolike publicirane građe čuvaju znanje i duhovno stvaralaštvo svijeta. Na temelju toga izrađuju se i nacionalne bibliografije. Propisi o obveznom primjerku u Hrvatskoj postoje još od početka 19. stoljeća, a aktualni Zakon o knjižnicama, koji je na snazi od 1998. godine, u obvezni primjerak uključuje i elektronička izdanja, i ona u materijalnom obliku i ona mrežna.⁷⁷ Nakladnik mrežne publikacije dužan je prijaviti online izdanje NSK-u, ali „tehnička strana isporuke i pohrane mrežne publikacije nije zasad detaljnije definirana“, ističe Daniela Živković u tekstu iz 2001. godine.⁷⁸ Živković nadalje ističe da, osim što pridonosi očuvanju kulturne baštine, obvezni primjerak „može, ako je ispravno korišten, pospješiti i slobodan pristup informacijama. Sastavljanje nacionalne bibliografije teško je zamislivo bez obveznog primjerka“.⁷⁹

Prema Zakonu o obveznom primjerku⁸⁰ nakladnici, proizvođači audiovizualnih i elektroničkih publikacija, odnosno pravne i fizičke osobe koje izdaju ili proizvode građu za javnost, bez obzira je li namijenjena prodaji ili besplatnom raspačavanju, dužni su devet primjeraka svake svoje publikacije objavljene na nekom materijalnom nositelju, tiskane i netiskane, audiovizualne i elektroničke građe, besplatno ustupiti Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. NSK obrađuje i pohranjuje dva primjerka, a po jedan raspoređuje sveučilišnim

⁷⁶ O arhivu weba. Hrvatski arhiv weba. Dostupno na: http://haw.nsk.hr/o_arhivu_weba (20.07.2017.)

⁷⁷ „Obvezni primjerak“. Nacionalna i sveučilišna knjižnica. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/obvezni-primjerak-2/#1> (18.08.2017.)

⁷⁸ Živković, D. Op. cit. Str. 67

⁷⁹ Ibid. Str. 66

⁸⁰ „Obvezni primjerak“. Op. cit.

odnosno znanstvenim knjižnicama u Puli, Rijeci, Osijeku, Splitu, Dubrovniku, Zadru i Mostaru.

Građa obuhvaćena obveznim primjerkom su: tiskovine (knjige, brošure, skripte, posebni otisci, časopisi, novine, magazini, bilteni, zemljopisne i druge karte, reprodukcije slikovnih umjetničkih djela, muzikalije, katalozi, kalendari, kazališni i drugi programi te njihovi dodaci u tiskanom, audiovizualnom i elektroničkom obliku, plakati, leci, kratki oglasi i priopćenja, razglednice, službene i trgovačke tiskanice), audiovizualna građa (gramofonske ploče, audio i videokasete, magnetofonske vrpce, snimljeni mikrofilmovi i kompaktni diskovi) i elektronička građa (kompaktni diskovi, DVD, magnetne vrpce, diskete i mrežna građa – knjige, periodičke publikacije, godišnji izvještaji, mrežna mjesta ustanova, događaja, znanstvenih projekata). Zakon za nakladnike koji ne prijave obvezni primjerkom predviđa i značajne novčane kazne – za tvrtku od 4.000 do 50.000 kuna, plus od 500 do 10.000 kuna za odgovornu osobu.

Obveznim primjerkom, dakle, u knjižnice stižu i novine te elektroničke publikacije. Informacije o njima dobivaju se uvidom u katalog knjižnica, a dostupne su i internetom. Svaka knjižnica u Hrvatskoj i inozemstvu može ih posredstvom Nacionalne i sveučilišne knjižnice naručiti međuknjižničnom posudbom. Kopije izdanja informativnih portala pohranjuju se na Hrvatskom arhivu weba pri NSK-u, a klasične tiskane novine u knjižničnim spremištima diljem zemlje, odakle ih u čitaonice, svjedoče knjižničari, i dalje izvlače srednjoškolci i studenti koji pripremaju seminare i ispite, znanstvenici i drugi istraživači, ali i drugi zaljubljenici u povijest ili „obični“ građani u potrazi za nekim konkretnim napisom, oglasom ili fotografijom.

4.2.2.2. Pobiranje (harvestiranje) sadržaja Hrvatskog arhiva weba

Nekad su knjižničari u javnim knjižnicama i administratori u medijskim kućama ručno prelistavali novine i časopise, za bitne teme izrađivali predmetne kataložne listiće ili izrezivali važne članke i pohranjivali ih u tematske mape. Novinski nakladnici imali su svoje dokumentacijske centre s hemerotekama, fototekama. Danas, s tako golemom količinom informacija koje kolaju stvarnim i online svijetom takav način pobiranja je nezamisliv.

Hrvatski arhiv weba jednom godišnje harvestira (pobire) javno dostupne sadržaje s hrvatskog web prostora i sprema ih na svoj poslužitelj. Harvestiraju se aktivna web sjedišta na nacionalnoj internetskoj domeni .hr. Arhivska kopija nije uvijek jednaka originalu jer poberivost nekog web sjedišta izravno ovisi o načinu na koji se rabe pojedine tehnologije prilikom izrade sjedišta.

Prvo harvestiranje provedeno je od 18. srpnja do 18. kolovoza 2011., a prikupljeno je više od 56 milijuna datoteka ukupne veličine od preko 3,1 TB. Drugo harvestiranje provedeno je od 19. prosinca 2012. do 1. siječnja 2013. kada je prikupljeno više od 60 milijuna datoteka ukupne veličine 4.1 TB. Treće harvestiranje u razdoblju od 18. do 31. prosinca 2013. rezultiralo je s više od 69 milijuna prikupljenih datoteka ukupne veličine 4.6 TB, a četvrtim provedenim od 24. prosinca 2014. do 6. siječnja 2015. prikupljeno je više od 79 milijuna datoteka ukupne veličine 5.7 TB. Peto harvestiranje bilo je od 24. do 31. prosinca 2015. i njime je prikupljeno više od 74 milijuna datoteka ukupne veličine 6.1 TB.⁸¹ Rast zbirke Hrvatskog arhiva weba vidljiv je iz Tablice 1.

Tablica 1 Rast zbirke Hrvatskog arhiva weba

	STUDENI 2010.	STUDENI 2011.	STUDENI 2012.	STUDENI 2013.	STUDENI 2014.	STUDENI 2015.
--	------------------	------------------	------------------	------------------	------------------	------------------

⁸¹ O Arhivu weba. Hrvatski arhiv weba. Dostupno na: http://haw.nsk.hr/o_arhivu_weba (20.07.2017.)

Veličina cijeloga arhiva	2,9 TB	3,4 TB	4,1 TB	5,0 TB	6,0 TB	7,4 TB
Broj naslova	3.557	4.135	4.578	5.010	5.322	5.840
Broj primjeraka	25.113	28.098	31.121	33.971	36.957	40.883
Broj datoteka	81.809.540	99.582.766	115.181.646	144.385.915	173.256.035	205.986.517
Broj neaktivnih naslova	314	346	438	614	714	743

Izvor: Nacionalna i sveučilišna knjižnica (Dostupno na: http://haw.nsk.hr/o_arhivu_weba, 20.07.2017.)

Prema općim kriterijima, jednako za mrežnu kao i za građu na materijalnim nositeljima, za potrebe Hrvatskog arhiva weba pobiru se djela hrvatskih autora, djela s temom koja se odnosi na Hrvatsku ili Hrvate, djela napisana na hrvatskom jeziku te djela objavljena u Hrvatskoj, što znači da su nastala u Hrvatskoj, da je ovdje sjedište nakladnika i/ili prebivalište autora. Pomoću robotskog programa pobire se, odnosno harvestira iz mrežne građe.

Nacionalna i sveučilišna knjižnica povremeno provodi i tematska pobiranja (Slika 3) oko nacionalno važnih tema i događaja kao što su izbor zastupnika za Sabor 2011., referendum o pristupanju Hrvatske EU-u (22. siječnja 2012.), izbor članova iz Hrvatske u Europski parlament i lokalni izbori 2013., pristupanje Hrvatske EU-u (1. srpnja 2013.), poplava u Hrvatskoj 2014. te izbori zastupnika za Sabor 2015. i 2016. godine. Kad se klikne na izabranu temu izlista se popis web stranica na kojima su traženi sadržaji.

Slika 3 Naslovnica tematskog probira na Hrvatskom arhivu weba

The screenshot shows the website interface for 'Hrvatski arhiv weba'. At the top, there is a navigation bar with links for 'Naslovnica', 'O arhivu weba', 'Za nakladnike', 'Dokumenti', and 'Harvestiranje'. Below this, a secondary navigation bar highlights 'Harvestiranje' and includes sub-links for 'Harvestiranje hrvatskog web prostora' and 'Tematska harvestiranja'. The main content area is divided into several sections: 'Obrazac za prijavu online publikacije', 'Zadnjih 5 arhiviranih' (listing items like 'Riječ slijepih', 'Makarskapost', 'Ideje.hr', and a Python visualization), 'Traženi pojmovi' (listing terms like 'domovinski rat', 'hasanbegović', 'marulić', 'osmrtnice', 'paška pisma', 'prodaja'), and 'Tematska harvestiranja'. The 'Tematska harvestiranja' section contains text explaining the archiving process and lists two specific harvests: 'Izbor zastupnika za Hrvatski sabor 2011.' and 'Referendum o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj uniji (22. siječnja 2012.)'. Each harvest entry includes a small image of the related document and a brief description of the content.

Izvor: <http://haw.nsk.hr/tematska-harvestiranja> (20.07.2017)

Dobra je strana Hrvatskog arhiva weba to što omogućava slobodan i besplatan pristup pohranjenim online sadržajima. Neke zemlje pobiru automatski sve pod nacionalnom domenom, a druge, među kojima je i Hrvatska, primjenjuju selektivan pristup uz precizirane kriterije. Iako se na službenim stranicama Hrvatskog arhiva weba među građom koja se pobire navode i e-novine, prema našem istraživanju ipak je riječ samo o web portalima. Dio razloga vjerojatno je i objašnjenje da, osim aktivnim web sjedištima s nacionalnom domenom .hr, prednost daju publikacijama objavljenima samo na Mreži. E-novine, naime, imaju i svoju tiskanu inačicu koja se i dalje, po osnovi obveznog primjerka, čuva u knjižnicama. Ne može to, međutim, posve zamijeniti digitalno izdanje novina koje se može pregledavati u svako doba i u bilo kojem dijelu svijeta.

Problem je, nadalje, i to što informativne web portale, koji imaju i klasično, tiskano izdanje, arhiviraju samo povremeno. Učestalost pobiranja određuje NSK

procjenjujući značaj određene publikacije za širu korisničku zajednicu, važnost promjena građe u sadržajnom i tehničkom smislu (redizajn mrežnih stranica) i stvarnu učestalost objavljivanja. Ne arhivira se svaka promjena sadržaja svake publikacije.⁸² Na primjer, Portal GlasIstre.hr (Slika 4) arhivira se od 8. siječnja 2005. i do konca svibnja 2017. pohranjena su bila 1.354 primjerka.

Slika 4 Arhiva web portala GlasIstre.hr na Hrvatskom arhivu weba

haw.nsk.hr/publikacija/785/glas-istre-hr

Hrvatski arhiv weba
Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu

English | Impresum | Naslovnica NSK

Naslovnica O arhivu weba Za nakladnike Dokumenti Harvestiranje

Obrazac za prijavu online publikacije

Zadnjih 5 arhiviranih

- Riječ slijepih
- Makarskapost
- Ideje.hr
- Tu su i svemirci imali prste
- Vizualizacija postupaka rješavanja programskih zadataka u programskom jeziku Python

Traženi pojmovi

- domovinski rat hasanbegović marulić
- osmrtnice paška pisma prodaja
- stuhreiter tamaro tribina zelena
- željka

Napredno pretraživanje

Glas Istre.hr
www.glasistre.hr

Područja: Znanje i kultura, Politika, News portali
Ukupno arhiviranih primjeraka: 1369

			Veličina	Vrijeme pobiranja	Web adresa
1.	Primjerak	🔍	14.94 MB	05.09.2017 22:02:37	www.glasistre.hr
2.	Primjerak	🔍	14.94 MB	29.08.2017 22:03:42	www.glasistre.hr
3.	Primjerak	🔍	15.11 MB	22.08.2017 22:03:23	www.glasistre.hr
4.	Primjerak	🔍	15.06 MB	15.08.2017 22:03:41	www.glasistre.hr
5.	Primjerak	🔍	14.81 MB	08.08.2017 22:03:24	www.glasistre.hr
6.	Primjerak	🔍	14.87 MB	01.08.2017 22:02:51	www.glasistre.hr
7.	Primjerak	🔍	15.38 MB	25.07.2017 22:02:43	www.glasistre.hr
8.	Primjerak	🔍	17.13 MB	18.07.2017 22:02:26	www.glasistre.hr
9.	Primjerak	🔍	26.89 MB	11.07.2017 22:07:14	www.glasistre.hr
10.	Primjerak	🔍	14.8 MB	04.07.2017 22:02:07	www.glasistre.hr
11.	Primjerak	🔍	14.94 MB	27.06.2017 22:04:30	www.glasistre.hr
12.	Primjerak	🔍	14.61 MB	20.06.2017 22:03:28	www.glasistre.hr

Izvor: <http://haw.nsk.hr/publikacija/785/glas-istre-hr> (08.09.2017)

U prvom mjesecu pobiranja pohranjena su izdanja od 8., 15., 22. i 29. siječnja, dakle svakih sedam dana, i prikupljena su četiri od prosječno tridesetak izdanja koliko ih se objavi u mjesecu. U razdoblju od srpnja do prosinca 2009. arhivirano je tek po jedno dnevno izdanje GlasIstre.hr mjesečno, a u veljači 2012. nijedno. Zadnju godinu dana nastavlja se pohranjivati samo po jedno

⁸² „Hrvatski arhiv weba“. Nacionalna i sveučilišna knjižnica. Dostupno na: <http://haw.nsk.hr> (25.07.2007.)

izdanje mjesečno. Ima to veze s ograničenim resursima NSK-a, jer valja to pokriti i financijski i kadrovski i kapacitetom digitalne pohrane, a tu su i autorska prava nakladnika.

4.2.2.3. Upute za arhiviranje i katalogizaciju mrežne građe

Nacionalna i sveučilišna knjižnica nakladnicima, ako se „otvore“ Hrvatskom arhivu weba, osigurava dugoročno čuvanje ali i bibliografsku obradu, odnosno potpun kataložni zapis (ne i CIP zapis) o publikaciji do koje se, osim na izvornoj adresi, može pristupiti još s dvije strane – putem online kataloga NSK-a te Hrvatskog arhiva weba. Time se povećava vidljivost i broj čitatelja. Osim toga, nakladnik može na svojim stranicama objaviti logo kao poveznicu na stranice Hrvatskog arhiva weba. NSK nudi i stručni priručnik za katalogizaciju mrežne građe⁸³, koji donosi opis integrirajuće mrežne građe te omeđenih i serijskih publikacija na internetu. Upute su, poručuju iz NSK-a, namijenjene knjižničarima, ali i svima koji publiciraju sadržaje na internetu. Standardizacija postupaka na svim razinama preduvjet je komunikacije u zajednici, posebno u informacijskom društvu.

U preporukama za izradu mrežnih publikacija, također namijenjenima nakladnicima, točnije dizajnerima i sistem-inženjerima koji osmišljavaju i tehnički upravljaju web sjedištem ili web aplikacijom, NSK ističe da poberivost nekog web sjedišta izravno ovisi o načinu na koji se rabe pojedine tehnologije prilikom izrade sjedišta. O izboru tehnologije ovisi hoće li automatska arhivska kopija biti vjerna originalu te mu osigurava bolji plasman na internetskim tražilicama. Ove su preporuke u potpunosti sukladne s preporukama W3C

⁸³ Mrežna građa: upute za katalogizaciju: prema MARC21, Bibliografski podaci, izdanje 1999., 11. verzija dopuna

organizacije⁸⁴, krovnog tijela za standardizaciju web tehnologija, zbog postizanja veće uporabivosti i dostupnosti web stranica.

Bitna je i organizacija informacija. Preporučuje se da se stari brojevi novina i časopisa na web sjedištu objavljuju u posebnom direktoriju, kao i ostali dodatni sadržaji i aplikacije poput foruma ili komentara čitatelja. Kad su informacije podijeljene na taj način, administrator sustava može instruirati robotski program da ne preuzima cijelu arhivu starih brojeva ili forum, već samo aktualni broj, što pridonosi bržem prikupljanju, manjem opterećenju poslužitelja, manjoj potrošnji mrežnih resursa i u konačnici, kvalitetnijom arhivskom kopijom⁸⁵.

4.2.2.4. Korištenje Hrvatskog arhiva weba

Prema anketi o uporabi i korištenju Hrvatskog arhiva weba koja je provedena među hrvatskim nakladnicima 2011. godine, čak 53 posto njih smatra da je njihova mrežna publikacija ili web stranica arhiviranjem u web arhivu NSK-a dobila na vrijednosti, iako 61 posto njih ne koriste kopije svojih publikacija na toj adresi pa ni kad ih više nema na Mreži. Da je nakon pohrane u Arhivu weba povećan broj pristupa njihovoj publikaciji, odgovorilo je 29 posto nakladnika. Iako to omogućava bolju vidljivost na Googleu i drugim tražilicama, čak 69 posto anketiranih izdavača nije koristilo preporučene standarde NSK-a i Sveučilišnog računskog centra u Zagrebu za uređivanje, oblikovanje i objavljivanje mrežnih publikacija. Ohrabruje podatak da ih je 29 posto koristilo.

Među prijedlozima nakladnika za poboljšanje rada Arhiva weba najčešći su zahtjevi za ažurnijim i češćim arhiviranjem publikacija. Predlažu, nadalje,

⁸⁴ Web Accessibility Initiative (WAI). Dostupno na: <http://www.w3.org/WAI/> (25.07.2017.)

⁸⁵ Preporuke za izradu mrežnih publikacija. Nacionalna i sveučilišna knjižnica. Dostupno na: http://haw.nsk.hr/preporuke_za_izradu_mreznih_publicacija (25.07.2017.)

poboljšanje pretraživanja arhiva i indeksiranje na drugim tražilicama, statističke izvještaje o broju pristupa pojedinim publikacijama, a upozoravaju i na slabu informiranost javnosti o postojanju digitalnog arhiva hrvatskih mrežnih publikacija koji se teško pronalazi i na web sjedištu NSK-a.⁸⁶

4.2.3. Međunarodne novinske arhive

Projekti digitalizacije novina provode se diljem svijeta kao nacionalne, regionalne, sve do globalne strategije očuvanja i unaprjeđenja pristupa novinama. U svijetu je poznata praksa da se knjižnice pretplate na određene novinske online arhive pa tako, recimo, britanske javne knjižnice svojim korisnicima omogućavaju besplatan pristup The Times Digital Archiveu i to sa svog kućnog kompjutora, samo uz člansku iskaznicu. U zemljama koje nisu u zakon o obveznom primjerku uključile mrežnu građu, poput Japana, Australije i Ujedinjenog Kraljevstva, nacionalne knjižnice i web arhivi moraju za arhiviranje online građe dobiti dozvolu nakladnika.⁸⁷

Od međunarodnih online novinskih arhiva koji čuvaju stare ali i suvremene novine poznat je projekt Europeana Newspapers (Slika 5) koji obuhvaća 18 milijuna stranica novina iz 18 partnerskih institucija. Američki Newspaper Archive (<https://newspaperarchive.com/>) čuva više od četiri stoljeća povijesti SAD-a te 22 druge zemlje (Hrvatska nije među njima) u 7.859 naslova digitaliziranih povijesnih ali i suvremenih novina, objavljivanih od 1607. godine do danas.

⁸⁶ Holub, K.; Rudomino, I. Nakladnici mrežnih publikacija i digitalni arhiv hrvatskih mrežnih publikacija: istraživanje. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 3(2011). Str. 68-78

⁸⁷ Buzina, T. Arhiviranje mrežnih sadržaja kod članica IIPC konzorcija: stanje i aktivnosti. U: Willer, M. (ur.). 12. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. Str. 209

Slika 5 Europeana Newspapers

www.theeuropeanlibrary.org/tel4/newspapers

About Membership For Current Partners Log in English (en)

The European Library
Connecting knowledge

Search all European Library content... GO Advanced search

HOME DISCOVER ACCESS OUR DATA

Home → Newspapers Home

The TEL portal[1] has been frozen since 31 December 2016. Over the course of 2017, we will be working to migrate all data and functionalities of Europeana Newspapers to the Europeana Collections platform. In the meantime, the service may be unresponsive at times and errors may occur; we apologise for any inconvenience. For updates follow us on Twitter[2] and Facebook[3].

[1] <http://www.cenl.org/resources/press-releases>
[2] <https://twitter.com/eurnews>
[3] <https://www.facebook.com/EuropeanaNewspapers>

Search Discover Content Project

Search Newspapers

Search within historic newspapers... GO europeana newspapers

Filter by library, date or language

On This Day In History

Explore newspapers by country
You can search a map showing source of newspapers

Explore newspapers by date
You can discover the newspaper content by date of publication

Explore newspapers by title
You can browse all available titles alphabetically

Show all newspapers titles
You can search through all available newspaper titles in the Newspapers portal

Show all newspapers issues
You can search through all available newspaper issues in the Newspapers portal

FREQUENTLY ASKED QUESTIONS

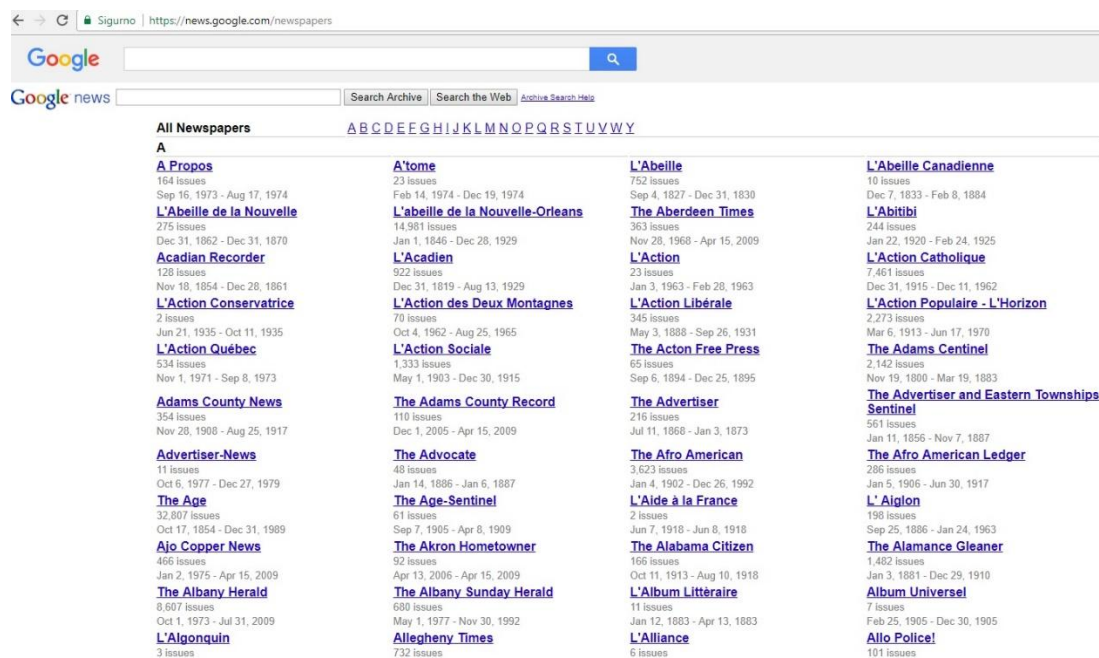
Izvor: <http://www.theeuropeanlibrary.org/tel4/newspapers> (22.07.2017)

Prema podacima na njihovim web stranicama, imaju sedam milijuna korisnika i više od 200 tisuća pretplatnika. Arhiva s više od 2,18 milijardi članaka pretražuje se po naslovu novina, mjestu i godini izdanja, po imenima povijesnih osoba ili ključnim riječima. Da bi se sa sličice izabrane novinske stranice stiglo do čitljivog formata koji se može i zumirati, sačuvati, printati i dijeliti, treba se registrirati uz pretplatu (sedam američkih dolara za sedmodnevnu uporabu: dolar po danu). S obzirom na američku povijest, razumljivo je isticanje da novine, osim povijesnih osoba i događaja, čuvaju i obiteljsku povijest. Potencijalne korisnike, naime, pokušavaju privući i informacijama o precima, obiteljskom stablu.⁸⁸

⁸⁸ Newspaper Archive. Dostupno na: <https://newspaperarchive.com/> (25.07.2017.)

Globalni internetski div preko Google News Archive⁸⁹ (Slika 6) omogućava slobodan pristup digitaliziranim povijesnim novinama iz cijelog svijeta. Google je obustavio ovaj projekt, prestao je digitalizirati i dodavati nove novine te su uklonili vremensku traku i druge alate za pretraživanje, ali su i dalje ostale povijesne novine koje su prethodno digitalizirane.

Slika 6 Google News Archive

Izvor: <https://news.google.com/newspapers> (08.09.2017)

Cjelovitom popisu digitaliziranih sadržaja povijesnih novina dostupnih na Googleu može se pristupiti na internetskoj adresi <http://news.google.com/newspapers>. Tu je moguće vidjeti je li pokriveno područje i vremensko razdoblje koje se traži. Nedostatak je što je jednostavna pretraga Googleovog novinskog arhiva uglavnom usmjerena prema naslovima zbog slabog digitalnog skeniranja te prepoznavanja OCR-a. Osim toga, iznimno je teško pretraživati sadržaj prije 1970. godine, iako postoje stotine digitaliziranih novina prije toga datuma. Pretraživanje se može poboljšati ako se

⁸⁹ „Google news“. Google. Dostupno na: <https://news.google.com/newspapers?hl=hr> (25.07.2017.)

traži u arhivu Google vijesti uz primjenu nekoliko strategija: korištenje naslova novina u navodnicima ili upotrebom samo jedne riječi iz naslova novina da bi se ograničilo pretraživanje; upotrebom Google napredne web stranice pretraživanja da bi se ograničilo pretraživanje prema datumu ili određenom vremenskom rasponu; pretragom po najčešće korištenim pojmovima. Pretraživanje Google News Archive započinje popisom novina, a nakon što se odabere traženi naslov, jednostavno se može doći do određenog datuma pomoću strelica ili unosom datuma u okvir za unos podataka (godina, mjesec i godina ili precizan datum).⁹⁰

U Srbiji jedna privatna kompanija od 2000. godine vodi medijski arhiv Ebart. U novinskom dijelu arhiva koji prikupljaju od 2003. godine trenutno je uskladišteno više od 3.000.000 tekstova iz najutjecajnijih i najtiražnijih nacionalnih novina i časopisa te dijela lokalnih tiskovina. U slobodnom pristupu vidljivi su samo naslovi i prvih nekoliko redaka teksta, dok do čitavog sadržaja arhiva dolaze samo pretplaćeni korisnici. Pretraživanje je moguće putem naslova novina i časopisa, godine i mjeseca izdanja, rubrike te ključnih riječi, a tekstovi su selektirani tematski, prema osobama i institucijama, dokumentima i drugim parametrima.⁹¹

4.2.4. Digitalizacija starih novina

Stare novine i časopisi iznimno su vrijedna građa budući da dokumentiraju nacionalnu i zavičajnu povijest, od one političke i kulturne do povijesti svakodnevice, što je posebno značajno znanstvenicima i istraživačima, učenicima i studentima, ali i svim znatiželjnim ljudima. Pohranjene u arhivama knjižnica i drugih baštinskih ustanova, stare su novine posebno osjetljiva građa. Tiskane su na krhkom, nekvalitetnom, nakon 1840. godine kiselom papiru, k

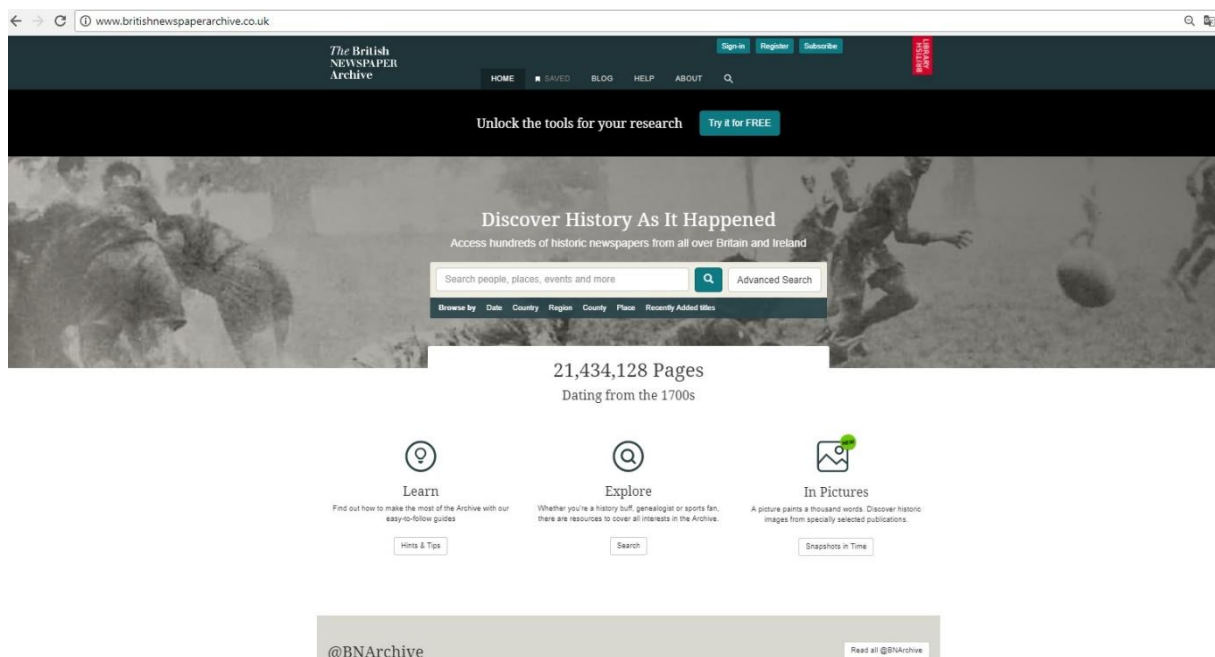
⁹⁰ Powell, K. Search Tips for Google News Archive. (update 3.03.2017) Dostupno na: <https://www.thoughtco.com/search-tips-for-google-news-archive-1422213> (25.07.2017.)

⁹¹ Ebart, medijski arhiv. Dostupno na: <http://www.arhiv.rs/> (26.07.2017.)

tome u velikim formatima nezgrapnima za rukovanje i pohranu. Nove tehnologije omogućile su zaštitu izvornika od česte uporabe: od 30-ih godina prošlog stoljeća stare se novine pohranjuju na kvalitetnim mikrofilmovima, a kasnijih godina uvedena je i digitalizacija. Dok se mikrofilm može pregledavati u čitaonicama, digitalna kopija dostupna je neograničenom broju korisnika na daljinu, preko interneta. Skup je to ali učinkovit postupak – vrijedna stara građa se čuva, a korisnicima olakšava pristup.

Dobar primjer u svijetu je British Library koja nudi online nacionalnu novinsku arhivu (*British Newspaper Archive*) s povijesnim novinama od 1710. do 1959. godine (Slika 7).

Slika 7 British Newspaper Archive

Izvor: <http://www.britishnewspaperarchive.co.uk/>

Povijesne novine ovdje se mogu pretraživati po regiji, državi i mjestu objave, datumu i broju izdanja te naslovu novina. Napredno pretraživanje nudi filtriranje prema ključnim riječima, frazama, datumu objave, nazivu novina, tagovima, vrsti članka, sve do oglasa i obiteljskih obavijesti, ilustracija, naslovnica – uz

sortiranje rezultata prema relevantnosti ili datumu. Korak po korak upućuju korisnika kako najbolje (is)koristiti arhiv. Pojašnjavaju uporabu te nude pomoć i na online chatu. Može se pretraživati, čitati, čuvati i printati novine, 18 milijuna stranica objavljenih unazad 300 godina, za samo 12,95 funti mjesečne pretplate. Prve tri stranice, uz registraciju korisnika, nude se besplatno kao pomoć za početak istraživanja. Rezultati pretrage mogu se spremati u vlastite bilješke, što olakšava i obogaćuje istraživanje.

4.2.4.1. Stare hrvatske novine i Stari hrvatski časopisi – portali NSK-a

Kao dio projekta digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe „Hrvatska kulturna baština“ koji provodi Ministarstvo kulture i u skladu s ciljevima europske digitalne knjižnice Europeane, Nacionalna i sveučilišna knjižnica digitalne je preslike starih novina i časopisa iz svojih ali i arhiva nekoliko drugih ustanova u Hrvatskoj okupila na jednom mjestu i javnosti učinila dostupnima na portalima Stare hrvatske novine i Stari hrvatski časopisi. Cilj je, navodi NSK, „učiniti sadržaj hrvatskih novina i časopisa što dostupnijim kulturnoj i znanstvenoj javnosti te ih zaštititi i očuvati kao kulturno i znanstveno nasljeđe“.⁹²

Portali na <http://dnc.nsk.hr/> postoje od 2010. godine i od tada se nadopunjavaju novim digitaliziranim serijskim publikacijama. Prema zadnjim objavljenim podacima od 13. listopada 2016., dostupna je 191 tisuća digitaliziranih novinskih stranica te 75.476 stranica digitaliziranih časopisa.

Na portalu Stare hrvatske novine mogu se listati novine objavljujane u razdoblju od 1789. do 1941. godine. Na naslovnici su odmah ponuđeni svi naslovi digitaliziranih novina u Hrvatskoj, u abecednom slijedu od Agramer Lloyda do

⁹² „Stari hrvatski časopisi – portal digitaliziranih časopisa“. Nacionalna i sveučilišna knjižnica. Dostupno na: <http://dnc.nsk.hr/Journals/Default.aspx> (18.07.2017.)

Žuči, i to posebno one dostupne na portalu, zatim na mreži, u drugim ustanovama te one koje su u postupku i planu za digitalizaciju. Stare hrvatske novine koje su izlazile od kraja 18. do početka 20. stoljeća prate i bibliografski zapisi preuzeti iz kataloga NSK-a. Pretragu naslova novina moguće je suziti i izborom županije prema mjestu izdanja, a povijesni kalendar pomaže pri otkivanju datuma izdanja.

Slika 8 Danica ilirska na portalu Stare hrvatske novine

dnc.nsk.hr/Newspapers/LibraryTitle.aspx?id=13814fb3-98f0-4288-a955-ab222228233d

BETA Stare hrvatske novine
portal digitaliziranih novina

naslovnica pregledavanje pretraživanje o projektu suradnici o starim novinama časopisi englis

>> naslovnica > pregledavanje > naslov

Danica ilirska

Godine 1836. *Danica horvatska, slavonska y dalmatinska* mijenja naslov u *Danica ilirska*. Novine izlaze jedanput tjedno na pola arka. Na štokavskom narječju i pisane novim pravopisom donosile su zabavne, poučne, književne priloge, povijesne događaje. Od 1843. godine, nakon zabrane ilirskog imena, izlaze pod starim naslovom *Danica horvatska, slavonska i dalmatinska*.

odaberi datum

1836

N	P	U	S	Č	P	S
SIJ	VELJ	OŽU	TRA			
SVI	LIP	SRP	KOL			
RUJ	LIS	STU	PRO			

Početna stranica | Sadržaj portala | Pomoć | Kontakt | Uvjeti korištenja

© Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu 2009. Sva prava pridržana.

OPIS	DOSTUPNO U	PROJEKTI	ZBIRKE
Naslov:	Danica ilirska		
Odgovornost:	Ljudevit Gaj		
Mjesto izdavanja:	Zagreb		
Nakladnik:	Ljudevit Gaj		
Razdoblje izlaženja:	1836 - 1843		
Učestalost izlaženja:	tjedno		
Prethodni naslov:	Danica horvatska, slavonska y dalmatinska (Zagreb, 1835)		
Sljedeći naslov:	Danica horvatska, slavonska i dalmatinska		
Prilog uz:	Ilirske narodne novine		
Jezik:	hrvatski		
Vrsta:	novine		
Napomena:	Opis prema prvom sv.		
Autor zapisa:	Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu (zapis u katalogu)		

Izvor: <http://dnc.nsk.hr/Newspapers/LibraryTitle.aspx?id=13814fb3-98f0-4288-a955-ab222228233d> (25.0.2017)

U jednostavnu pretragu cjelovitog teksta unutar jednog izdanja novina kreće se izborom naslova novina, koji su ponuđeni abecednim redom te unošenjem ključne riječi. Složeno pretraživanje cjelovitog teksta, uz izbor naslova novine i godine izdavanja ili razdoblja (od-do), može se precizirati još trima ključnim riječima (i-i). Korisnicima su na raspolaganju upute o korištenju te e-adresa za

postavljanje pitanja (dnc@nsk.hr). Digitalni materijali s ovog portala slobodno se mogu koristiti za osobnu uporabu i istraživački rad uz navođenje izvora (npr. Portal Stare hrvatske novine, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2009.), a komercijalnu uporabu mora odobriti NSK na pisani zahtjev.

Među ponuđenim naslovima novina je i Novi list, ali samo iz 1927. godine, digitaliziran u Gradskoj knjižnici u Rijeci, koji se može prelistavati iz broja u broj ili suziti pretragu po mjesecu i datumu te godini izdanja. Od Jutarnjeg lista, recimo, digitalizirana su izdanja od 1912. do 1916. godine, iako u bilješci o novini stoji da izlazi do 1941.

Izborom naslova novine, što je najbrže preko abecednog pretraživača na naslovnici portala, otvara se tražena novina uz koju stoji kratak povijesni zapis te bibliografski opis iz kataloga NSK-a. U pretrazi po datumima nude se dostupne godine, a potom i datumi izdanja i klikom na njih s desne strane sučelja pojave se digitalni preslici stranica traženog broja. Za prelistavanje broja treba imati ugrađen program Silverlight. Iz jednog broja lako se ide u sljedeći ili vraća na prethodni. Pretraživanje po ključnim riječima odnosi se na sva izdanja okupljena pod izabranim naslovom novina, a dobiveni rezultati mogu se probati preciziranjem naslova teksta i godinom izdanja. Stranice novina koje se dobiju kao rezultati pretrage prikazuju se kao slika ili u obliku teksta koji se dalje može preuzimati u dijelovima i pretraživati.

Digitalizirane slike novinskih stranica dobiju se postupkom optičkog prepoznavanja znakova (OCR) koji pružaju mogućnost prikazivanja u obliku teksta, čime se postiže stvarna pretraživost sadržaja novina. Na Portalu starih hrvatskih časopisa moguća je i ciljanija pretraga, po autoru, naslovu i cjelovitom tekstu budući da su pojedini članci izrezivani, dodatno obrađeni i spremljeni u bazu podataka. Članke se može preuzimati u PDF izdanju i printati.

„Prednost izgradnje jednog portala je primjena istih normi i pravila rada za digitalizaciju, izradu metapodataka i indeksiranje sadržaja što će dugoročno omogućiti uštede i racionalizaciju rada na digitalizaciji i zaštiti novina u knjižnicama i ostalim baštinskim ustanovama u Republici Hrvatskoj“, navodi NSK⁹³ te poziva ustanove koje imaju mikrofilmske ili digitalne preslike novina da predlože moguće oblike suradnje. Suradnja je, zasad, ostvarena s Institutom za migracije i narodnosti u Zagrebu, Državnim arhivom u Gospiću i Centrom za ženske studije, a od knjižnica s gradskim knjižnicama u Rijeci, Karlovcu i Dubrovniku, Sveučilišnom knjižnicom u Puli i Znanstvenom knjižnicom u Zadru. Među suradnicima nema nijednog muzeja niti nakladnika, iako su za njih predviđeni posebni odjeljci na portalu.

U stare novine portal NSK-a svrstao je one otisnute do sredine 20. stoljeća, počevši od 1789. kada je izašao prvi broj Kroatischer Korrespondenta, najstarijih sačuvanih hrvatskih novina, do 1941. godine. „Gornju granicu određuje potreba zaštite autorskog prava na anonimnom autorskom djelu koja traje sedamdeset godina od zakonite objave djela“, navodi NSK.⁹⁴ Portalima Stare hrvatske novine i Stari hrvatski časopisi, NSK „želi potaknuti digitalizaciju starih hrvatskih novina, poboljšati njihovu dostupnost i vidljivost te promicati sustavan i ujednačen pristup digitalizaciji novina u baštinskim ustanovama“.⁹⁵

⁹³ O projektu Stare hrvatske novine. Nacionalna i sveučilišna knjižnica. Dostupno na: <http://dnc.nsk.hr/Newspapers/AboutProject.aspx> (18.07.2017.)

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Ibid.

4.2.4.2. Projekti digitalizacije starih novina u Hrvatskoj

Osim spomenutih dvaju portala NSK-a koji okupljaju sve digitalizirane povijesne novine i časopise u Hrvatskoj, na Wikipedijinom popisu novinskih arhiva u svijetu spominju se tri pojedinačna projekta digitalizacije starih novina u Hrvatskoj – Istarske novine online 1850.-1963., projekt Sveučilišne knjižnice u Puli, zatim digitaliziranih pet časopisa i 51 novina iz Zavičajne zbirke Sibenicensia Gradske knjižnice „Juraj Šižgorić“ te zbirka digitaliziranih novina sa šireg varaždinskog područja iza koje stoji privatna tvrtka Point i njihov program za digitalne knjižnice Metelwin.

Digitalna knjižnica i čitaonica Metelwin na internetu se predstavlja kao najveća u Hrvatskoj: besplatno nudi više od 800.000 stranica knjiga, novina, časopisa, magistarskih radova i doktorata, razglednica i druge građe. Pretraga se sužava izborom vrste građe, a novine su sortirane po naslovima, abecedno i potom se pretražuju po godini izdanja. Osam časopisa i 33 novine prati kratak opis vremena izlaženja, vlasnika i urednika, tiskare te političkog predznaka, a preuzeli su ih od Gradske knjižnice i Muzeja u Varaždinu, Gradske knjižnice u Vinkovcima i Sveučilišne knjižnice u Puli. Od suvremenih novina tu je lokalni tjednik Šibenski list čija izdanja imaju pohranjena do 2014. godine. Od povijesnih novina, pulski dnevnik Hrvatski list zastupljen je godištima 1916. i 1917., a korisnik se dalje upućuje ostalo naći na mrežnim stranicama Sveučilišne knjižnice u Puli, uz direktnu poveznicu. Postoji i mogućnost prijevoda svake novinske stranice preko Googlea, ali ne i ispisa stranice. Osim na skeniranoj ili digitaliziranoj slici, sadržaj novinske stranice može se pregledavati i u tekstualnom obliku odakle se mogu preuzimati dijelovi teksta.⁹⁶ Nakon skeniranja, navode iz Digitalne knjižnice i čitaonice Metelwin, proveden

⁹⁶ Metelwin digital library. Metelgrad. Dostupno na: <http://library.foi.hr/metelgrad/index.php?page=digi2> (22.07.2017.)

je OCR postupak (optičko prepoznavanje teksta u slici) i spremanje teksta u arhivskom (za čuvanje) i komprimiranom (za prezentiranje javnosti) PDF formatu. Nakon spremanja u pretraživi PDF format i davanja metapodataka, skenirana građa postavljena je na mrežne stranice Knjižnice. Nude i arhivu izabranih novinskih članaka, pretraživu prema kategorijama, odnosno područjima (ekspedicije, prirodoslovlje, društvo, sport, književnost, umjetnost), uz izdvojenu ponudu izabranih najnovijih članaka.

Važan projekt očuvanja pisane baštine je i projekt Muzeja grada Zagreba koji je obuhvatio pohranjivanje kompletne zbirke popularne ilustrirane revije Svijet, koja je izlazila subotom od 1926. do 1936. godine, na CD-ROM-u. Projekt je ostvaren 2007. godine, a CD-ROM sadrži 524 odabrana članka koja se tematski dotiču Zagreba, sporta, mode, putovanja i blagdanskob običaja. Selekciju članaka kao i čitav projekt digitalizacije tiskanih izdanja svojedobno popularnog časopisa, koji je izuzetan materijal za istraživanje povijesti svakodnevice, autorski potpisuje Maja Šojat-Bikić. U prikazu ovog izdavačkog poduhvata Sandra Cekol u časopisu Vijenac od 22. studenog 2007. ističe da je „za sve znatiželjnike i one koji žele saznati nešto više o Zagrebu u 'vijeku aeroplana, radia i kombinea', a da pritom ne moraju poći do velikih gradskih knjižnica, CD-ROM Svijet, ilustrirana tonfilmska revija, Zagreb 1926-1936. neizostavna građa“.⁹⁷ Obradena kao digitalna zbirka sadržaja, a ne kao skup digitalnih preslika novinskih stranica, Svijet se na ovom CD-ROM-u, osim po datumu objave, može pretraživati po temama i ključnim riječima kao što su imena osoba, nazivi korporativnih tijela, lokaliteti, predmeti i događaji koji uvelike prate rubrike časopisa. Postignuto je to prijenosom izabranih članaka, uz sačuvanu izvornu hijerarhijsku strukturu, u bazu podataka u obliku tekstova, a ne slika. Svaki članak unesen je u bazu kao logički i fizički entitet, koji ima

⁹⁷ Cekol, S. Aeroplan i kombine. // Vijenac, mrežno izdanje. Matica hrvatska. Dostupno na: <http://www.matica.hr/vijenac/358/aeroplan-i-kombine-5372/> (20.07.2017.)

svoje atribute: jedinstvenu identifikacijsku oznaku, naslov, podnaslov, autora, datum, temu, vezu na ilustracije, vezu na zvučne zapise, vezu na filmske zapise i ključne riječi radi pretraživanja. Ilustracije i fotografije skenirane su zasebno kao slike dovoljne kakvoće za udobno gledanje, te naknadno povezane s člancima u bazi podataka.⁹⁸ Multimedijalni CD-ROM, osim selektivne digitalizacije časopisa, obogaćen je zanimljivim audiovizualnim dodacima, poput naslovnica koje dočaravaju modu 20-ih i 30-ih godina prošlog stoljeća, top liste najpopularnijih imena do kojih se došlo na osnovu imena djece koju su roditelji prijavljivali na natječaje Svijeta za lijepo dijete, sve do tonskih zapisa popularnih šlagera ili dijelova filmskih reportaža legendarnog Oktavijana Miletića.

Zahvaljujući Mediacentru iz Sarajeva, digitalizirana je kompletna arhiva Feral Tribunea, poznatog hrvatskog tjednika čiji je zadnji broj otisnut 19. lipnja 2008. Svih 15 godina Ferala, od 1993. do 2008. godine, okupljeno je i 2011. godine objavljeno na četiri DVD-a, a u prilogu je i knjiga s najboljim naslovnica po kojima se ovaj tjednik, među ostalim, i prepoznavao. DVD-ovi imaju ugrađen program za listanje i čitanje Ferala, ali ne i za pretraživanje. Projekt je pomogao Mirovni institut iz Slovenije.⁹⁹ Tiraža DVD-a bila je ograničena, ali može se pronaći u nekim knjižnicama.

Mediacentar nudi svoju digitalnu novinsku arhivu i preko interneta, a riječ je o Infobirou (<http://www.infobiro.ba/>) na kojem je pohranjeno više stotina tisuća novinskih tekstova koji se mogu pretraživati prema ključnim riječima. Tekstovi su grupirani i pomoću tagova, a unutar naslova tiskovine dodatni su filtri

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Digitalno izdanje Feral Tribune u prodaji. Mediacentar. Dostupno na: <http://www.media.ba/mcsonline/bs/content/digitalno-izdanje-feral-tribune-u-prodaji> (21.07.2017.)

vremenski period i vrsta novinskog teksta. Dobiveni rezultati mogu se sortirati prema relevantnosti ili datumu objave.

Uz Historijski arhiv štampe s besplatnim digitaliziranim povijesnim novinama objavljuvanima u BiH, nude i izvratke iz suvremenog tiska od 2003. do danas s područja čitave bivše Jugoslavije, među kojima je i Feral Tribune. Međutim, besplatan je samo pogled na naslov i kratki uvod u tekst (uz malu sličicu izvorne stranice Ferala koja se ne da čitati niti povećavati), a do cjelovitog teksta mogu (opet) samo pretplatnici.

4.2.5. Vjesnikova novinska arhiva

Prema Wikipediji, politički dnevni list Vjesnik izlazi u Zagrebu od 1940., a posljednje tiskano izdanje nosi datum 20. travnja 2012. Još četiri dana izlaze e-novine, a 12. lipnja 2012. zamire i portal Vjesnik.hr.¹⁰⁰

Na Pressedan.hr, eksperimentalnom portalu studenata Sveučilišta Sjever u Varaždinu, Maja Hanžeković i Maria Tomljanović 2014. godine objavile su članak pod naslovom „Potrošili 18 milijuna kuna za digitalizaciju Vjesnikove arhive koja još nije ni započela!“ u kojemu se navodi: „I danas je arhiva te ugledne izdavačke kuće, koja je objavljivala Danas, Start, VUS (Vjesnik u srijedu) i druge u tadašnjoj Jugoslaviji vrlo cijenjene tiskovine, a urušavati se počela 1990-ih godina, dostupna samo u analognim izvornicima. Arhivska je to građa od iznimne važnosti, slažu se svi, ali novca i ljudi za tako obiman posao nije se našlo. Doduše, Hini koja je naslijedila Vjesnikovu novinsku arhivu, nakon zatvaranja lista 2007. godine, povjeren je zadatak digitalizacije za što je osigurano 24 milijuna kuna. Potrošeno je, prenosi Pressedan.hr, 18 milijuna

¹⁰⁰ „Vjesnik“. Wikipedia – slobodna enciklopedija. Dostupno na: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Vjesnik> (20.07.2017.)

kuna a u šest godina napravljene su digitalne kopije svega pet posto Vjesnikove arhive“.¹⁰¹

Dio Vjesnikove dokumentacije potom preuzima i popisuje Hrvatski državni arhiv. Pod klasifikacijskom oznakom Fond 2031 pohranjena je hemeroteka – tematska zbirka isječaka iz novina i periodike s područja cijele Jugoslavije, fotodokumentacija te zbirke elektroničke i poslovne građe. Popis toga je dostupan i online, ali građa se može proučavati samo u čitaonici Državnog arhiva u Zagrebu, za što se treba učlaniti u Arhiv. Građa se može fotokopirati ili fotografirati digitalnim aparatom, ali kako je dislocirana u više depoa, valja je naručiti unaprijed.

Novinarima, istraživačima, studentima, znanstvenicima i ostalima koji bi željeli koristiti Vjesnikovu novinsku arhivu put do nje je i više nego kompliciran.¹⁰² Sačuvano je 760 tisuća elektroničkih datoteka, oko 350 tisuća fotografija koje su snimili fotoreporter Vjesnika, a istraživačima je posebno zanimljiva hemeroteka koju je od 1964. do 2006. godine prikupljalo 14 dokumentalista u posebnoj službi Novinske izdavačke i štamparske kuće Vjesnik. Građa je to koja zauzima 580 metara kartonskih kutija složenih u 6.105 registratora.¹⁰³ U tim su registratorima isječci iz tiska iz cijele Jugoslavije raspoređeni kronološki, po datumu objave, unutar 14 tematskih cjelina i niz podcjelina.

Spašen je dio ostavštine Vjesnikova news portala. Dostupan je preko Hrvatskog arhiva weba NSK-a (<http://haw.nsk.hr/publikacija/5/vjesnik-hr>) gdje je

¹⁰¹ Hanžeković, M.; Tomljanović, M. Potrošili 18 milijuna kuna za digitalizaciju Vjesnikove arhive koja još nije ni započela. Pressedan. Dostupno na: <http://pressedan.unin.hr/imali-su-na-raspolaganju-18-milijuna-kuna-za-digitalizaciju-a-vjesnikova-arhiva-i-dalje-propada.html> (20.07.2017.)

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Vjesnikova arhiva napokon opet dostupna. Tportal. Dostupno na: <https://www.tportal.hr/kultura/clanak/vjesnikova-arhiva-napokon-opet-dostupna-20130905> (20.07.2017.)

arhivirano 2.386 primjeraka izdanja portala. Vrijeme pobiranja je od 29. listopada 2004. do 14. lipnja 2012. godine. Uz njih navedena web adresa (www.vjesnik.hr) sada vodi samo na stranicu Tiskare Vjesnik, koja je jedina nastavila s poslovanjem.

4.3. Pretraživanje digitalnih arhiva online novina

Što god postoji na internetu, cilj mu je da bude pronađeno, što je sve teže zbog količine informacija i objava. Dobro izabrane ključne riječi prirodnog jezika, tagovi (oznake, etikete) i hashtagovi (ljestvica ispred oznake - #) potrebniji su nego ikada, koriste se na svim internetskim platformama za opisivanje, obilježavanje i kasnije pronalaženje, identifikaciju online sadržaja, pa tako i novinarskog.

4.3.1. Definicija pretraživanja

Pretraživanje informacija može se definirati kao „skup tehnika za pohranjivanje i pronalaženje često raspršenih podataka najčešće pomoću računalnog sustava“.¹⁰⁴ Za ideju pretraživanja informacija pomoću računala zaslužan je Vannevar Bush koji je 1945. godine u članku „As We May Think“¹⁰⁵ popularizirao tu ideju, a prvi automatizirani sustavi za pretraživanje informacija razvijeni su tijekom 50-ih i 60-ih godina prošlog stoljeća. Od 1990-ih godina najrašireniji sustav za distribuciju informacija je internet i u njega su implementirana brojna svojstva koja omogućuju pretraživanja. U periodu 60-ih i 70-ih godina prošlog stoljeća prevladavala je kompjutorska pretraga baza, a danas većinu online pretraživanja čine pretraživanja putem web pretraživača.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Hawkins, D. T.; Brown, C. P. What Is an Online Search?. // Online. 4, 1(1980). Str. 12-18

¹⁰⁵ Bush, V. As We My Think. // The Atlantic. 1945. Dostupno na: <http://dl.acm.org/citation.cfm?id=227186> (22.07.2017.)

¹⁰⁶ Hawkins, D. T.; Brown, C. P. Op. cit.

Online pretraživanje je „proces interaktivnog traženja i dohvaćanja traženih informacija pomoću računala putem baza podataka koje su na mreži“¹⁰⁷, odnosno online pretraživanja podrazumijevaju pretraživanje udaljene baze podataka putem interaktivne komunikacije uz pomoć računala i komunikacijskih kanala. Takvo pretraživanje omogućuje korisniku da mijenja parametre pretraživanja da bi lakše i preciznije našao traženu informaciju. Radi unaprjeđenja sustava online pretraživanja razvijaju se nova, pametna sučelja (*Smart Interface*) koja korisniku nude više opcija pretraživanja, a time i više rezultata relevantnih za njegov upit. Takva sučelja koriste se i obradom dostupnih podataka o korisniku da bi se pretraga poboljšala.

Kroz posljednja tri desetljeća broj digitalnih baza a time i pohranjenih informacija stalno se povećava. Prijašnji sustavi pohranjivanja informacija temeljili su se na metapodacima. U kontekstu arhiva weba i mrežnih dokumenata, metapodaci označavaju različite vrste opisa koje je nakladnik izradio da bi opisao sadržaj dokumenta. Za pretraživanje arhiva novina osobito su važni arhivski metapodaci koji su izrađeni da bi olakšali arhivske funkcije dokumenata. Ustanove koje pobiru mrežne dokumente mogu same izrađivati korisničke metapodatke, tj. kataložne zapise da bi dokumenti prikupljeni pobiranjem sadržavali relevantnu razinu opisa i izbjegao se pobir velike količine dokumenata budući da ih je na Mreži pohranjeno jako puno.¹⁰⁸

Danas se pohranjuju baze podataka s potpunim tekstom ili multimedijom. Multimedija predstavlja kombinaciju zvuka, slike i teksta i zbog toga je pretraživanje zahtjevnije. Sustavi pretraživanja multimedije zbog toga prvo pretražuju tekst, a potom poveznicu između teksta i ostalih medija u zapisu.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Brygfjeld, S. A. Pristup arhivima weba: Rješenje projekata pristup nordijskom arhivu weba. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 46 1-2(2003). Str. 21-31

Termini kojima se danas služi u pretraživanju digitalnih arhiva su: arhiv weba (*Web archive*) – povijesna, dobro organizirana zbirka dokumenata koji dolaze s weba; navigacija (*navigation*) – kretanje među mrežnom građom korištenjem adresa koje određuju smještaj građe; pobiranje (*browsing*) – praćenje veza u mrežnim dokumentima; te metapodaci (*metadata*) – podaci o podacima, izraz koji se često koristi kao sinonim za kataložni zapis.

4.3.2. Ključne riječi i tagovi

Ključna riječ ili fraza središnja je tema i dio određenog sadržaja, najčešće naslova. Tag, koji također čini ključna riječ, osnovni je element internetskog (HTML) jezika, koji se proširio društvenim mrežama i Google servisima. Tag se unosi naknadno, povezuje se sa stranicom i svim drugim slično označenim sadržajima, a hashtagovi, koje također postavljaju sami korisnici i povećavaju mogućnost povezivanja sličnih sadržaja, imaju najkraći vijek i najmanje su relevantni. Svi imaju istu svrhu – pomoći u pronalaženju sadržaja i učiniti ga vidljivim što većem broju korisnika. Alati su to interaktivnog Weba 2.0.¹⁰⁹ Tagovi su 2007. godine krenuli iz Twittera, a sada se koriste u svim društvenim mrežama, online medijima te diljem interneta. Ideju Crisa Messine s ciljem grupiranja tema na Twitteru popularizirao je američki novinar izvještavajući o požaru u San Diegu (*#SanDiegoFire*). Dobro odabrane ključne riječi i tagovi jamče dobar promet na stranici, postaju jako korisni kada želimo obnoviti stari sadržaj. Ključne riječi baza su za buduću pretragu tagova i hashtagova, ali su puno manje fleksibilne. Hashtagovi omogućavaju veću kreativnost. Pretraživanjem po ključnim riječima pretražuje se cijeli tekst, za razliku od pretrage prema tagovima, točno označenim riječima koje definiraju tekst, a važne su za povezivanje tematski sličnih tekstova. Kako navodi Branka Purgarić

¹⁰⁹ „Tagovi“. Dostupno na: [https://en.wikipedia.org/wiki/Tag_\(metadata\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Tag_(metadata)) (28.07.2017)

Kužić¹¹⁰, „oznake (tagovi) su nestrukturirane, nehijerarhijske, slobodne forme koje stvaraju i definiraju krajnji korisnici kako bi identificirali izvore za pretraživanje te ih kasnije lakše pronalazili. Pojavljuju se u obliku oblaka oznaka (tag cloud) (učestalost upotrebe iskazana je grafički uz pomoć veličine slova, fonta i boje), u obliku liste oznaka (tag roll) (učestalost upotrebe iskazana je broječanim podacima), te kao skupina oznaka/kategorija (tag bundles) (npr., autor, mjesto, vrijeme, žanr, jezik, oblik)“.

U izboru ključnih riječi i tagova treba pratiti trendove, što korisnici interneta najviše traže i kako formuliraju svoje pretrage i tome se maksimalno približiti. Stručnjaci savjetuju – nemoj pretpostavljati kako ljudi razmišljaju, nego pogledaj dokaze. Mate Brautović¹¹¹, recimo, novinare u online medijima upućuje na specijalizirane alate za utvrđivanje ključnih riječi, među kojima preporuča Google AdWords Keyword tool za čiju se upotrebu savjeti mogu pronaći na adresi <https://adwords.google.com/select/KeywordToolExternal>.

Osim o tagovima, koji se interno dogovaraju unutar redakcije (tezaurus tagova) ili se najkorišteniji u svakodnevnoj uporabi sami nametnu (oblaci tagova), u suvremenom online novinarstvu novinar treba unaprijed definirati ključne riječi te ih tijekom pisanja teksta planski koristiti jer će o njihovom plasmanu u naslovu i drugoj uredničkoj opremi te u prvim rečenicama ili ulomku ovisiti vidljivost teksta preko web tražilica. Tzv. optimizacija za internetske tražilice podrazumijeva da se pomno biranim ključnim riječima, poveznicama i tagovima poveća dostupnost i rangiranje teksta u rezultatima pretraživanja. Moći će se lakše i prije pronaći u arhivama i povezati s drugim sličnim vijestima u ponudi.

¹¹⁰ Purgarić Kužić, B. Društveno označivanje i knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 4(2011). Str. 189-210

¹¹¹ Brautović, M. Op. cit. Str. 77

Tekstovi, recimo, sa svim ključnim riječima odnosno tagovima upisanima u tražilicu prvi će se izlistati među rezultatima, a iza njih slijedit će oni s manjim brojem traženih pojmova.

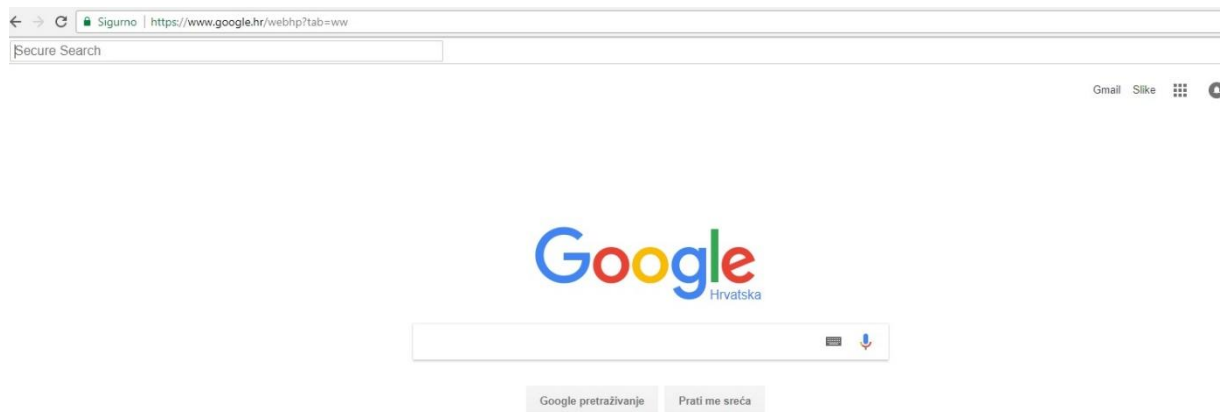
4.3.3. Tražilica Google

Tražilica Google stalno usavršava načine pretrage i povećava pretraživost svega objavljenog na internetu. Uz ključnu riječ u svega nekoliko minuta dolazimo do niza podataka za kojima tragamo, ali se često gubimo upravo zbog količine podataka koji nam se nude, kako to filtrirati, suziti pretragu, među prvima dobiti upravo traženu informaciju. Tu je vještina baratanja internetom presudna, a postoje i trikovi, savjeti kako doskočiti beskonačnoj internetskoj arhivi.

Web stranica Bright Side¹¹² donosi deset savjeta, počevši od uporabe simbola „/“ između više varijacija traženog pojma, informacije ili imena. Google, nadalje, prepoznaje sinonime, odnosno istoznačnice („~“ +ključna riječ), označava i među prvima izlistava stranice koje smo već pregledavali, nadopunjava ili nudi riječ pa i više riječi koje nam nedostaju (zvjezdica ili „around“ +broj riječi koje nedostaju između prve i zadnje riječi neke fraze), omogućava postavljanje vremenskog okvira (uz tri točkice između datuma), olakšava put do naslova ili linka (uz „intitle:“, odnosno „inurl:“ +termin za pretraživanje) te do sličnih stranica (uz „related:“ +adresa stranice). Google prepoznaje što korisnika ne zanima, ako se upiše minus ispred određenog pojma) te točne kombinacije traženih pojmova (navedenih između navodnika).

¹¹² Ten ways to search google for information that 96 of people don't kow about. Bright Side. Dostupno na: <https://brightside.me/wonder-curiosities/10-ways-to-search-google-for-information-that-96-of-people-dont-know-about-256760/> (25.07.2017)

Slika 9 Tražilica Google

Izvor: <https://www.google.hr/webhp?tab=ww> (25.07.2017)

Google neprekidno modernizira, usavršava tehnologiju pretraživanja. Automatski dovršava pretragu korisnika i nudi rezultate sukladne njegovu geografskom podrijetlu i ranijim pretragama, predviđajući njegove potrebe. Njihovi „pauci“ pobiru dokumente, vijesti iz online novinskih izdanja u cijelom svijetu. Google nudi napredne alate za pretraživanje, među ostalim, prepoznaje i sinonime, automatski procjenjuje relevantnost izvora, prilagođava sadržaje multilingvističkom svijetu.¹¹³

4.3.4 Knjižnični katalozi

Knjižničarska zajednica i knjižnični online katalozi stalno se osuvremenjavaju, ali se to svodi na trčanje za moćnim globalnim tražilicama koje se brzo mijenjaju prilagođavajući se potrebama, intuiciji i načinu razmišljanja korisnika. Utrka je više nego neravnopravna: knjižnične ustanove ni financijski ni kadrovski ni tehnološki ne mogu ni izbliza pratiti moćne globalne tražilice i njihove vlasnike s Forbesove liste najbogatijih ljudi na svijetu. Pravila su, međutim, postavljena i suvremeni knjižnični katalozi moraju im se

¹¹³ Google. <https://www.google.com/intl/hr/insidesearch/howsearchworks/algorithms.html>

prilagođavati ako žele parirati internetu kao beskonačnoj e-knjižnici novoga doba. Za tu utrku potrebna im je financijska podrška zajednice.

Prvo, moraju se prilagoditi navikama i iskustvu pretraživanja koje su korisnici stekli na internetu, bolje rečeno na tražilici Google, a to je da tražene pojmove, riječi prirodnog jezika upisuju u jedno naredbeno polje. Od suvremenih knjižničnih kataloga se, nadalje, očekuje jednostavna navigacija umjesto složenih postupaka i uputa o korištenju, ponuda rezultata pretrage prema relevantnosti, a potom fasetno pregledavanje rezultata prema potrebama korisnika, zatim izravni linkovi na cjelovit traženi dokument i slične sadržaje, popratni tekstualni i audiovizualni materijali, automatska ponuda sličnih pojmova te usluga za provjeru “Jeste li mislili...”, sve do mogućnosti da korisnik slobodno označava (tagira) knjižničnu e-građu i stvara svoju arhivu na poosobljenoj stranici.¹¹⁴

Knjižnica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu preko kataloga Koha nudi svojim studentima da sami označavaju, odnosno tagiraju naslove knjiga i časopisa (<http://knjiznica.ffzg.unizg.hr/usluge/tagiranje>).

¹¹⁴ Wynne, Susan C.; Hanscom, Martha J. The effect of next-generation catalogs on catalogers and cataloging functions in academics libraries. // *Cataloging & classification quarterly* 49, 3(2011), 180.; M. Breeding. Navedeno djelo, 2007. U: Gjurković-Govorčin, R. Novi naraštaj knjižničnih kataloga: katalog Knjižnica grada Zagreba. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 56 3(2003). Str. 127-146

Slika 10 Katalog Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu

The screenshot displays the KOHA library catalog interface. At the top, there is a navigation bar with the KOHA logo and links for 'Koha', 'Koha korisnici', 'Popisi', and 'Prijava'. Below this is the header for 'Knjižnica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu'. A horizontal menu contains 'NASLOVNICA', 'IZVORI', 'USLUGE', 'KNJIŽNICA', and 'KONTAKT'. The main section is titled 'Katalog' and includes a search bar with 'Pretraživanje' and 'Složeno pretraživanje' options. The search criteria are set to 'Ključna riječ' (Keyword) with two input fields. Below the search bar are buttons for 'Pretraživanje', 'Manje opcija', and 'Novo pretraživanje'. A section titled 'Vrsta građe' (Type of material) has tabs for 'Zbirka' and 'Lokacija na polici'. The 'Ograniči na:' (Limit to) section contains a grid of material types with checkboxes, including AV građa, Kjuč od gartembe, Magistarski radovi, Posebni otisak, Specijalistički rad, Članak, Baza podataka, Knjige, Ocjenjski radovi, Preprint, Stara i rijetka građa, Diplomski rad, Knjige (posudba 24 sata), Poglavlje u knjizi, Rad s konferencija, Časopis, Doktorska disertacija, Knjige (projekti), Pomagala, Referentna građa, and Članak. Below this are filters for 'Raspon godina izdavanja' (Publication year range), 'Jezik' (Language), 'Lokacija i dostupnost' (Location and availability), and 'Poredaj prema:' (Sort by). The 'Raspon godina izdavanja' filter includes a date range input and a note: 'Na primjer: 1999-2001. Može se koristiti "-1987" za sve izdano prije 1987 ili "2008-" za sve izdano poslije 2008. godine.' The 'Lokacija i dostupnost' filter includes a 'Knjižnica:' dropdown set to 'Sve knjižnice' and a 'Grupa knjižnica' dropdown set to '-- nijedna --'. The 'Poredaj prema:' filter is set to 'Relevantnost'. At the bottom, there are buttons for 'Pretraživanje', 'Manje opcija', and 'Novo pretraživanje', and a 'Powered by Koha' logo. A footer bar lists languages: 'Jezici: Čeština, Deutsch, English, Español, Français, Italiano, Polski, Português, Slovenčina, Svenska, Tsjchej'.

Izvor: <https://koha.ffzg.hr/cgi-bin/koha/opac-search.pl> (25.07.2017)

Korisničko tagiranje, u ovom slučaju, omogućeno je na dva mjesta u katalogu – na stranici s rezultatima korisničkog pretraživanja te unutar pojedinih zapisa za knjigu ili časopis. Korisnicima je to brz i jednostavan postupak, to rade besplatno, brojčano su nadmoćni nad zaposlenima na tim poslovima pa se obuhvat obrađenih i označenih elektroničkih sadržaja širi, a njihove oznake i način razmišljanja dobrodošao su putokaz svima koji postavljaju i upravljaju

sustavima. Sustavi se, naime, moraju približiti korisničkim navikama i intuiciji, a ne obrnuto.

Naravno da kvantiteta ne donosi automatski i kvalitetu. Takvo društveno označivanje bez nadziranog rječnika stvara čitav niz problema. „Velika većina korisnika su potpuni laici što se tiče klasifikacije pojmova, a ne postoji propisan standardni set ključnih riječi (poznat još i pod nazivom kontrolirani vokabular) koji se mora koristiti. Tada se događaju problemi s tagovima koji su preopširni, pojam nije u hijerarhijskom odnosu s ostalim pojmovima ili je resurs klasificiran osobnim rječnikom, a ne općenitim rječnikom“, upozorava Wikipedia¹¹⁵. Česta je i zloupotreba tagova, tako što se neki popularni i traženi rabe i tamo gdje im nije mjesto u funkciji privlačenja pažnje korisnika. Poput lažnih naslova online vijesti iza kojih u tekstu stoje posve drugačije informacije. Međutim, cilj je postignut – veći broj klikova i pregleda korisnika, veća vidljivost izvora, veći dozezi za marketinške kampanje.

4.4. Otvoreni pristup znanstvenoj literaturi

Osim na javne dokumente, dakle one koje izdaju javne službe, princip otvorenog pristupa pojavom interneta proširio se i na znanstvenu, potom i obrazovnu literaturu objavljenu online. Cilj je dostupnost informacija i znanja, a dogovor o tome među zemljama EU-a pokrenut je u Budimpešti 2002. godine. Nakon Budimpeštanske inicijative (*Budapest Open Access Initiative* – BOAI), uslijedila je Berlinska deklaracija o slobodnom pristupu znanju u prirodnim, društvenim i humanističkim znanostima, Pariška deklaracija o otvorenom pristupu obrazovnim resursima (OER) te drugi dokumenti.

¹¹⁵ Social Bookmarking. Dostupno na: https://hr.wikipedia.org/wiki/Social_bookmarking (26.07.2017)

Otvoreni pristup temelji se na tzv. Pantonovog principu koji Neylon Murray-Rust pojašnjava ovim riječima: „Pošto se znanost temelji na izgradnji, otvorenoj kritici i ponovnom korištenju objavljenih rezultata znanstvenog istraživanja i promišljanja, presudno je da znanstvene informacije budu otvorene“.¹¹⁶ Znanstvena građa u otvorenom pristupu može se slobodno i besplatno pretraživati, čitati, preuzimati, kopirati, printati, dijeliti i koristiti, naravno, unutar zakonite svrhe. Zaštita autorskih prava odnosi se na obvezu ispravnog citiranja, da autor i dalje ima nadzor nad svojim djelom u cjelini.

Na Hrčku, portalu znanstvenih časopisa Republike Hrvatske, pojašnjavaju da se otvoreni pristup odnosi „samo na znanstvenu literaturu koju autori inače objavljuju, odnosno daju na korištenje izdavačima i čitateljima bez ikakve novčane naknade. To su ponajprije recenzirani radovi iz znanstvenih časopisa, radovi u zbornicima, ali i svi nerecenzirani radovi koje znanstvenici žele učiniti online dostupnima“.¹¹⁷

Znanstveni radovi u otvorenom pristupu, pohranjeni u institucionalnim repozitorijima i publicirani u elektroničkim znanstvenim i stručnim časopisima, dostupni su svima zainteresiranima u svakom trenutku i u bilo kojem kutku Zemlje, bez financijskih i tehničkih prepreka, naravno uz uvjet da imaju pristup internetu.

4.5. Autorska prava

Digitalizacija je sve učinila dostupnijim, što je s jedne strane neizmjereno bogatstvo, a s druge otvara široke mogućnosti kršenju autorskih prava. Bespuća

¹¹⁶ Murray-Rust, et al. Panton Principles, Principles for open data in science. Dostupno na: <http://pantonprinciples.org/> (objavljeno: 15. 12. 2012.). U: Krelja Kurelović, E.; Rako, S.; Tomljanović, J. Prihvatanje otvorenog pristupa u znanosti i obrazovanju. // Zbornik Veleučilišta u Rijeci, 11(2013). Str. 1-16

¹¹⁷ Uvodno o projektu i portalu HRČAK. Hrčak, Portal znanstvenih časopisa RH. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/index.php?show=text&str=vise> (16.08.2017.)

Mreže pravo su carstvo za plagijatore i piratske proizvode. Rigorozna zaštita autorskih prava, međutim, koči širenje elektroničke građe. Kako tumači Daniela Živković¹¹⁸, „tu se krije najveći izazov za sve tri struke“, knjižničare, knjižare i nakladnike.

Prema Zakonu o autorskom pravu i srodnim pravima Republike Hrvatske¹¹⁹, autorsko pravo je „pravo autora na njihovim djelima iz književnoga, znanstvenog i umetničkog područja“, a srodna prava su: prava umjetnika izvođača na njihovim izvedbama, prava proizvođača fonograma na njihovim fonogramima, prava filmskih producenata (proizvođača videograma) na njihovim videogramima, prava organizacija za radiodifuziju na njihovim emitiranjima, prava nakladnika na njihovim izdanjima te prava proizvođača baza podataka na njihovim bazama podataka.

Autorska prava podrazumijevaju imovinska i moralna prava. Autorsko djelo može se koristiti samo uz dozvolu autora i uz plaćanje naknade, osim u izuzetnim slučajevima, na primjer u nastavi ili znanosti.¹²⁰ Imovinska prava autora sežu 70 godina nakon njegove smrti. Nakladnicima pravo na naknadu za reproduciranje njihova izdanja autorskog djela pripada 50 godina nakon objave djela, a proizvođačima baze podataka 15 godina od dovršetka baze.

U zapadnom svijetu već dugo se vode polemike treba li rigoroznu i dugotrajnu zaštitu autorskih i drugih srodnih prava pretpostaviti općem dobru. Riječ je o interesu javnosti da ima slobodan pristup društveno i politički relevantnim informacijama, znanstvenim dostignućima, svjetskom znanju, kulturi i umjetnosti. U vrijeme kada znanje zastarijeva brže nego ikada nelogično je da

¹¹⁸ Živković, D. Op. cit. Str. 113

¹¹⁹ Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. // Narodne novine, 167(2003)

¹²⁰ Prelog, N. U: Peruško, Z. Op. cit. Str. 209-210

samo stare, bolje rečeno zastarjele publikacije imaju status općeg dobra kojem se može pristupiti bez ograničenja autorskim pravima. Tako se bez problema digitaliziraju stare novine, a e-novine, one koje su već digitalne ne pohranjuju se, barem ne cjelovito i redovito, u knjižnicama i drugim javnim ustanovama.

Kristina Delfin Kanceljak¹²¹ u knjizi „Uvod u medije“, govoreći o autorskom pravu u medijima koji također pripadaju autorskim industrijama, onima koje stvaraju, proizvode, izvode, prenose (emitiraju), priopćavaju ili distribuiraju te prodaju autorska djela, podsjeća da i medijski poslenici stvaraju intelektualne tvorevine, zaštićene autorskim pravima, ali i srodnim pravima koja se odnose na „izvođače, proizvođače fonograma, audiovizualne producente, nakladnike i slično“.¹²² Navodi niz međunarodnih dokumenata kojih je Hrvatska potpisnica i obveznica: Bernska konvencija za zaštitu književnih i umjetničkih djela iz 1886. (Pariški akt, 1971.), Univerzalna konvencija o autorskom pravu (izvorni tekst Ženeva, 1952.), Međunarodna konvencija za zaštitu umjetnika izvođača, proizvođača fonograma i organizacija za radiodifuziju (tzv. Rimska konvencija, 1961.), Univerzalna konvencija o autorskom pravu revidirana u Parizu 1971., Konvencija za zaštitu proizvođača fonograma od neodobrenog umnožavanja njihovih fonograma (tzv. Fonogramska konvencija, Ženeva, 1971.), Konvencija o distribuciji signala za prijenos programa preko satelita (tzv. Satelitska konvencija, Bruxelles, 1974.), Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva (World Trade Organization, Agreement of Trade Related Aspects of Intellectual Property – WTO TRIPS, Marakeš, 1994.), Ugovor o autorskom pravu Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (WIPO Copyright Treaty – WCT, Ženeva, 1996.), Ugovor o izvedbama i

¹²¹ Kanceljak, K. D. Prava u medijskoj industriji. U: Peruško, Z. (ur.). Op. cit. Str. 29

¹²² Ibid. Str. 291

fonogramima Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (WIPO Performances and Phonograms Treaty – EPPT, Ženeva, 1996.)“.¹²³

Zakon iz 2003. godine zajamčio je novinarima u Hrvatskoj autorska prava na novinskim tekstovima, bez obveze potpisivanja tzv. malog nakladničkog ugovora. Novinari su se posljednji u Hrvatskoj zaštitili, osnovavši Društvo za zaštitu novinarskih autorskih prava (DZNAP). O nakladnicima skrbi ZANA, o glazbenicima HDS-ZAMP, o izvođačima HUZIP, o proizvođačima fonograma Z/APRAF te o filmskim producentima DHFR.

Autore i njihova prava ugrožava i moćni Google, vodeća globalna internetska tražilica. Nekad se govorilo da se ono čega nema u novinama nije ni dogodilo. Sada to vrijedi za internet – tko nije na društvenim mrežama, nema ga, a građa koja se ne može pronaći putem tražilice Google kao da ne postoji. Google je usavršio alate za plasiranje i pretraživanje te postavio visoke kriterije, od njega danas počinje, nerijetko s njim i završava svaka potraga za informacijama. Google je osnivač i Google Newsa (news.google.com), vjerojatno najvećeg svjetskog agregatora koji prenosi najsvježije vijesti s 4.500 online medija što ih automatski bira i tematski grupira računalni program. Potreba za okupljanjem najnovijih online vijesti na jednoj web adresi kulminirala je tragičnog 11. rujna 2001. godine kad su Njujorčani prije svih, a potom i cijeli svijet, trebali najbrže moguće osvježavanje informacija nakon rušenja WTC-a. Google im je to omogućio postavljanjem poveznica na tekstove vezane uz teroristički napad na SAD. Godinu kasnije kreće Google News koji donosi naslove i lead teksta koji su zapravo poveznica na izvornu stranicu na kojoj je cjelovit tekst. Time Google News povećava vidljivost i posjećenost pojedinih online novina i portala, čiji nakladnici iz toga također vuku određenu korist. Pod naslovom „Nakon

¹²³ Ibid. Str. 295-296

njemačkih i španjolski izdavači požalili zbog odmjeravanja s Googleom“, Index.hr¹²⁴ 15. prosinca 2014. prenosi vijest o tome kako je španjolska udruga izdavača novina (AEDA) prvo progurala novi zakon o autorskim pravima, a potom tražila podršku nacionalnih i vlasti u EU-u da spriječe odlazak Google Newsa iz Španjolske. Prema novom zakonu, Google News trebao je plaćati za prenesene tekstove i dijelove tekstova iz španjolskog tiska. Pokušao je to provesti i najveći njemački izdavač Axel Springer, ali se predomislio kada se promet na njegovim portalima smanjio za 40 posto nakon „izbacivanja“ s Google Newsa. Internetski div odbija plaćati autorska prava, ali su zasad ipak ograničeni na pet besplatnih objava iz jednog izvora. „Google radije ulaže u računala (više od 175.000 servera), u informatičare i u softver nego u novinarski sadržaj“, navodi Mato Brautović.¹²⁵

¹²⁴ Nakon njemačkih i španjolski izdavači požalili zbog odmjeravanja s Googleom. Index.hr. Dostupno na: <http://www.index.hr/vijesti/clanak/nakon-njemackih-i-spanjolski-izdavaci-pozalili-zbog-odmjeravanja-s-googleom-/790060.aspx> (03.08.2017.)

¹²⁵ Brautović, M. Online novinarstvo. Op. cit. Str. 154

5. Dostupnost i način pretraživanja arhiva online novina i informativnih portala – istraživanje

Novine imaju kulturološko-povijesno značenje jer su oduvijek važan dio svjetske memorije i jedan su od najznačajnijih medija masovne komunikacije. Potencijalno mnogobrojni i različiti korisnici (povjesničari, novinari, studenti, učenici, opće čitateljstvo) koriste novine kao važan izvor informacija.

Razvojem tehnologija novine se prilagođavaju novom mediju – internetu, bilo u formi e-novina ili kao portali. Da bi njihov sadržaj bio što dostupniji, odnosno da bi se olakšalo pretraživanje i omogućio što brži pristup traženim informacijama, potrebno je voditi računa o korisničkom sučelju koje određuje način pristupa zbirci (pregledavanje i pretraživanje). Na korisničkom sučelju nalaze se tzv. sekundarni digitalni objekti (izbornici, ikone, polja za unos, poruke itd.). Dobro oblikovanim i ugođenim korisničkim sučeljem postiže se lakoća korištenja, veće zadovoljstvo i u konačnici tržišni učinak. Lakoća je jedna od glavnih odrednica upotrebljivosti digitalne zbirke. Dodatne odrednice kvalitete su: prirodnost, jednostavnost, intuitivnost, konzistentnost, predvidivost, razumljivost, pouzdanost, odzivnost, prekidivost i promjenjivost konteksta komunikacije.¹²⁶ Mato Brautović¹²⁷ upozorava da „jedan od glavnih nedostataka pretraživanja online izdanja jest njihova nestalnost. Naime, s promjenom dizajna online izdanja, u pravilu se mijenja i content management sustav ili sustav za dinamičko održavanje internetske stranice ili upravljanje sadržajem, što znači i gubitak sadržaja koji je prethodno bio arhiviran“.

¹²⁶Multimedia Evaluation Criteria. CIDOC Multimedia Working Group. Dostupno na: <http://www.archimuse.com/papers/cidoc/cidoc.mmwg.eval.crit.html> (27.07.2017.)

¹²⁷ Brautović, M. Hrvatski online mediji kao sekundarni izvori u novinarstvu. // MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima. 3, 6(2009). Str. 89-102.

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi dostupnost digitalne arhive dnevnih novina i portala, funkcionalnost njihova pretraživačkog sučelja te mogućnosti spremanja, preuzimanja i dijeljenja sadržaja. Za potrebe ovoga rada uspoređena je dostupnost te načini pretraživanja i korištenja arhiva online izdanja hrvatskih dnevnika Novi list, Glas Istre i Jutarnji list, te primjeri iz svijeta – britanski Guardian i New York Times.

Predmet istraživanja bili su dostupnost digitalne arhive (otvoreni pristup ili uz pretplatu), funkcionalnost njihova pretraživačka sučelja, koriste li ključne riječi i/ili tagove, daju li potrebne upute korisnicima za navigaciju, nude li se povezani sadržaji i linkovi te mogućnosti stvaranja vlastite arhive, spremanja, preuzimanja i dijeljenja sadržaja.

5.1. Novi list

Novi list su dnevne novine koje izlaze svakodnevno u Rijeci i distribuiraju se na cijelom tržištu Hrvatske. Prve novine pod nazivom Novi list pokrenuo je Frano Supilo 1900. godine. Kasnije je ime dopunjeno u Riečki Novi list. Taj liste se ugasio 1915. godine. Godine 1923. pokrenut je Primorski Novi list, koji je zabranjen već godinu dana kasnije, a iste te godine pojavio se ponovo Novi list, ali je zabranjen već nakon prvog broja. Od 1925. godine, s prekidima do 1923. godine, izlazi Sušački Novi list. Današnji Novi list, koji se smatra sljednikom Supilovog Novog lista, pokrenut je 1957. godine.

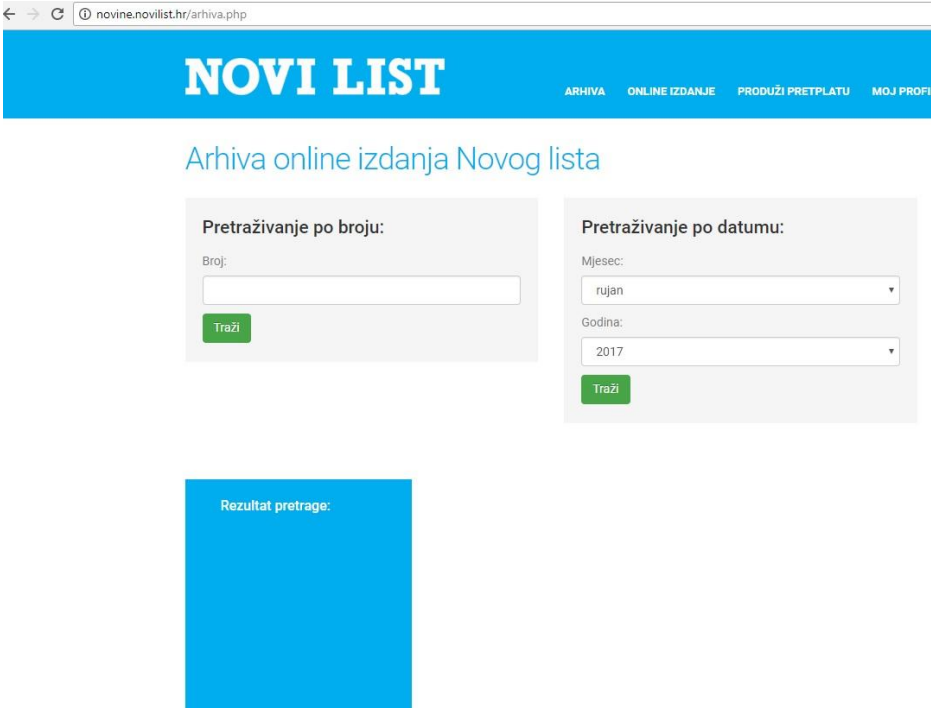
Novi list, danas u vlasništvu JOJ Medije, na internetu je prisutan od 2002. godine, sada u dva oblika: kao elektroničko izdanje tiskanog Novog lista u PDF formatu i kao portal. Preko ta dva izdanja moguće je pristupiti i arhivskim tekstovima objavljenima u Novom listu, s tim da je arhiva elektroničkog izdanja tiskanog Novog lista dostupna samo pretplatnicima, dok je arhivu portala

moguće pretraživati preko tražilice te preko Googlea ili nekog drugog pretraživača.

5.1.1. Elektroničko izdanje Novog lista

Elektroničko izdanje Novog lista dostupno je na adresi <http://novine.novilist.hr/main.php> ili preko portala Novog lista. Za pristup izdanju, a tako i digitalnoj arhivi potrebno je biti pretplatnik. Pretplata na online izdanje kreće se od 100 kuna za mjesec dana do 1.800 kuna za dvije godine. Pretplatnici preko naslovnice mogu prelistavati najnovije izdanje riječkog dnevnika i šest prethodnih brojeva. Nudi se i poseban ulaz u arhivu (Slika 11).

Slika 11 Korisničko sučelje arhive elektroničkog izdanja Novog lista

The screenshot shows the user interface of the Novilist online archive. At the top, there is a blue navigation bar with the logo "NOVI LIST" and links for "ARHIVA", "ONLINE IZDANJE", "PRODUŽI PRETPLATU", and "MOJ PROFIL". Below the navigation bar, the page title "Arhiva online izdanja Novog lista" is displayed. There are two search forms: "Pretraživanje po broju:" with a text input field for "Broj:" and a "Traži" button; and "Pretraživanje po datumu:" with dropdown menus for "Mjesec:" (set to "rujan") and "Godina:" (set to "2017"), and a "Traži" button. Below the search forms, there is a blue box labeled "Rezultat pretrage:" which is currently empty.

Izvor: <http://novine.novilist.hr/arhiva.php> (08.09.2017.)

U arhivi elektroničkog izdanja Novog lista dostupna su samo izdanja koja izlaze od siječnja 2015. naovamo, dakle dvije i pol godine unazad, budući da je tada Novi list prešao na novi sustav arhiviranja novina koji je omogućio virtualno

prelistavanje novina. Arhiva se može pretraživati samo po broju i po datumu (mjesecu i godini izdanja).

Stranice se listaju, mogu se označavati, printati u cjelini, ali se ne mogu kopirati i preuzimati dijelovi teksta, upravo radi zaštite autorskih prava. Nema ni mogućnosti slanja stranica na e-mail niti dijeljenja na društvenim mrežama.

5.1.2. Portal Novog lista (Novilist.hr)

Portal Novog lista (Novilist.hr) dostupan je na adresi www.novilist.hr i pristup portalu je besplatan. Na portalu se objavljuju tekstovi iz novina, agencijske vijesti te vlastiti sadržaji redakcije portala. (Slika 12)

Slika 12 Naslovna stranica portala Novilist.hr

Izvor: <http://www.novilist.hr/Vijesti> (08.09.2017.)

Novilist.hr jedan je od rijetkih informativnih portala u Hrvatskoj koji i dalje drži do tradicionalnog načina oblikovanja i plasiranja vijesti i tema u političko-informativnom dnevnom novinarstvu. To se iščitava već u popisu rubrika na

portalu: Vijesti, Komentari, Sport, Scena, Kultura, Život i stil, Znanost i tech, Multimedija, Info i Magazin. Prilagodba novim vremenima prepoznaje se donekle u redosljedju tema: Sport i Scena prije Kulture, a Život i stil prije Znanosti i tehnologije. Promotivni sadržaji, odnosno tekstovi smješteni su u zasebnu rubriku, a na portalu nema reklama koje iskaču s rubova sučelja i plove po tekstovima, potpuno ometajući čitanje.

Izlistane su vijesti pregledne. Već na prvi pogled nude najvažnije informacije čime se ubrzava čekiranje rezultata. Opremljene su razumljivim, klasičnim novinarskim nadnaslovima, naslovima te datumom i satom objave (npr. Svijet uz kavu. Od Budimpešte do Brazilijske: Orban ne želi izbjeglice, „niti jednog, čak ni privremeno“. 28. lipnja 2017. 07:32) nakon čega slijedi još jedna-dvije rečenice s početka teksta. Vrlo je malo multimedijalnih sadržaja (fotogalerije, video...) a tekstovi sadrže linkove koji povezuju sadržaj s ranije objavljenim tekstovima. Željeni tekst može se printati te dijeliti samo na Facebooku i Twitteru. Postoji i poveznica za slanje e-mailom, ali nakon klika na nju dobije se obavijest „Greška 404. Tražena stranica nije pronađena!“.

Na portalu Novilist.hr mogu se selektirati vijesti objavljene danas, jučer, zadnjih 7 ili 30 dana te po kategorijama (Sve kategorije, Vijesti, Rijeka, Regija, Zagreb, Hrvatska, Gospodarstvo, Svijet, Crna kronika, Komentari, Sport, Scena, Kultura, Život i stil, Znanost i tehnologija, Info-fun, Ajme meni i Magazin).

Kad u tražilicu, recimo, upišemo pojam „brexit“, otvara se mogućnost sužavanja pretrage od svih datuma do, određenog datuma ili prema razdoblju (od-do). Pretraga „brexit“ vratila je 104 rezultata, raspoređena po rubrikama. Zanimljivo, u rubrici Komentari nije bilo nijednog rezultata, iako je u zajedničkom pregledu svih kategorija prikazana i kolumna „Iza pozornice“ Branka Podgornika. Tanka je linija između kolumne i komentara, uvriježeno je to potražiti na istom mjestu.

Štoviše, na istoj je stranici i link na „Pogledaj sve iz: Iza pozornice Branka Podgornika“, a tamo je većina tekstova označena kao kolumna, ali neki nose i oznaku komentara. Dakle, puno toga ipak ovisi o čovjeku – novinaru, uredniku, sistem-inženjeru – kamo će koji tekst svrstati, u koju novinarsku kategoriju. Problem su opći i često korišteni pojmovi. Na upit „Rijeka“, svi datumi i pod kategorijom Rijeka, pretraga je vratila 6.643 rezultata. U kategoriji Regija suženo je to na 316 rezultata, poredanih po datumu, od novijeg prema starijim objavama, dok je u kategoriji Znanost i tehnologija izašlo 45 rezultata. Na upit „Predrag Matvejević“ dobiveno je 890 rezultata, a prvom tekstu o Predragu Matvejeviću – naslovljenom „Odlazak velikana kojeg Hrvatska nije voljela; Dvije komemoracije za Predraga Matvejevića; Humanist, kozmopolit, poliglot, najprevođeniji hrvatski pisac“ – prethodilo je desetak članaka o nekim drugim predrazima. Isti tekst prvi je među 17 njih koji se, pak, dobiju samo na prezime „Matvejević“. Pretragom preko tražilice Google, na upit „Predrag Matvejević Novi list“, dobiju se prva tri članka iz riječkog dnevnika, dok su svi ostali iz drugih izvora. Svi govore isključivo o Predragu Matvejeviću.

Novi list ispod članaka nema vidljivo naznačene tagove, ali se oni koriste prilikom uredničke pripreme teksta za objavljivanje. Ako pretražujemo, recimo, kolumne jednog autora – primjer: „Pogledaj sve iz komentar Dražena Ciglenečkog“ – dobijemo ih sortirane po datumu objave, a ako želimo unutar njih pratiti neku određenu temu, pojam ili osobu, filtriranje moramo obaviti u svakom pojedinom tekstu uz pomoć funkcije Ctrl+F3. Dodatni je problem što se na taj način tražen pojam označava i u dnevnim člancima koji se na sučelju miješaju s arhivom. U svakom tekstu moguće je vidjeti i tri posljednje vezane vijesti koje se odnose na temu. Prikaz vezanih vijesti ovisi o tagovima naznačenim u pripremi teksta za objavu.

Arhiva se može pregledavati pomoću tražilice koja se nalazi na vrhu naslovne stranice. Pretraživanje je moguće pomoću ključne riječi. Nakon izlistanja prvih rezultata pretraga se može suziti po datumu ili periodu izdanja te po kategorijama koje prate rubrike na portalu.

Slika 13 Pretraživanje arhive portala Novog lista

Izvor: <http://www.novolist.hr/trazi?s=trump> (08.09.2017.)

Pretraga ključnom riječi „Trump“ vratila je 636 rezultata, od najnovijih do vijesti objavljene 22. studenoga 2015. u kojoj se aktualni američki predsjednik spominje još kao kandidat republikanaca. Sužavanjem vremenskog perioda na zadnjih sedam dana dobili smo 15 rezultata, a izborom rubrike Život i stil ponuđeno je sedam tekstova iz arhive. Zbunjujuće je, međutim, što putovanje kalendarom u potrazi za željenim datumom izdanja vodi čak do sredine posve novinski analognog prošlog stoljeća. Do dijela novije arhive tekstova može se doći i preko poveznice Aktualne teme (<http://novolist.hr/Teme>) koja se nalazi na naslovnici portala, odmah ispod popisa redovnih rubrika. Lista izdvojenih vijesti koje smo zatekli 1. rujna – uz direktne poveznice na teme NK Rijeka i Kriza u

Agrokoru, Lokalni izbori 2017., Pad Vlade i Lokalni izbori PGŽ – počinje izvještajem pod naslovom „Serijal: Riječki muzej neostvarenih obećanja“ od 22. veljače 2017. a završava viješću o Sanaderovom padu obavljenom 9. prosinca 2010.

5.2. Jutarnji list

Jutarnji list je hrvatski nacionalni dnevnik s nakladom od oko 60.000 primjeraka što ga svrstava na treće mjesto među dnevnim listovima u Hrvatskoj, nakon 24sata i Večernjeg lista. Izlazi u sklopu medijskog koncerna Hanza Media. Jutarnji list ima dva izdanja, jedno koje izlazi od ponedjeljka do subote te posebno nedjeljno izdanje, i dostupan je na području cijele Hrvatske svakodnevno kroz pet izdanja podijeljenih po regijama. Prvi broj tiskanog izdanja izašao je 6. travnja 1998., a Jutarnji list je na webu od kraja 2005. godine.

5.2.1. Elektroničko izdanje Jutarnjeg lista

Elektroničko izdanje Jutarnjeg lista dostupno je preko portala e-kiosk na web adresi <http://online.jutarnji.hr/>. (Slika 14)

Slika 14 Pristup elektroničkom izdanju Jutarnjeg lista preko portala e-kiosk

Izvor: <http://online.jutarnji.hr/> (08.09.2017.)

Slobodno se mogu pogledati samo naslovnice Jutarnjeg lista i svih njegovih priloga, ali na dan 11. kolovoza 2017. arhiva je sezala samo do Nedjeljnog Jutarnjeg od 18. prosinca 2016. Dakle, niti godinu dana unazad. Godišnja pretplata na Jutarnji list online iznosi 2.025,60 kuna. Osobe koje nisu pretplatnici ne mogu pronaći upute i informacije za korisnike o tome što je sve dostupno pretplatniku iz arhive Jutarnjeg lista i na koji je način može koristiti.

Na istoj adresi nalaze se i elektronička izdanja ostalih medijskih proizvoda Hanza Medije: dnevnika Slobodna Dalmacija i Sportske novosti te tjednika Gloria i Globus.

5.2.2. Portal Jutarnjeg lista (Jutarnji.hr)

Portal Jutarnji.hr (<http://www.jutarnji.hr/>) pokrenut je među zadnjima u Hrvatskoj, tek krajem 2005. godine, ali je odmah prezentaciju sadržaja prilagodio online okruženju. Koristio je animirane i narativne fotogalerije te interaktivne mape. Međutim, nakon nekoliko mjeseci odustao je od takvog

pristupa i uglavnom prenosio sadržaje iz tiskanog izdanja. Tek 2009. godine, kada je ustrojena tvrtka Europa Digital, usmjerio se, uz prenošenje sadržaja iz tiskanog izdanja, i na produkciju vijesti multimedijalnog karaktera za portal.

Sadržaj portala podijeljen je po rubrikama: Vijesti, Sport, Biznis, Life, Kultura, Spektakli, Vimeo. Na gornjem dijelu portala nalazi se i mogućnost da se u padajućem izborniku vide sve rubrike i njihove podrubrike, što omogućuje jednostavan pristup sadržaju. Tekstovi su opremljeni kratkim nadnaslovom i naslovom koji je na naslovnici ujedno link za otvaranje teksta, u tekstu je vidljiva i jedna vezana vijest, linkom povezana na prethodni tekst objavljen o toj temi, a na kraju teksta navode se ključne riječi. Na naslovnici portala nalaze se i sadržaji koji vode na druga izdanja Hanza Medije, a sučelje sadrži i brojne reklamne sadržaje. Tražilica se nalazi u gornjem dijelu portala, kao i poveznice na Instagram, Facebook i Twitter Jutarnjeg lista, a na kraju svakoga teksta nalaze se i ikone koje omogućuju dijeljenje sadržaja na Instagramu, Facebooku, Twitteru, Google+, LinkedInu, Viberu i Whatsappu.

Slika 15 Portal Jutarnjeg lista (Jutarnji.hr)

JutarnjiLIST

NAŠLOVNICA | VIJESTI | SPORT | BIZNIS | LIFE | KULTURA | SPEKTAKLI | VIRAL | VIDEO

NIKOLA TESLA
MIND FROM THE FUTURE

PRIZNANJE POZNATE MEĐUSKE KUĆE

UGLEDNI BRITANCI SVRSTALI HRVATSKI STADION MEĐU TOP 10 NA SVIJETU 'Predivna zemlja ima jedan od najljepših stadiona svijeta'

IZVJEŠĆE DRŽAVNE AGENCIJE

SLAVNI FRANCUSKI PROIZVOĐAČ AUTOMOBILA OSUMNJIČEN ZA PRIJEVARU Prijeti im kazna od čak pet milijardi eura

OCJEVID U TUJKU

HOROR U ZABOKU Više osoba ozlijeđeno u nesreći, automobili smrskani

SUDENJE ZA UBOJSTVO

IZBO DJEVOJKU (17), UZEO JOJ MOBITEL I OSTAVIO JE DA ISKRVARI Detalji iz optužnice koju je sastavilo Županijsko državno odvjetništvo doslovno lede krv u žilama, no okrivljenik tvrdi: 'Ne smatram se krivim!'

Izvor: <http://www.jutarnji.hr/#> (08.09.2017.)

Naslovnicom dominira fotografija velikog formata u kojoj je smješten i naslov, a ujedno je poveznica na glavni sadržaj. Tražilica se nalazi u vrhu sučelja i u nju se može upisati i više ključnih riječi. Na upit „Arheološki muzej Pula“ dobili smo 935 rezultata koji su sortirani po važnosti, a može se izabrati i redoslijed po datumu objave, od najnovijeg do najstarijeg članka. Prvi tekst u arhivu je „Gajba i tić; Intrigantna izložba u Puli; Pogled na seksualni život u Istri od antike do danas“ autora Edija Jurkovića, objavljen 22. travnja 2017. Tekst se može kopirati i preuzimati, u cjelini ili u dijelovima, ponuđeni su tagovi „Pula“ i „Izložba“, link se može dijeliti na društvenim mrežama, nude se i vezane vijesti

(npr. „Kako je seks ušao u mainstream novine“). Već drugi tekst, međutim, donosi vijest iz Arheološkog muzeja u Zagrebu (Zanimljivo, tagiran je upravo s „Arheološki muzej u Zagrebu“). U svim ostalim rezultatima samo još jedna vijest dolazi iz Arheološkog muzeja u Puli i tek je na 16. mjestu („Sakrili ih Talijani; Arheološka senzacija u Puli; Sasvim slučajno potvrđena urbana legenda o skrivenom blagu: „Pronjuškali smo sve i našli izgubljena zvona“), dok su sve ostale vezane uz druge muzeje u zemlji i inozemstvu ili uz Pulu kao mjesto zbivanja, bilo da je riječ o odličnoj prodaji albuma Tamare Obrovac u Kini ili o „kršu i lomu u centru Pule“ gdje je „automobil srpskih registracija završio na boku, ima ozlijeđenih, intervenirali i vatrogasci“. Na nešto precizniji upit „Arheološki muzej Istre u Puli“ dobije se čak 1.385 rezultata, količinski puno više, ali kvalitativno jednako slabih. Uz istu prvu vijest te već na trećem mjestu plasiran je drugi i jedini tekst iz arhive vezan uz tražen pulski muzej („Arheološka senzacija u Puli“, koji je, dodajmo, preciznije tagiran: „arheologija“, „Pula“, „Talijani“, „Istra“, „zvona“), svi ostali pronađeni tekstovi nemaju veze s traženim pojmom. Dobro je jedino što tražilica prepoznaje različite gramatičke oblike riječi (Pula, Puli; arheološki, arheološka itd.). Još je manje učinkovita pretraga ako postavimo sortiranje rezultata od najnovijih objava: tada se prva vijest izravno vezana uz traženi muzej u Puli nalazi daleko iza drugih, datumski novijih vijesti iz Pule i raznih muzeja u zemlji.

Na Hrvatskom arhivu weba pohranjeno je 4.118 primjeraka portala Jutarnji.hr (screenshot), zadnji je od 2. siječnja 2006. godine. Arhiva tekstova s portala može se naći i na adresi <http://www.jutarnji.hr/arhiva/>, ali donosi vijesti objavljene prije godinu dana. Pretraga najnovijih vijesti, pa tako i onih iz Jutarnjeg lista, moguća je i preko 1klik, centralnog news portala, kako se predstavljaju, „koji omogućuje praćenje novosti s najboljih portala i blogova u

Hrvatskoj¹²⁸. Prenose portale N1, 24sata, Dnevnik, Indeks, Jutarnji list, Monitor, Net.hr, Telegram, Tportal, Večernji list, Vijesti (RTL), Advance, Al Jazeera, Dnevno, Express, Fairpress, H-Alter, HRT, Lupiga, Metro Portal i Politika plus, Zagrebancija, Zagorje International, eMeđimurje, ePodravina, KAportal, Zagorje, Glas Istre, Novi list, Dalmacija News, Dubrovački vjesnik, Slobodna Dalmacija, SBplus, Glas Slavonije, Osijek 031, SiB, News Bar i Nik Titanik.

Jutarnji list, odnosno vlasnik tvrtka Hanza Media u uputama za korištenje navodi da dopušta citiranje članka s portala ne duže od 600 slovnih znakova, uz obvezno navođenje izvora, a ako je riječ o web stranici, onda je obavezno i staviti link na originalni tekst ukoliko s uredništvom portala nije postignut dogovor o drugačijim uvjetima. Navode i cjenik za neovlašteno korištenje tekstova te upozoravaju da će protiv prekršitelja pokrenuti pravni postupak.¹²⁹

5.3. Glas Istre

Glas Istre, regionalne dnevne novine sa sjedištem u Puli, pokrenute su kao glasilo Narodnooslobodilačke fronte za Istru u srpnju 1943. Izlazile su kao mjesečnik, tjednik, dvotjednik, a od 1969. kao dnevnik, desetljećima u jedinstvenoj simbiozi s Novim listom s kojim međusobno razmjenjuje tekstove. Glas Istre glavni je tiskani izvor informacija o Istri te najutjecajniji i najprodavaniji dnevni list na hrvatskom dijelu Poluotoka.¹³⁰ Tekstovi iz ovog „glavnog (tiskanog) izvora informacija o Istri“ u današnje su digitalno doba slabo vidljivi na Mreži, na kojoj se plasiraju još od početka studenog 2004. godine. Iako je tih prvih godina na internet plasirana samo vjerna kopija

¹²⁸ 1klik. Dostupno na: <http://1klik.hr/novosti/vijesti-jutarnji> (20.07.2017.)

¹²⁹ Pravila prenošenja sadržaja. Jutarnji.hr. Dostupno na: <http://www.jutarnji.hr/Pravila-prenosenja-sadrzaja/> (20.07.2017.)

¹³⁰ „Glas Istre“. Istrapedia. Dostupno na: <http://istrapedia.hr/hrv/788/glas-istre/istra-a-z/> (20.07.2017.)

tekstova iz tiskanog izdanja, bez ikakvih prilagodbi novom mediju, ipak su svi sadržaji koji su išli u novinu toga dana automatski, jednim klikom urednika rubrike kopirani na internetskoj stranici Glasa Istre. Nije to bio ni portal ni online novine, ali Glas Istre kompletno se mogao čitati i na internetu. Tekstovi iz toga doba danas su nestali s Googlea ili ih je jako teško pronaći.

5.3.1. Elektroničko izdanje Glasa Istre

Dok tiskana izdanja Glasa Istre objavljena od početka izlaženja novine 1945. do 2006. godine tek čekaju digitalizaciju, arhiva kasnijih digitalno prelomljenih novinskih stranica pohranjena je u nakladničkoj bazi podataka od rujna 2006. godine, ali je dostupna samo internim korisnicima.

Slika 16 Elektroničko izdanje Glasa Istre

Isprobajte **besplatno** online izdanje bez obaveze na uplatu, **odaberite pretplatu.**

Izvor: <https://novine.glasistre.hr/> (08.09.2017.)

Arhivu digitalno prelomljenih stranica (PDF format) organiziraju i vode sistem-inženjeri koji postavljaju svoja pravila sistematizacije i sortiranja, pretraživosti i

uporabivosti. Stara digitalna izdanja su, recimo, sortirana po danu u tjednu kada je objavljen pojedini broj novine, a ne prema datumu, što je uobičajeno. Svaka je stranica u PDF formatu posebno pohranjena pa za bržu pretragu treba znati i točan broj stranice na kojoj je traženi tekst. Do te se arhive može samo uz pomoć programskih inženjera. Računalni programi automatski spremaju sigurnosne kopije, ali se i dalje znaju izbrisati poneki dijelovi arhive.

Arhivski brojevi digitalnog Glasa Istre dostupni su pretplatnicima na online izdanje, ali samo godinu dana unazad. Pretraživanje te arhive moguće je preko broja i datuma objave, a unutar određenog broja pretraga po ključnoj riječi moguća je samo uz pomoć funkcije Ctrl+f. Nađenu riječ, međutim, program ne obilježi u tekstu. Stranice se listaju, mogu se označavati, printati u cjelini, ali se ne mogu kopirati i preuzimati dijelovi teksta, upravo radi zaštite autorskih prava. Ne nudi se ni mogućnost slanja stranica na e-mail niti dijeljenja linka na društvenim mrežama.

Među Općim uvjetima i pravilima korištenja Glas Istre navodi da pretplatnicima na njihovo online dnevno izdanje daju pristup svim sadržajima toga izdanja, rubrikama i priložima iz svih dnevnih tiskanih izdanja te da pretplata uključuje pretraživanje i pristup arhivi online izdanja Glasa Istre, ne navodeći podatke o tome kolika je to arhiva u pitanju. U dijelu ugovora gdje se govori o autorskim pravima stoji: „Glas Istre polaže autorska prava na sve vlastite sadržaje (tekstualne, vizualne i audio materijale, baze podataka i programerski kod). Neovlašteno korištenje bilo kojeg dijela portala, bez dozvole vlasnika autorskih prava, smatra se kršenjem autorskih prava i podložno je tužbi“.¹³¹ Online izdanje, prilagođeno čitanju na desktopu i mobilnim uređajima, piše na portalu,

¹³¹ Uvjeti korištenja. Glas Istre. Dostupno na: <http://www.glasistre.hr/uvjeti-koristenja/> (20.07.2017.)

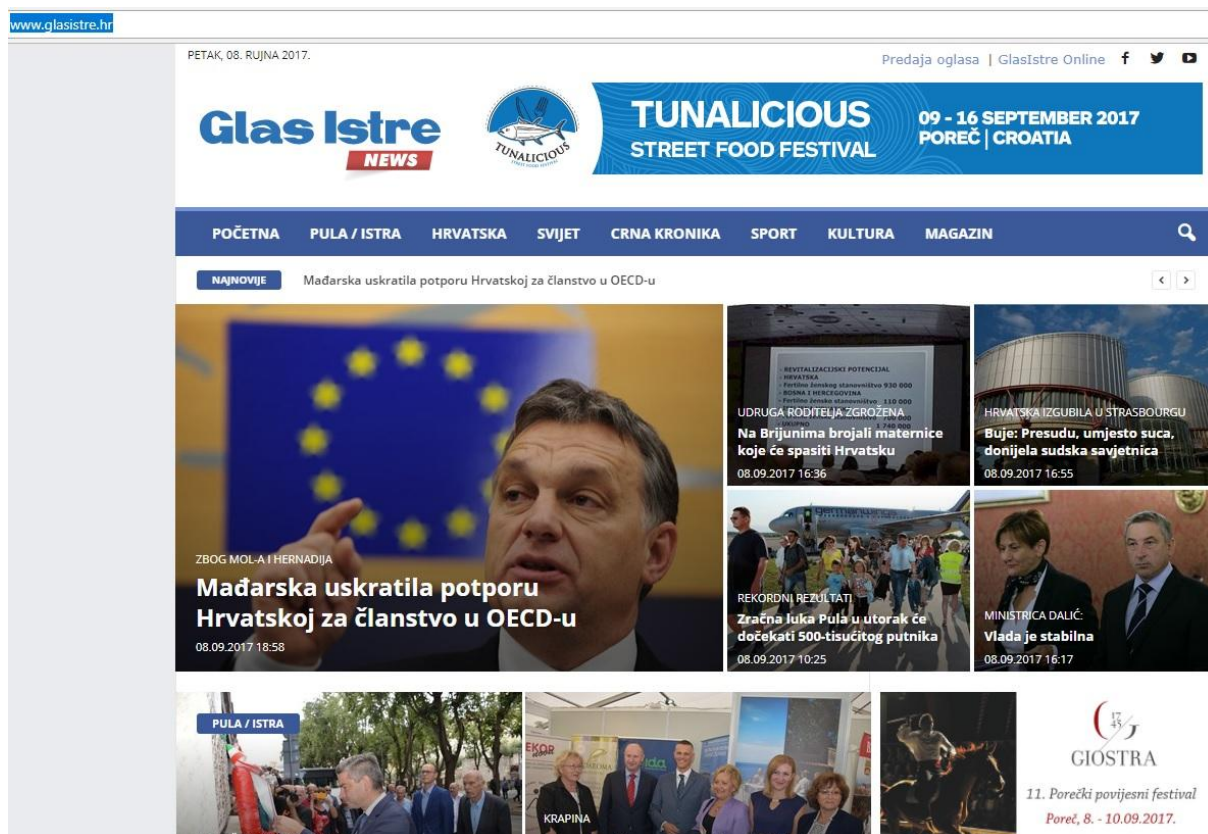
može se besplatno isprobati bez obaveze na uplatu, ali je to moguće tek odabirom jednog od ponuđenih modela pretplate i prolaskom registracije.

Postoji i interna online arhiva u koju se automatski pohranjuju objavljeni tekstovi i fotografije Glasa Istre, seže čak do 27. siječnja 1992. i odličan je sekundarni izvor informacija novinarima, ali nije dostupna drugim korisnicima. Može se pretraživati po ključnim riječima koju računalni program podcrtava u tekstu, po godini i mjesecu objave te po rubrikama. Online arhiva objavljenih fotografija nije tako velika, sačuvane su fotografije od početka 2000. godine. Od prosinca 2009. fotografije se dižu u fotoservis s tekstualnim opisom po kojem se mogu i pronaći na tražilici.

5.3.2. Portal Glasa Istre (Glasistre.hr)

Prvi verzija portala Glasistre.hr na adresi <http://www.glasistre.hr/> izašla je 2009. godine. Tada je formirana i posebna redakcija portala. Uslijedila je i druga, dograđena verzija portala, a od lipnja 2017. aktualna je treća verzija – Glas Istre news.

Slika 17 Portal Glasa Istre (Glas Istre news)

Izvor: <http://www.glasistre.hr/> (08.09.2017.)

Na ranijem portalu bilo je teško išta pronaći, ali novi portal ima lokalnu tražilicu za domenu glasistre.hr. Novi je portal puno pregledniji. Podjela je rubrična: Pula/Istra, Hrvatska, Svijet, Crna kronika, Sport, Kultura. Tekstovi se i dalje mogu dijeliti na društvenim mrežama, ali ne i printati ili poslati mailom link na stranicu, što je pak omogućavao raniji portal. Uz video, korisnicima je na raspolaganju i fotogalerija, a na onoj unutar teksta „thumbnails“, male sličice u nizu mogu se vidjeti u punoj veličini. U desnom stupcu izdvojene su rubrike Najčitanije vijesti, Najkomentirane vijesti i Najnovije vijesti.

Pretraživanje na portalu moguće je ključnim riječima preko lokalne tražilice, ali te pojmove sustav prepoznaje samo u osnovnom obliku. Probleme stvara neuspostavljen sustav tagova zbog čega ni Vezane vijesti koje se nude ispod tekstova nisu siguran trag. Nerijetko vode do posve drugih tema. Što se

komentara na tekstove tiče, novi portal komentiranje omogućava samo korisnicima registriranim putem maila, a uskoro će se tražiti i kontakt broj mobilnog telefona zbog poplave lažnih profila.

Pretraživanje arhiva tekstova objavljenih na portalu moguće je preko klasične tražilice (s povećalom). Na upit „Arheološki muzej Istre u Puli“ dobili smo 0 rezultata, iako smo točno takvu sintagmu pronašli u tekstovima koji su izlistani kad smo upit skratili na „Arheološki muzej Istre“. Na potonji zahtjev dobili smo niz tekstova koji govore o traženom muzeju, ali i o drugim arheološkim projektima i nalazištima, muzejima i muzejskoj djelatnosti općenito. Rezultati su poredani po datumu objave, a u potonjem pokušaju najstariji je nosio datum 15. srpnja 2015. godine. Dakle, arhiv na portalu doseže dvije godine unazad, što se potvrdilo u pretragama po drugim ključnim riječima.

Nigdje se ne navodi broj pronađenih rezultata, niti ima dodatnih filtara za pretraživanje ili sortiranje rezultata. Na dnu svakog teksta nudi se mogućnost objave na društvenim mrežama (Facebook, Twitter, Google+), tekst se može kopirati i arhivirati u svom kompjutoru, u cjelini ili djelomično, ali ne i printati, niti poslati mailom izravno s portala. Tražilica prepoznaje sintagme (npr., „Gradsko vijeće“ nije trebalo pisati među navodnicima ili na neki drugi način označiti da riječi čine cjelinu); prepoznaje korijen riječi, dakle, u svim gramatičkim i drugim oblicima, i ne pravi razliku između malog i velikog početnog slova. Ako, međutim, upišemo „Gradsko vijeće Pule“ dobit ćemo i vijest o Vijeću Umaga, dok upit „Gradsko vijeće Pula“ rezultira i vijestima o Gradu Puli, o radu gradske uprave i javnih gradskih poduzeća, ne samo o izvršnoj gradskoj vlasti.

Donedavno, do uvođenja pretplate na online izdanje tiskanog Glasa Istre, od 22 sata na portalu je bila dostupna i PDF verzija novine od toga dana. Mogla se

besplatno pregledavati, ali i preuzeti kompletan broj, a onda se na svom računalu moglo izdvajati što se iz njega htjelo sačuvati i arhivirati, prosljeđivati i slično. Unutar stranice moglo se kopirati i preuzimati dijelove teksta.

5.4. New York Times

The New York Times su američke dnevne novine, koje od osnutka 1851. godine kontinuirano izlaze u New Yorku. U vlasništvu su The New York Times Company, tvrtke koja izdaje još 18 regionalnih novina, a većinski udio obitelj Ochs Sulzberger u ovoj tvrtki ima još od 1896. godine. The New York Times su treće najtiražnije dnevne novine u SAD-u, iza The Wall Street Journala i USA Today, dok im je online izdanje najpopularnije u Americi (Slika 18).

Novine nose nadimak Sijeda dama (*The Gray Lady*) i smataju se važnom nacionalnom arhivom podataka. The New York Times posjeduje veliku i vrijednu online arhivu koja seže sve do 1851. godine i uključuje više od 13 milijuna članaka, podijeljenih u tri arhivske cjeline – od 1851. do 1922., od 1923. do 1980. te od 1981. do prosinca 2002. godine.

Slika 18 The New York Times

https://www.nytimes.com

SECTIONS SEARCH ENGLISH 中文 (CHINESE) ESPAÑOL

Subscribe to debate, not division. Get 50% off one year of The New York Times. SUBSCRIBE NOW

Friday, September 8, 2017 Today's Paper Video 69°F Nasdaq -0.45%

World U.S. Politics N.Y. Business Opinion Tech Science Health Sports Arts Style Food Travel Magazine T Magazine Real Estate ALL

HURRICANE IRMA

Storm Heads to Florida, Ruin in Its Wake

Puerto Rico Spared the Worst; Caribbean Islands Devastated

By FRANCIS BOYLES, KIRK SEMPLE and VIVIAN YEE 9:04 AM ET

- Hurricane Irma, one of the most powerful storms ever recorded, has turned north and is on course to strike South Florida.
- A St. Martin official said that "95 percent of the island is destroyed." Much of Puerto Rico lost power despite avoiding a direct hit.

210 Comments

Video by BASQUANA MARGOLINE. Photo by Lionel Delaunoy/Agence France Press/Getty Images

Residents from St. Martin island's two nations, the French St. Martin and the Dutch St. Maarten, describe the destruction.

Where to Evacuate: Irma

Opinion

How Not to Run the E.P.A.

BY CHRISTINE TODD WHITEMAN

The agency is too important to treat like a reality TV show. People's lives and our country's resources are at stake.

EDITORIAL

Bigger Banks Mean Bigger Risks for Everyone Else

The Trump administration has signaled to Wall Street that it needn't worry about Dodd-Frank regulations.

- Cohen: The No-State Solution
- Krugman: Dreamers and Liars
- Egan: Hippie Food for All
- Swap DACA for Wall Funding? No Way!

Florida Is Due for a Reckoning. Will Irma Be It?

BY ASHLEY DAWSON

Despite the risks from hurricanes, the state continues to encourage building in dangerous places.

The Mental Health Costs of Losing DACA

BY EAGLE CORREJO VILLAVICENCIO

Undocumented immigrants suffer in legal limbo. Trump's actions are making it far worse.

- What the Rich Won't Tell You
- Hands Up. It's Showtime.
- The Great British Shambles
- Do You Have DACA Students? We'd Like to Hear From You

Izvor: <https://www.nytimes.com/> (08.09.2017.)

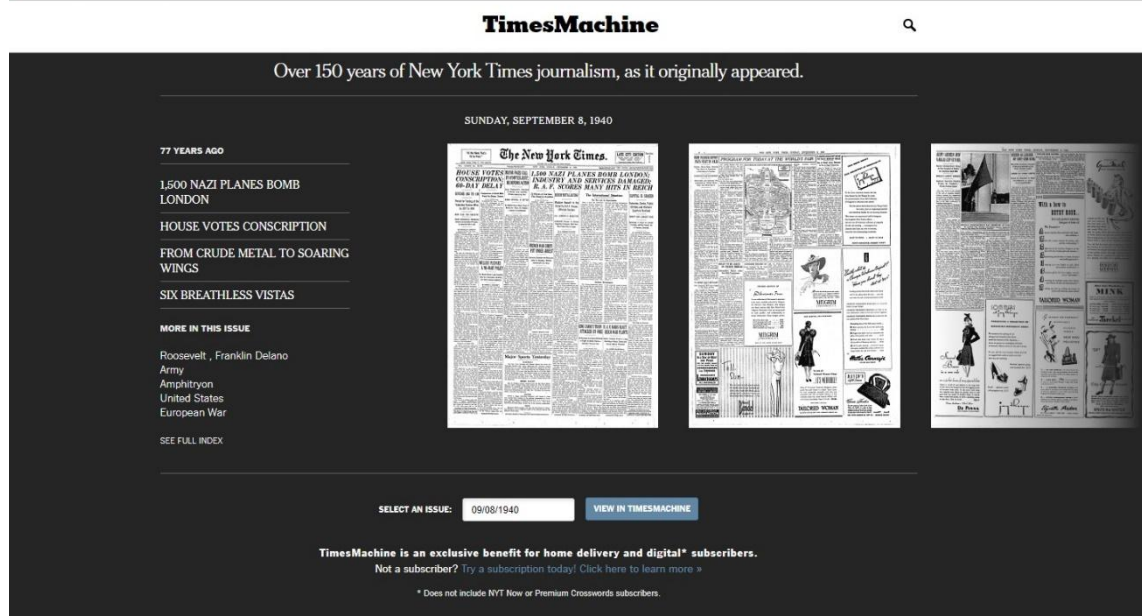
Pristup pojedinačnim člancima, uključujući blogove, fotogaleriju i druge multimedijalne sadržaje, besplatan je za pretplatnike, ali uz određena ograničenja. Iz razdoblja 1923. do 1980. pretplatnik može koristiti najviše stotinu članaka mjesečno, a nakon toga svaki sljedeći članak plaća 3,95 dolara. Istu cijenu po članku za ovaj dio arhive plaćaju i oni koji nisu pretplatnici. Svi posjetitelji mogu besplatno u PDF formatu preuzimati članke iz razdoblja 1851. do 1922., a objavljene od početka 1981. do prosinca 2002. može se samo pregledavati online i to samo određen, limitiran broj članaka mjesečno.

Pretplatnicima je besplatno dostupan i Times Machine, online arhiva digitaliziranih replika svih tiskanih izdanja New York Timesa od 1851. do 1980. godine (Slika 19).

Slika 19 Times Machine

Sigurno | <https://timesmachine.nytimes.com/browser/?mcubz=3>

🔍 ☆

Izvor: <https://timesmachine.nytimes.com/browser/?mcubz=3> (08.09.2017.)

Digitalizirane stranice starih novina su čitljive kad se slika jako uveća i, što je najvažnije, članci su indeksirani po mjestu, osobama i temama. Times Machine omogućava pregled i reklama i oglasa objavljenih u novinama, što je izostavljeno u arhivama članaka do 1980. i ranije. Iz članaka su ponegdje izostavljene i fotografije, ilustracije i karte do kojih pristup treba zatražiti preko posebne adrese. Većina cjelovitih članaka objavljenih prije 1981. godine dostupna je samo kao PDF dokument. Za te članke dostupna je lista sa sažetkom teksta. Među ostalim ograničenjima i uvjetima, valja spomenuti i da su članci koji se kupe za korištenje dostupni 90 dana.

Za potrebe ovog istraživanja pretraživali smo arhivu članaka od 1851. do 1980. godine (<https://query.nytimes.com/search/sitesearch/#/>) (Slika 20)

Slika 20 Pretraživanje New York Timesa

<https://query.nytimes.com/search/sitesearch/?action=click&contentCollection=®ion=TopBar&WT.nav=searchWidget&module=SearchSubmit&pgtype=Homepage#/archive>

The screenshot shows the New York Times search interface. At the top, the 'The New York Times' logo and 'Search' button are visible. Below the search bar, there are filters for 'Your Search', 'Date Range', 'Result Type', 'Author', and 'Section'. The 'Date Range' filter is set to 'All Since 1851'. The 'Result Type' filter is set to 'All Types'. The search results are sorted by 'Relevance' and show 1-10 of about 14,008 results. The first result is 'St. Augustine, James Joyce & Co.: THE DALKEY ARCHIVE' by Flann O'Brien, published in 1965. The second result is 'Seville Journal: Was Columbus a Whiner?' by Paul Delaney, published in 1987. The third result is 'New York's Lincoln Memorial' by Ted Widmer, published in 2009.

Izvor: <https://query.nytimes.com/search/sitesearch/> (08.09.2017.)

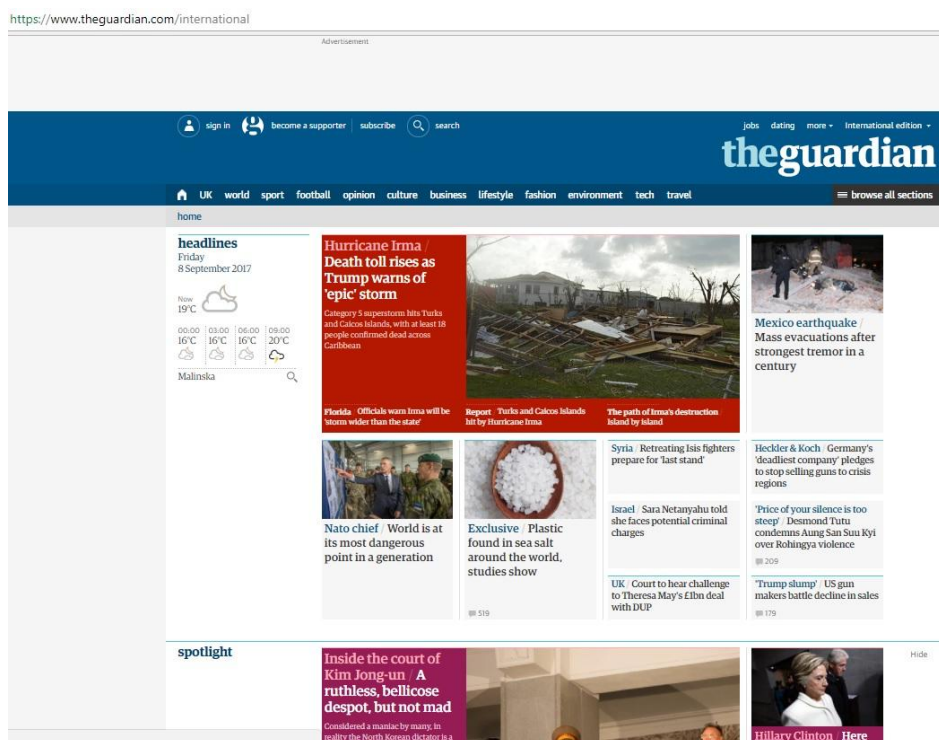
Rezultati se mogu sortirati prema najnovijima ili najstarijima te prema relevantnosti, a pretraga se može suziti izborom vremena objave, vrstom teksta (blog, članak, multimedija, recepti), navođenjem teme te prema autoru i rubrikama (Business, Sports, Paid Death Notices, New York And Region, U.S.). Upisali smo u tražilicu „slavery“ i izlistala se ponuda srodnih i izvedenih pojmova, među ostalima i „sexual slavery“. Nude se Times Topics vijesti uključujući komentare i arhivirane članke objavljene u NYT na traženu temu. Dobili smo 846 rezultata, najstariji članak objavljen je 12. ožujka 1852. pod naslovom „Latest Intelligence; Anti-Slavery in the Massachusetts Legislature Permissions“ (iz Telegraph to the New-York Daily Times). Uz sažetak članka nudi se i pogled na cjelovitu stranicu koja se u PDF kopiji visoke rezolucije nalazi u Times Machine gdje se stranica može i preuzeti. Prema sažetku, članak donosi vijest o predstavljanju niza rezolucija o ropstvu u parlamentu gdje se

govorilo o tome da su kompromisnim aktima ugroženi principi trajnosti unije i slobode građana te da kongres nije imao pravo i slobodnim državama nametati sramotu i krivicu zbog ropstva. Sažetak se također može podići u PDF formatu.

5.5. The Guardian

Britanske dnevne novine The Guardian, osnovane 1821. i do 1959. objavljujane pod nazivom The Manchester Guardian, specifične su po tome što su u vlasništvu fondacije (Scott Trust) a financiraju se i donacijama građana, čitatelja i podupiratelja nezavisnog novinarstva. Sažeci članaka iz dnevnika, uz tekstove iz sestrinskog The Observera, ali i The Washington Posta i francuskog Le Mondea, prenosi i tjednik The Guardian Weekly. Mrežne stranice The Guardian (guardian.co.uk) među najposjećenijima su na engleskom jeziku.¹³²

Slika 21 Naslovnica web portala The Guardian

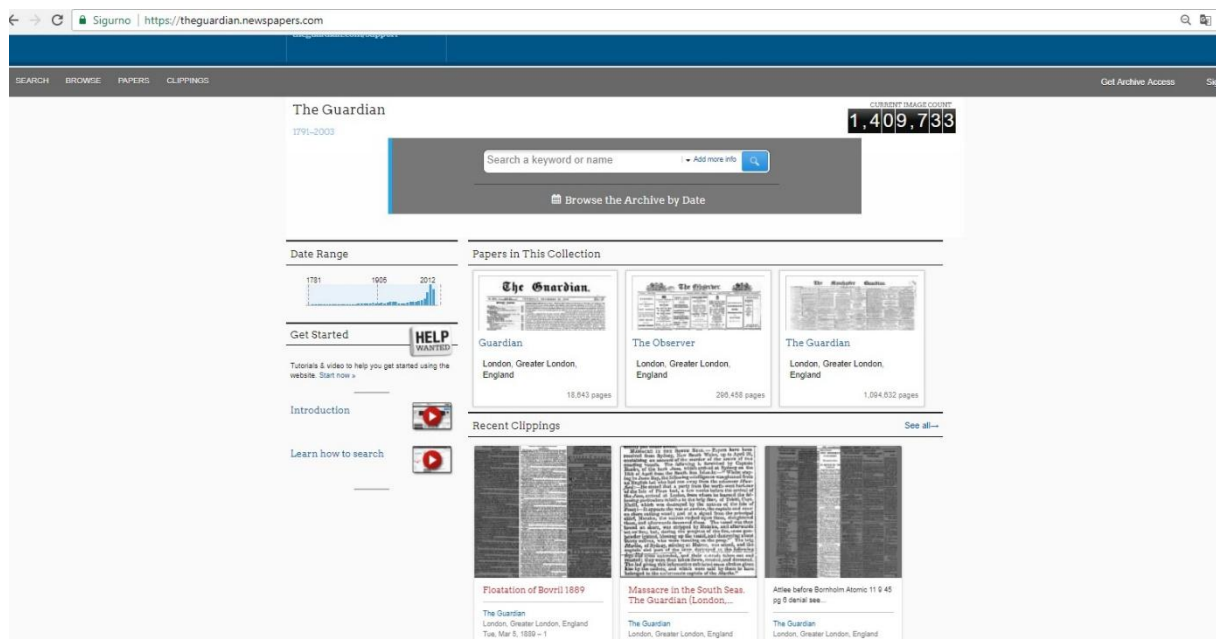
Izvor: <https://www.theguardian.com/international> (08.09.2017.)

¹³² The Guardian. <https://www.theguardian.com/international>

Pretplatnici na digitalni paket, koji uključuje dnevno izdanje od 16 sati nadalje, sve priloge, video i audiosadržaje – uz mogućnost čitanja na bilo kojem digitalnom uređaju, bilo kada i na bilo kojem mjestu, kada je korisnik i izvan internetske mreže – imaju pristup i arhivi The Guardiana objavljenog unazad mjesec dana. Mjesečna pretplata na online dnevnik iznosi 19,99 američkih dolara, uz mogućnost četrnaestdnevnog besplatnog probnog korištenja.

S portala linkom se može i do Guardianove Digitalne novinske arhive (<https://theguardian.newspapers.com/>). (Slika 22)

Slika 22 Digitalna novinska arhiva The Guardian

Izvor: <https://theguardian.newspapers.com/> (08.09.2017.)

U kolekciji su pohranjena izdanja od 1791. do 2003. godine i to 18.643 stranice Guardian, nešto manje od 1,1 milijun stranica The Manchester Guardian te 296.458 stranica The Observera. Pretraga po pojedinoj novini može se suziti izborom između ponuđenih godina, mjeseci i dana izdanja, na što se dobiju sličice traženih stranica, a klikom na njih otvara se ponuda za pretplatu – mjesečno 9,95 dolara, uz mogućnost sedmodnevne besplatne probe.

Može se pretraživati prema datumu objave, ključnim riječima ili imenu/nazivu/naslovu (o mogućnostima pretraživanja na <https://theguardian.newspapers.com/basics/#h-search>). Ovu arhivu mogu koristiti samo pretplatnici i oni koji na njihovom portalu otvore svoj profil: pretplatnici mogu u svoje privatne pretince pohraniti sve što pronađu i žele sačuvati iz Guardianove arhive. Sve stranice su indeksirane pomoću programa OCR (Optical Character Recognition) koji identificira riječi i proizvodi digitalnu verziju koja se može pretraživati. Kad je slika čista i u dobrom stanju, proces pretrage je puno lakši, ali za stare novine i druge papire na kojima slika nije dovoljno jasna, OCR može izgubiti važne riječi ili ih krivo pročitati.

Kada se u tražilicu na vrhu sučelja upiše traženo ime ili pojam (i s više riječi u nizu), dobivaju se članci koji uključuju svaku upisanu riječ. Pretraga se može suziti korištenjem nekoliko filtara koji se nude na lijevoj strani zaslona – vremensko razdoblje (od-do), lokacija (država, mjesto) i naslov novine. U stupcu rezultata pronaći će se sličica tražene stranice s pripadajućim tekstom koji je istaknut i informacijom o novini iz koje dolazi. Ako postoji više od jednog poklapanja na toj stranici ili tom izdanju novina, pojam na više mjesta, do njih vode strelice. Poveznice vode na cijelu stranicu.

Za istraživanje događaja od određenog datuma ili ako pretraga nije pomogla, pobiranje može biti dobar način pretraživanja. Može se pobirati po stranici preko linka „Browse“ koji se nalazi na vrhu većine stranica i vodi kroz države, gradove, različite novine i datum. Ili se može otići na „Papers“ i pretraživati uz gore opisane modele. U bilo kojem trenutku procesa pobiranja može se koristiti „Brown search“ na vrhu stranice preko kojega se pretražuju novine iz odabrane grupe. Stranica novina može se isprintati kao slika direktno sa stranice ili spremiti na osobnom kompjutoru kao digitalnu kopiju. Može se kopirati za

privatnu arhivu i dio članka ili spremi pretragu koja se želi kasnije posjetiti. Program kasnije automatski pretražuje milijune novih stranica i one koje se poklapaju s traženim pojmovima i arhivom određenog korisnika dodaje na njegovu listu ili mu ih šalje e-mailom. Pretrage spremljene na korisničkom profilu mogu se i izbrisati, a može se slijediti druge korisnike koji pretražuju slične sadržaje.

Za potrebe ovoga istraživanja upisali smo u tražilicu pojam „queen“. Program automatski ponudi pravilan oblik riječi – „the queen“ – i otvore se članci o princezi Diani, Buckinghamskoj palači, britanskoj monarhiji, princu Filipu itd. U ponudi je 58 stranica rezultata, od najnovije članka objavljenog 5. kolovoza, do najstarijeg od 8. travnja 2002. godine. Može se povezivati i pretraživati i po ključnim riječima koje se nude po pojedinim stranicama rezultata – recimo, na str. 1 – Monarchy, Diana, Princess of Walles, Prince Charles, Queen's speech, Prince Philip. Čitav članak premrežen je poveznicama s drugim tematski srodnim objavama u Guardianu, kod drugih izdavača ili na YouTubeu. Tako, primjerice, iz članka o Diani stižemo do videozapisa s njezinog pogreba i do teksta o BBC-jevoj novoj drami, objavljenoga prije dva mjeseca, koji se također bavi istraživanjem utjecaja njezine smrti na britansko društvo i javno mnijenje. Suzili smo pretragu terminom „Queen Elizabeth II“ koju je tražilica prepoznala i unaprijed ponudila. Redoslijed dobivenih rezultata može se odrediti po relevantnosti ili datumu objave. Za pretragu koristi se tražilica Google pa se u vrhu plasiraju reklame, a onda objave iz Guardian. Na dnu članka link „Ponovno korištenje sadržaja“ vodi do obrasca koji treba ispuniti – kakav sadržaj korisnik traži, što želi koristiti iz članka, od naslova do čitavog teksta, za što će ga koristiti, kada i gdje, treba li licencu, naziv i vrstu licence, treba li za humanitarnu, neprofitnu ili profitnu svrhu, za znanstveni rad, udrugu, organizaciju ili privatno.

Postoji i otvorena licenca za kratko citiranje (do 100 riječi besplatno, što ne uključuje reklame), studentima za pisanje seminara i drugih pisanih radova koji ne idu u javnu objavu te za preuzimanje do 500 riječi radi objave u crkvenim i mjesnim, lokalnim novinama ili na osobnom blogu, ali zajedno s poveznicom koja vodi do članka na Guardianu iz kojeg je uzet citat. Citat se može mijenjati i prilagođavati, ali, naravno, bez promjene smisla, uz navođenje poveznice do izvornog članka i Guardianu kao izvora.

Poveznicu na tekst može se podijeliti na gotovo svim društvenim mrežama, ali i poslati e-mailom ili Whatsappom, Messengerom, Google+ i drugim digitalnim kanalima. Dio ili cijeli članak može se kopirati i pohraniti u svoj kompjutor ili poslati također na neku adresu.

5.6. Rasprava

Istraživanje dostupnosti digitalne arhive, funkcionalnosti pretraživačkog sučelja te mogućnosti spremanja, preuzimanja i dijeljenja sadržaja triju hrvatskih dnevnika – Novog lista, Jutarnjeg lista i Glasa Istre, provedeno je analizom arhiva njihovih elektroničkih izdanja i portala. Da bi ih se moglo ocijeniti, analizirani su i sadržaji portala dvaju vodećih svjetskih dnevnika – američkog New York Timesa i engleskog The Guardianu. Riječ je o dva vodeća svjetska medija, ne samo po čitanosti, nego i po relevantnosti, ugledu, a primjeri su i odlično uređenih i dostupnih digitalnih novinskih arhiva u kojima se nalaze članci koji datiraju daleko u prošlost – u arhivi The Guardianu dostupni su članci od 1791. godine, a u The New York Timesu od 1851. godine.

Elektronička izdanja i portali hrvatskih dnevnih listova ocjenjivani su na temelju sljedećih kriterija: dostupnosti digitalne arhive, funkcionalnosti njihova pretraživačkog sučelja, korištenja ključnih riječi i/ili tagova, davanja uputa za

navigaciju, ponude povezanih sadržaja i linkova te mogućnosti arhiviranja, spremanja, preuzimanja i dijeljenja sadržaja.

Riječki dnevnik Novi list, koji je na internetu prisutan od 2002. godine, arhivske članke korisnicima nudi na dva načina: pretplatom na elektroničko izdanje što omogućuje pregledavanje cjelovitog sadržaja tiskanog izdanja, ali tek od 2015. godine, te pretraživanjem pomoću tražilice na portalu prema ključnim riječima. U oba slučaja pretraživanje je moguće suziti na pretraživanje po broju izdanja (samo elektroničko izdanje), te godini i mjesecu, a na portalu moguće je pretraživati i po kategorijama koje prate rubričnu podjelu sadržaja na portalu. Korisničko sučelje Novog lista vrlo je jednostavno i lako za snalaženje. Sadržaj je prikazan prema tradicionalnoj rubričnoj podjeli preuzetoj iz tiska, tražilica se nalazi na vrhu, a selekcija sadržaja moguća je po objavi (danas, jučer, 7 ili 30 dana) te kategorijama po rubrikama. Način oblikovanja tekstova je uglavnom tradicionalan, tekstovi sadrže linkove koji omogućuju povezivanje s ranije objavljenim tekstovima, ali nemaju vidljive ključne riječi (tagove). Multimedijски sadržaji još uvijek su vrlo skromni. Tekstove iz digitalne arhive portala Novog lista moguće je printati, dijeliti na Facebooku i Twitteru, ali ne funkcionira postojeća poveznica na dijeljenje putem e-maila. Tekstove iz arhive elektroničkog izdanja nije moguće preuzimati, arhivirati niti dijeliti.

Jutarnji list, dnevni list čije je sjedište u Zagrebu, među zadnjima je pokrenuo online izdanje, krajem 2005. godine, ali je ubrzo prerastao u jedan od vodećih online medija koji, uz prenošenje tekstova iz tiska posebno pripremljenih za online izdanje, proizvodi i vlastite sadržaje koji sadrže puno multimedijalnih sadržaja. Jutarnji list ima elektroničko izdanje u PDF obliku, koje je dostupno samo pretplatnicima preko portala e-kiosk na kojemu se nalazi i pristup elektroničkim izdanjima ostalih tiskovina Hanza Medije. Oni koji nisu pretplatnici ne mogu dobiti uvid u mogućnosti korištenja i pretraživanja

arhivskog sadržaja elektroničkog izdanja. Pretraživanje na portalu moguće je putem tražilice koja se nalazi na vrhu korisničkog sučelja i u nju je moguće upisati više ključnih riječi. Na korisničkom sučelju nalazi se globalna (glavna) navigacijska traka na kojoj su istaknute rubrike u koje su smješteni sadržaji, a postoji i mogućnost pretraživanja svih rubrika i podrubrika pomoću padajućeg izbornika kojemu je pristup moguć putem oznake koja se nalazi na glavnoj navigacijskoj traci na vrhu portala. Tekstovi imaju klasičnu opremu, ali bez podnaslova. U tekstu nema linkova, osim na zadnju vijest koja je povezana s temom na koju se tekst odnosi i do kojeg se dolazi putem linka naznačenog u tekstu. Na dnu teksta nalaze se ključne riječi označene hashtagovima koji omogućuju okupljanje poruke na određenu temu i otvaranje svojevrzne tribine na kojoj mogu sudjelovati svi oni koji koriste isti hashtag. Ikonice na dnu teksta omogućuju dijeljenje sadržaja na Instagramu, Facebooku, Twitteru, Google+, LinkedInu, Viberu i Whatsappu. Na portalu Jutarnjeg lista nalaze se i upute za prenošenje i citiranje. Arhiva Jutarnjeg lista djelomično je dostupna i na Hrvatskom arhivu weba gdje se nalazi 4.118 primjeraka, ali samo do siječnja 2016., a pristup sadržaju je moguć i preko agregatora 1klik.

Glas Istre, regionalni dnevnik iz Pule, prvi je u Hrvatskoj izašao na Mrežu, samo eksperimentalno, a od a kojoj su putem tražilice Google bili dostupni svi tekstovi iz tiskanog izdanja. Danas ima respektabilnu digitalnu arhivu svih tiskanih izdanja Glasa Istre još od rujna 2006., ali ona nije dostupna korisnicima izvan redakcije. Elektronička izdanja novina, a time i njihova arhiva odnedavno su dostupni pretplatnicima. Pretraživanje je pretplatnicima moguće preko broja izdanja i datuma objave, ali javno dostupna arhiva datira samo unazad dvije godine. Portal Glasa Istre, čija se aktualna, treća verzija pojavila 2017. godine, naslovljen je Glas Istre news i na glavnoj navigacijskoj traci istaknute su rubrike, a u gornjem dijelu je jednostavna tražilica za pretraživanje sadržaja pomoću ključnih riječi. Tekstovi Glasa Istre na portalu nemaju puno

multimedijskog sadržaja, nije razrađen sustav tagiranja pa je pretraživanje otežano, čak i pomoću ključnih riječi. Ranije sadržaje objavljene na portalu teško je pronaći i putem internetskih tražilica.

Iz svega se može zaključiti da su news portali Novog lista, Jutarnjeg lista i Glasa Istre u Hrvatskoj, kao i njihove arhive, u otvorenom pristupu, besplatni za korisnike, dok su online tiskana izdanja novina rezervirana samo za pretplatnike. Arhive elektroničkih izdanja ovih novina dostupne su također samo pretplatnicima, pa i njima vremenski vrlo ograničeno, na tek nekoliko zadnjih godina. Promjenom društveno-političkog sustava u zemlji novinske kuće su privatizirane, a vlasnike štiti Zakon o autorskim pravima i svoju građu ustupaju samo uz naplatu. Donedavno zajedničko dobro, iznimno vrijedne novinske arhive, sada digitalne novinske građe postale su gotovo nedostupne ili dostupne samo uskom krugu ljudi.

Stalna promjena, koja je osnovna karakteristika digitalnih medija, e-novina i portala, koji se gase i uspostavljaju, mijenjaju sučelja, programe i vlasnike, karakterizira i ova tri hrvatska dnevnika. Posljedica toga je da objavljena građa vrlo često nestaje s interneta ili ju je teško pronaći.

Primjeri dvaju svjetskih dnevnika pokazali su kakvu bi arhivu digitalnih medija trebalo uspostaviti da bi ona bila lako dostupna i jednostavno pretraživa te kao takva, ono što digitalne arhive novina trebaju i biti – važna karika baštine, dostupna javnosti kojoj je pravo na pristup informacijama zajamčen kao jedno od osnovnih ljudskih prava.

6. Zaključak

Jedna od osnovnih karakteristika novina je da su dostupne neograničenom krugu čitatelja. Informacijsko društvo mora težiti otvorenom pristupu informacijama i znanju. Kako se digitalni svijet pa s njim i elektroničke novine i portali, kao i sve ostale elektroničke serijske publikacije neprestano razvijaju i mijenjaju, stalno se otvaraju novi problemi koje bi zajednički trebali rješavati medijske kuće, državne vlade, kulturne institucije, računalni stručnjaci i građani preko svojih udruga i organizacija.

Promjenom društveno-političkog sustava u zemlji novinske kuće su promijenile vlasnike, od glasila društvenih zajednica naglo su i netransparentno privatizirane što je pratila snažna komercijalizacija budući da su morale opstati na otvorenom tržištu. Ova društveno-ekonomska prekretnica poklopila se s globalnom digitalnom revolucijom, što je dovelo do prekida kontinuiteta i u rukovođenju medijskim kućama, u tehnologiji pohrane i organizacije sadržaja te u otvorenosti prema zajednici kad je u pitanju korištenje novinske arhivske građe. Teška gospodarska situacija i nagli pad prodaje tiskanih medija, a potom i sve manje marketinških objava s jedne strane, te potreba zaštite autorskih prava u kopipejst-kulturi digitalnog doba s druge strane, u prvi su plan i u Hrvatskoj stavile Zakon o autorskim pravima. Nakladnici posežu za naplatom pretplate pa donedavno zajedničko dobro, iznimno vrijedne novinske arhive, sada digitalne novinske građe postale su gotovo nedostupne ili dostupne samo uskom krugu ljudi.

Istraživanje dostupnosti i načina pretraživanja te korištenja elektroničkih izdanja i portala triju hrvatskih dnevnika – Novog lista, Jutarnjeg lista i Glasa Istre, pokazalo je da su portali dnevnih novina u Hrvatskoj, kao i njihove arhive, u otvorenom pristupu, besplatni za korisnike, dok su online tiskana izdanja novina

rezervirane samo za pretplatnike. Privatizacijom novinskih kuća, i online arhive dnevnih novina postale su manje dostupne, danas vidljive samo pretplatnicima, što je u Hrvatskoj još uvijek jako uzak krug javnosti, a mnogi nakladnici pretplatnicima ograničavaju i pristup arhivi na određen broj dana, mjeseci ili godina. Uz to, pozivajući se na autorska prava, onemogućavaju preuzimanje dijelova teksta i stranica u PDF-u. Taj se materijal, dakle, ne može koristiti ni za znanstvene i istraživačke radove i projekte niti je dostupan novinarima kao sekundarni izvor informacija.

Knjižničari u Hrvatskoj katalogizaciju serijskih publikacija na mreži, u koju pripadaju i digitalna izdanja dnevnih novina, provode od ranih 1990-ih za mjesno dostupne elektroničke serijske publikacije, a to su one objavljene na CD-u, disketi ili DVD-u, a od 2000. i za daljinski dostupne publikacije. Javne knjižnice, međutim, ni financijski ni kadrovski ne mogu pratiti sve veću produkciju, unatoč zakonu o obveznom primjerku koji je obuhvatio i digitalnu građu pa obvezuje nakladnike da omoguće javno dostupnu pohranu preko Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Tako knjižnice s jedne strane provode retrospektivne skupocjene digitalizacije stoljećima starih zbirki novina, jer im to omogućava status stare građe kao javnog dobra, koju onda čine lako dostupnom umreženim korisnicima, dok suvremena izvorno digitalna novinska građa ili je pod nadležnošću nakladnika, ili jednostavno brojni digitalni sadržaji nestanu negdje između nakladnika, knjižnica i Mreže. Ta se građa ne arhivira niti ne obrađuje po standardima koji bi jamčili da će biti pohranjena u cjelini, pretraživa i uporabljiva budućim istraživačima, što je izuzetno važno jer je riječ o „pamćenju svijeta“. Za arhiviranje te novije novinske baštine još se moraju iznaći modeli financiranja, organizacije i provedbe cjelovite pohrane, standardizirane obrade i osiguranja dostupnosti zainteresiranoj javnosti, besplatno ili uz naknadu dostupnu većini korisnika. Pri tome, naravno, treba poštivati autorska prava i intelektualno vlasništvo, komercijalne interese

nakladnika i obveze državnih i javnih institucija da štite, čuvaju i čine dostupnom baštinu za buduće generacije.

Stalna promjena osnovna je karakteristika digitalnih medija, elektroničkih novina i portala, koji se gase i uspostavljaju, mijenjaju sučelja, programe i vlasnike. Digitalizacija i pomaže i odmaže arhiviranju digitalne novinske građe. S jedne strane, jednostavno se pohranjuje, ne treba golema spremišta niti restauraciju, a dostupna je u svakom trenutku, nebrojenom broju korisnika istovremeno, u svim zakutcima svijeta ako imaju pristup računalu ili drugom digitalnom uređaju te kvalitetnu internetsku vezu. S druge strane, digitalna proizvodnja otežava arhiviranje time što je masovna, decentralizirana, teško nadzirana, web proizvodi su neomeđeni, odnosno nikad konačni, podložni stalnim izmjenama, nestanku. Da se to ne bi dogodilo potrebno je pri arhiviranju dnevnih novina imati na umu glavne ciljeve – dostupnost, vidljivost te sustavan i ujednačen pristup.

Od knjižnica se očekuje da otvore put korisnicima i prema online arhivama pojedinih novinskih izdavača, osiguravajući im otvoren ili pristup s pretplatom dosad objavljenim sadržajima na portalima i e-novinama. Javnim knjižnicama, međutim, vrata svojih novinskih arhiva mogu otvoriti ili barem odškrinuti samo nakladnici, a znamo da su to gotovo listom privatne tvrtke, moćne korporacije pa i međunarodni konzorciji koje zanima prvenstveno zarada. Zasad ih obvezuje samo Zakon o obveznom primjerku koji se odnosi i na e-izdanja. Što se online portala i novina tiče, Hrvatski arhiv weba, vidjeli smo, pohranjuje tek sporadične brojeve, dakle manji dio sadržaja, dok prave zbirke digitaliziranih novina mogu graditi samo nakladnici. Mogu, ali ne moraju. Ne postoji zakonska obveza privatnih tvrtki da stvaraju cjelovite repozitorije svojih e-izdanja. Odgovornost je na njima.

UNESCO je Poveljom za očuvanje digitalne baštine istaknuo njezinu važnost za čovječanstvo jer je postala ključni izvor za stvaranje i dijeljenje znanja u društvu koje se pretvara u informacijsko društvo te naglasio da je potrebno pronaći globalnu platformu za očuvanje te baštine, uspostavu kontinuiteta i omogućavanje pristupa informacijama. Kada je o dnevnim novinama riječ, dobro bi bilo krenuti od redakcija gdje za isti stol trebaju sjesti novinari, fotoreporter, urednici i grafički urednici te programeri i inženjeri koji održavaju interni digitalni sustav i dogovoriti kako digitalne sadržaje koje proizvode pohraniti na što kvalitetniji način da bi bili lako dostupni, pregledni, pretraživi i cjeloviti.

Popis literature

1. Allen, E. W. International Origins of the Newspaper. // Journalism Quarterly 7, 4(1930), str. 308-319
2. Brautović, M. Online novinarstvo. Zagreb : Školska knjiga, 2011.
3. Brautović, M. Razvoj hrvatskog online novinarstva 1993-2010. // MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima, 4, 8(2010), str. 23-42
4. Brautović, M. Hrvatski online mediji kao sekundarni izvori u novinarstvu. // MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima, 3, 6(2009), str. 89-102
5. Brygfjeld, S. A. Pristup arhivima weba: Rješenje projekata pristup nordijskom arhivu weba. //Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 46, 1-2(2003), str. 21-31
6. Buzina, T.; Holub, K. Mrežna građa: upute za katalogizaciju: prema MARC21, Bibliografski podaci, izdanje 1999., 12. verzija dopuna. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2011.
7. Buzina, T. Arhiviranje mrežnih sadržaja kod članica IIPC konzorcija: stanje i aktivnosti. U: Willer, M. (ur.). 12. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009.
8. Chomsky, N. Politika bez moći. Zagreb : DAF, 2004.
9. Gjurković-Govorčin, R. Novi naraštaj knjižničnih kataloga: katalog Knjižnica grada Zagreba. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 56 3(2003), str. 127-146
10. Hawkins, D. T.; Brown, C. P. What Is an Online Search?. // Online, 4, 1(1980), str. 12-18

11. Hedges, Ch. Carstvo opsjena: kraj pismenosti i trijumf spektakla. Zagreb : Algoritam, 2011.
12. Holub, K.; Rudomino, I. Nakladnici mrežnih publikacija i digitalni arhiv hrvatskih mrežnih publikacija: istraživanje. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 54, 3(2011), str. 68-78
13. Hromadžić, H.; Popović, H. Aktivne medijske publike: Razvoj koncepta i suvremeni trendovi njegovih manifestacija. // Medijska istraživanja, 16, 1(2010)
14. Hromadžić, H. Medijska konstrukcija društvene zbilje: socijalno-ideološke implikacije produkcije medijskog spektakla. Zagreb : AGM, 2014.
15. ISBD(CR): međunarodni standardni bibliografski opis serijskih publikacija i druge neomeđene građe: prerađeno izdanje ISBD(S)-a: Međunarodnoga standardnoga bibliografskog opisa serijskih publikacija / preporučila Radna grupa za ISBD(S), odobrili stalni odbori IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju i Sekcije za serijske publikacije; [s engleskoga prevela Ana Barbarić; hrvatske primjere odabrale i izradile Jasenka Zajec i Ana Barbarić]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005.
16. Krelja Kurelović, E.; Rako, S.; Tomljanović, J. Prihvatanje otvorenog pristupa u znanosti i obrazovanju. // Rijeka : Zbornik Veleučilišta u Rijeci, 1, 1(2013), str. 1-16
17. Kunczik, M.; Zipfel, A. Uvod u znanost o medijima i komunikologiju. Zagreb : Zaklada Friedrich Ebert, 1988.
18. Labaš. D. (ur.). Novi mediji – nove tehnologije – novi model. Zagreb : Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2009.
19. Malović, S. (ur.). Utjecaj globalizacije na novinarstvo. Zagreb : ICEJ, 2006.
20. Marinoli, A. Digitalna medijska publika – nova očekivanja, nove navike. // In medias res: časopis filozofije medija, 5, 8(2016), str. 1269-1284

21. Mayer, P. (ur.). Computer media and communication. New York : Oxford University Press, 1999.
22. McLuhan, M. Razumijevanje medija: mediji kao čovjekovi produžeci. Zagreb : Golden marketing – Tehnička knjiga, 2008.
23. Mokriš, S. Novine i njihova uloga u društvenoj zajednici. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 54, 4(2011)
24. Mučalo, M.; Šop, S. Nova publika novih medija. // Informatologia, 41, 1(2008), str. 51-55
25. Peruško, Z. (ur.). Uvod u medije. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo, siječanj 2011.
26. Pigac, S. Katalogizacija novina: pogled kroz konceptualne modele. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 59, 1/2(2016)
27. Purgarić Kužić, B. Društveno označivanje i knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 54, 4(2011), str. 189-210
28. Salwen, M. B.; Garrison, B.; Sriscoll, P. D. (ur.) Online News and the Public. London : Lawrence Erlbaum Associates, 2005.
29. Zajec, J. Elektroničke serijske publikacije na mreži. // Medijska istraživanja, 7, 1-2(2001), str. 69-78

Popis izvora

30. Babbie, E. The Practice of Social Research. 13th Edition. Dostupno na: <http://openpdf.us/The-Practice-of-Soci-1133049796.html> (28.08.2017.)
31. Bush, V. As We My Think. // The Atlantic. 1945. Dostupno na: <http://dl.acm.org/citation.cfm?id=227186> (28.08.2017.)
32. Carnet. Dostupno na: <https://www.carnet.hr> (24.07.2017)
33. Cekol, S. Aeroplan i kombine. // Vijenac, mrežno izdanje. Zagreb : Matica hrvatska. Dostupno na: <http://www.matica.hr/vijenac/358/aeroplan-i-kombine-5372/> (20.07.2017)

34. Digital libraries. IFLA Dostupno na: <https://www.ifla.org/files/assets/digital-libraries/documents/ifla-unesco-digital-libraries-manifesto-hr.pdf> (26.07.2017.)
35. Ebart, medijski arhiv. Dostupno na: <http://www.arhiv.rs/> (26.07.2017)
36. Hanžeković, M.; Tomljanović, M. Potrošili 18 milijuna kuna za digitalizaciju Vjesnikove arhive koja još nije ni započela. Dostupno na: <http://pressedan.unin.hr/imali-su-na-raspolaganju-18-milijuna-kuna-za-digitalizaciju-a-vjesnikova-arhiva-i-dalje-propada.html> (20.07.2017)
37. Hoogeveen, M. Towards a Theory of Effectiveness of Multimedia Systems. Dostupno na: <http://cyber-ventures.com/mh/paper/mmtheory.htm> (01.08.2017.)
38. Hrčak, Portal znanstvenih časopisa RH. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/> (16.08.2017)
39. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/> (20.07.2017)
40. Hrvatski arhiv weba. Dostupno na: <http://haw.nsk.hr/> (20.07.2017.)
41. IFLA Manifesto for Digital Libraries. Dostupno na: www.ifla.org/en/publications/ifla-manifesto-for-digital-libraries (27.07.2017)
42. Lichterman, J. How Renée Kaplan, the FT's fist head of audience engagement, approaches her new role. Dostupno na: <http://www.niemanlab.org/2015/06/qa-how-renee-kaplan-the-fts-fist-head-of-audience-engagement-approaches-her-new-role/> (20.07.2017)
43. Digitalno izdanje Feral Tribune u prodaji. Mediacentar. Dostupno na: <http://www.media.ba/mcsonline/bs/content/digitalno-izdanje-feral-tribune-u-prodaji> (21.07.2017)
44. Metelwin digital library. Metelgrad. Dostupno na: <http://library.foi.hr/metelgrad/index.php?page=digi2> (20.07.2017)
45. Medijski preokret: U Hrvatskoj internet je zasjeo na tron i ostavio televiziju iza sebe. Dnevnik.hr. Dostupno na:

<http://net.hr/danas/novac/medijski-preokret-u-hrvatskoj-internet-je-zasjeo-na-tron-i-ostavio-televiziju-iza-sebe/> (20.07.2017)

46. Multimedia Evaluation Criteria. CIDOC Multimedia Working Group.

Dostupno na:

<http://www.archimuse.com/papers/cidoc/cidoc.mmmwg.eval.crit.html>

(27.07.2017)

47. Nakon njemačkih i španjolski izdavači požalili zbog odmjeravanja s Googleom. Index.hr. Dostupno na: <http://www.index.hr/vijesti/clanak/nakon-njemackih-i-spanjolski-izdavaci-pozalili-zbog-odmjeravanja-s-googleom-790060.aspx> (03.08.2017.)

48. Newspaper Archive. <https://newspaperarchive.com/> (25.07.2017.)

49. Newspapers. Google. <https://news.google.com/newspapers?hl=hr> (25.07.2017)

50. Obvezni primjerak. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/obvezni-primjerak-2/#1> (18.08.2017)

51. Pitajte knjižničare. Dostupno na: <http://www.knjiznica.hr/pitajte-knjiznicare/> (26.07.2017)

52. Powell, K. Search Tips for Google News Archive. Dostupno na: <https://www.thoughtco.com/search-tips-for-google-news-archive-1422213> (25.07.2017)

53. Pravilnik o vrednovanju te postupku odabiranja i izlučivanja arhivskoga gradiva, Zagreb : Narodne novine, 90(2002)

54. Preporuke za izradu mrežnih publikacija. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na:

http://haw.nsk.hr/preporuke_za_izradu_mreznih_publicacija (25.07.2017)

55. Social Bookmarking. Dostupno na:

https://hr.wikipedia.org/wiki/Social_bookmarking (26.07.2017)

56. Standard-setting in UNESCO, Volume II. Convention, Recommendations, Declarations and Charters Adopted of UNESCO (1948-2006). UNESCO Publishing. Leiden/Boston, 2007.
57. Stari hrvatski časopisi – portal digitaliziranih časopisa. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na: <http://dnc.nsk.hr/Journals/Default.aspx> (18.07.2017)
58. Stare hrvatske novine – portal digitaliziranih novina. Dostupno na: <http://dnc.nsk.hr/Newspapers/Default.aspx> (18.07.2017)
59. Ten ways to search google for information that 96 of people don't know about. Bright Side. Dostupno na: <https://brightside.me/wonder-curiosities/10-ways-to-search-google-for-information-that-96-of-people-dont-know-about-256760/> (25.07.2017)
60. Vjesnikova arhiva napokon opet dostupna. T-portal. Dostupno na: <https://www.tportal.hr/kultura/clanak/vjesnikova-arhiva-napokon-opet-dostupna-20130905> (20.07.2017)
61. UNESCO Persist Programme. Dostupno na: <https://unescopersist.org/about>
62. Web Accessibility Initiative (WAI). Dostupno na: <http://www.w3.org/WAI/> (03.08.2017)
63. Vjesnik. Wikipedia. Dostupno na: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Vjesnik>
64. Zakon o arhivskom gradivu i arhivima. // Zagreb : Narodne novine, 105(1997), 64(2000), 65(2009), 125(2011). Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/373/Zakon-o-arhivskom-gradivu-i-arhivima> (15.07.2017.)
65. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. // Zagreb : Narodne novine, 167(2003). Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/106/Zakon-o-autorskom-pravu-i-srodnim-pravima> (15.07.2017.)

66. Zakon o elektroničkim medijima. // Zagreb: Narodne novine, 153(2009), 84(2011), 94(2013), 136(2013). Dostupno na:

<https://www.zakon.hr/z/196/Zakon-o-elektronicnim-medijima> (15.07.2017.)

67. Zakon o medijima. // Zagreb: Narodne novine, 59(2004), 84(2011), 81(2013). Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/38/Zakon-o-medijima> (15.07.2001)

Popis slika

Slika 1 Persist – UNECSO-ov projekt očuvanja svjetske memorije	30
Slika 2 Naslovnica web stranice Hrvatskog arhiva weba	34
Slika 3 Naslovnica tematskog probira na Hrvatskom arhivu weba	39
Slika 4 Arhiva web portala GlasIstre.hr na Hrvatskom arhivu weba	40
Slika 5 Europeana Newspapers	44
Slika 6 Google News Archive	45
Slika 7 British Newspaper Archive	47
Slika 8 Danica ilirska na portalu Stare hrvatske novine	49
Slika 9 Tražilica Google	62
Slika 10 Katalog Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu	64
Slika 11 Korisničko sučelje arhive elektroničkog izdanja Novog lista	73
Slika 12 Naslovna stranica portala Novolist.hr	74
Slika 13 Pretraživanje arhive portala Novog lista	77
Slika 14 Pristup elektroničkom izdanju Jutarnjeg lista preko portala e-kiosk	79
Slika 15 Portal Jutarnjeg lista (Jutarnji.hr)	81
Slika 16 Elektroničko izdanje Glasa Istre	84
Slika 17 Portal Glasa Istre (Glas Istre news)	87
Slika 18 The New York Times	90
Slika 19 Times Machine	91
Slika 20 Pretraživanje New York Timesa	92
Slika 21 Naslovnica web portala The Guardian	93

Slika 22 Digitalna novinska arhiva The Guardian 94

Popis tablica

Tablica 1 Rast zbirke Hrvatskog arhiva weba 37